ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ახალგაზრდა მკვლევართა ჟურნალი

№ 5, ივლისი

Journal of Young Researchers

No. 5, July,

ელექტრონული სტუდენტური სამეცნიერო ჟურნალი

2017

ISSN: 2346-7754

თამარ დოლბაია – სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დეკანი, ასოცირებული პროფესორი

ნინო დურგლიშვილი – ასოცირებული პროფესორი

კორნელი კაკაჩია – პროფესორი

ვალერიან მელიქიძე – ასოცირებული პროფესორი

მანანა შამილიშვილი – ასოცირებული პროფესორი

ლია წულაძე – ასოცირებული პროფესორი

მთავარი რედაქტორი: თეონა მატარაძე

ტექნიკური რედაქტორები: მარეხ დევიძე, მირანდა მიქაძე

ISSN: 2346-7754

სარჩევი

1. Nana Abuladze

The Role of Public Diplomacy in Transforming Georgian-Abkhazian Conflict: Dialogue and Collaboration..... 2

ნანა აბულაძე

სახალხო დიპლომატიის როლი ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ტრანსფორმირებაში დიალოგი და თანამშრომლობა.....2

2. ანა ალანია

გერმანულ-რუსული ურთიერთობების განხილვა „ჩრდილოეთის ნაკადი 2-ის“ პროექტის შესწავლის საფუძველზე.....14

3. შორენა ლორთქიფანიძე

საერთაშორისო დახმარება განვითარებისთვის და საქართველოს დემოკრატიული ტრანსფორმაცია 21-ე საუკუნეში.....31

4. Natia Partskhaladze

Child Protection Social Work Workforce in Georgia and Countries of CEE/CIS Region.....47

ნათია ფარცხალაძე

სოციალური მუშაობა ბავშვთა კეთილდღეობის სფეროში, საქართველოში და ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის და დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის რეგიონის ქვეყნებში.....47

5. თათია ქართლელიშვილი

ტრენინგის როლი პიონერულ ფაზაში მყოფი ორგანიზაციის განვითარებაში.....66

ახალგაზრდა მკვლევართა ჟურნალი. №5, ივლისი, 2017

Journal of Young Researchers, No. 5, July, 2017

The Role of Public Diplomacy in Transforming Georgian-Abkhazian Conflict: Dialogue and Collaboration

Nana Abuladze *

International Black Sea University, International Relations BA Program Senior Student

რეზიუმე

წინამდებარე ნაშრომი ასახავს თვისებრივი კვლევის შედეგებს, რომლის მიზანიც იყო, აღგვეწერა სახალხო დიპლომატიის როლი ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ტრანსფორმაციაში. ნაშრომში სახალხო დიპლომატია განმარტებულია, როგორც ურთიერთობის ფორმა ხალხებს შორის ინფორმაციის გასაცვლელად (დიალოგი) ან კონკრეტული, მოკლე ვადაზე გათვლილი, მიზნების მისაღწევად (თანამშრომლობა).

კვლევის ფარგლებში ავიღეთ შვიდი ნახევრად სტრუქტურული ინტერვიუ სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებისაგან. რესპონდენტები არიან კოორდინატორები და მონაწილეები იმ პროექტებისა, რომელთა მიზანიც ქართველებისა და აფხაზების დაახლოვებაა. ერთი ინტერვიუ ავიღეთ წერილობით, რადგან რესპონდენტი არის აფხაზი და ისურვა, ანონიმური დარჩენილიყო.

კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ სახალხო დიპლომატიას დადებითი როლი აქვს ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ტრანსფორმაციაში. კერძოდ, ის ათავისუფლებს ადამიანებს ირაციონალური შიშებისა და სტერეოტიპებისაგან, ხელს უწყობს ნდობისა და ურთიერთგაგების ჩამოყალიბებას, რაც შემდგომ უკვე გრძელვადიანი ურთიერთობებისა და მეგობრობის საფუძველი ხდება. კვლევისას გამოიკვეთა წინაღობებიც, რის გამოც სახალხო დიპლომატიური კავშირები არ არის ისეთი ნაყოფიერი, როგორც სასურველია. პრობლემები მოიცავს: პოლიტიკურ სიტუაციას, გადაადგილების თავისუფლების პრობლემასა (აფხაზების მხრიდან) და უარყოფით დამოკიდებულებას, რომელიც ჯერ კიდევ არსებობს მხარეებს შორის. აღსანიშნავია, აგრეთვე, ღირებულებათა კონფლიქტი სამოქალაქო საზოგადოებასა და მთავრობას შორის, რომლის გამოც ეს ურთიერთობები ვერ ინაცვლებს ქვედა დიპლომატიური დონიდან მაღალი პოლიტიკის დონეზე, რაც აუცილებელია, რადგან სახალხო დიპლომატიური კავშირები პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღების პროცესს ვერ ჩაანაცვლებს და წარმოადგენს მხოლოდ დამხმარე საშუალებას ამ პროცესში.

საკვანძო სიტყვები: *კონფლიქტის ტრანსფორმაცია, ქართულ–აფხაზური კონფლიქტი, სახალხო დიპლომატია.*

---

* *E-mail: abuladzenana99@yahoo.com*

Abstract

The goal of the paper is to demonstrate the role of public diplomacy in transforming Georgian-Abkhazian conflict. The paper defines public diplomacy as people-to-people communication intended to discuss common problems (a dialogue) and to work on certain issues together (collaboration).
In order to accomplish the case study, a qualitative research has been done. 7 in-depth interviews have been conducted with the coordinators and participants of the projects that are implemented by the representatives of civil society and aim to re-establish close and friendly relations between Georgians and Abkhazians.
The paper argues that long-lasting and friendly relations can be restored between people with the help of public diplomacy, since it establishes mutual understanding and trust, disposes people from irrational fears and stereotypes.
The challenges and problems of public diplomacy include nationalistic attitudes of Georgians and Abkhazians, the instable political environment, the problem of freedom of movement for Abkhazians, the critical attitude towards the participants of the projects, the conflict of values between the civil society and the government. The latter is the reason for which the relations are not transferred from grassroots level to that of high politics, which is essential to ensure, since public diplomacy it is not a substitute for political decision-making.

Key Words: *Conflict Transformation, Georgian-Abkhazian Conflict, Public Diplomacy.*

Introduction

The goal of the research is to describe the role of public diplomacy in transforming Georgian-Abkhazian conflict. The following topic is relevant and crucial today for two reasons: first, the importance of public diplomacy is rising. As Leonard, Small and Rose (2005) put it, since the last ten years it is public opinion that has been shaping international diplomacy: diplomatic environment has transformed into the competition arena between state and non-state actors which aim to win public's attention. In other words, the world has changed and diplomatic practice changes with it. Technological progress and the invention of internet has contributed to this process much (Gregory, 2008). Although public diplomacy is often criticized and not conceived seriously by the representatives of traditional diplomacy (Melissen, 2011), the scholars still agree that it is becoming more and more crucial (Cull, 2009; Hernikson, 2006; Melissen, 2011; Cowan & Arsenault, 2008; Gregory, 2008; Payne, 2009). This is the reason for the relevance of the research from the global perspective. On local level, though, it aims to study the role of public diplomacy in transforming the frozen conflict in Georgia. Conflict transformation approach goes beyond conflict resolution approach, i.e. merely achieving a win-win situation in which the claims of both parties are satisfied (Miall, 2004; Reimann, 2004). Conflict resolution means ending the undesirable situation, while conflict transformation means ending the undesirable and producing desirable, i.e. changing the destructive effects of conflict into constructive ones, altering the patterns of relations (Lederach, 2003). Even if Georgian-Abkhazian conflict is resolved on a political level, it is Georgian and Abkhazian people who will have to live together in one state. Payne (2009a) notes that public diplomacy can be a reliable tool for healing not only local, but global divides. Therefore, it is reasonable to examine whether public diplomacy can be helpful instrument in case of Georgian-Abkhazian divide.
The paper comprises three chapters. The first one describes the origins of grassroots diplomacy in

post-conflict Georgian-Abkhazian relations and the role of international society in it. The second chapter analyses the achievements of public diplomacy such as: shattering of stereotypes, fostering understanding, establishing trust and friendly relations between the parties. The last chapter is dedicated to the obstacles which include political situation, the attitudes of Georgians and Abkhazians and the issues related to funding and the freedom of movement, the latter being a problem for Abkhazians.

Literature Review

Public diplomacy, as Henrikson (2006) notes, has always been an oxymoronic and obscure term. Nevertheless, its definitions can be organized in three categories: Cull (2009) and Henrikson (2006) define public diplomacy as a form of communication between a government of one state and people of another state. One of the actors must necessarily be a subject of international law, thus, this technique of communication with public can be used not only by governments, but by international organizations too (Cull, 2009; Henrikson, 2006). In contrast with that for Payne (2009a) public diplomacy means people-to-people contacts, which he also calls "grassroots diplomacy". Another term suggested by Lederach (1999) is "second-track diplomacy". The third group of scholars such as Cowan and Arsenault (2008), Gregory (2008), Mellissen (2011), Leonard, Small and Rose (2005) uphold a broader definition of public diplomacy, stating that it can be used by state and non-state actors. This definition is in fact the combination of the former two.

There is a debate regarding the purpose of public diplomacy too. The first purpose of public diplomacy is to influence the public (Cull, 2009; Henrikson, 2006). Cull (2009) argues that public diplomacy is used for communicating with foreign public in order to handle international environment. This can mean reshaping the image of a country or promulgating an idea. In any case public diplomacy must serve policy priorities (Cull, 2009).

Henrikson (2006) agrees with Cull (2009) stating that public diplomacy is for supporting a policy in any sphere, whether this is political, economic or military. He further explains that according to old definition, public diplomacy exists to have impact on the decisions and actions of states. It is because of this purpose that public diplomacy is called "diplomacy". However, public diplomacy differs from traditional diplomacy in a way that it affects the states indirectly, through media, through the means of communication or public opinion (Henrikson, 2006). Henrikson (2006) then observes the shift in purpose that has taken place recently and concludes that today public diplomacy is for influencing societies and not states as such.

The second purpose of public diplomacy is communication and the re-establishment of relations in the aftermath of a conflict (Cowan & Arsenault, 2008; Cull, 2009; Leonard, Small & Rose, 2005; Henrikson, 2009; Lederach, 1999). According to Cowan and Arsenault (2008) public diplomacy can be used for information exchange, have a transformative effect in conflict situations and re-build confidence between the parties (Cowan & Arsenault, 2008). Similarly, Leonard, Small and Rose (2005) emphasize the existence of political, economic, cultural and religious divides in the world and view public diplomacy as a means of reducing the influence of the divides. Additionally, Leonard, Small and Rose (2005) focus on the importance of trust-building stating that this is a rule and practice of public diplomacy. Henrikson (2006) states that public diplomacy can be used to establish mutual trust between peoples. Cull (2009) and Lederach (1999) argue that relations can go from grassroots level to the level of high politics, thus having a transformative effect in post-conflict situations. Lederach (1999) discusses the story of signing the Oslo accords, noting that Norwegian facilitators organized meetings between the representatives of civil society and only then these relations went to the level of politicians.

There is a third opinion regarding the public diplomacy, which encompasses both influence and communication and post-conflict reconstruction approaches (Gregory, 2008; Melissen, 2011; Payne, 2009). Gregory (2008) defines the purpose of public diplomacy as "to understand cultures, attitudes and behavior; build and manage relationships; and influence opinions and actions to advance interests and values." (p.276). For Gregory (2008) public diplomacy is primarily a tool of communication. Melissen (2011) uses the definition by Gregory (2008), but perceives influence as a primary purpose of public diplomacy. For this reason, Melissen (2011) states, it can be used not only for supporting short-term goals, but for forging long-lasting relations between the parties. Moreover, through public diplomacy relations can be established not only on regional but also on international level. Finally, public diplomacy can contribute to post-conflict reconstruction (Melissen, 2011).

As Melissen (2011) and Gregory (2008), Payne (2009) argues that public diplomacy can heal the political, cultural, religious and economic divides globally. On the other hand, public diplomacy can be used to support democratic policies, fair elections and the freedom of media in foreign public (Payne, 2009).

The third part of disagreement between scholars concerns the elements of public diplomacy. There are three approaches, in two of which, i.e. those by Cull (2009) and Henrikson (2006), the concepts overlap. For Cull (2009) exchange diplomacy is an independent element of public diplomacy, while for Henrikson (2006) it is one of the instruments of consolidation. The latter Henrikson (2006) views as the element of public diplomacy and defines as boosting the support of a state within the circle of its allies. By exchange diplomacy both authors mean giving the citizens of the state to go abroad and to host the visitors from abroad (Cull, 2009; Henrikson, 2006). On the other hand, the concept of exchange by Cull (2009) can be an element of penetration (Henrikson, 2006), since Henrikson (2006) defines penetration as a way to influence the foreign public through establishing relationships with people deep inside a foreign country. Furthermore, cultural diplomacy, which is a separate element for Cull (2009), can serve as a sub-element of enlargement defined by Henrikson (2006) as the increase of country's influence in terms of politics, economy, culture and ideology not within a particular foreign public, but globally. Cultural diplomacy implies the promotion of the cultural achievements and their transference abroad (Cull, 2009; Henrikson, 2006).

Although Henrikson (2006) does not use the term "advocacy", it can be understood as a sub-element of enlargement, while it is an independent element for Cull (2009). Cull (2009) defines advocacy as a process of promulgation of a particular idea or interests of an actor among the foreign public. Henrikson (2006) and Cull (2009) focus on international broadcasting too. However, whereas international broadcasting is an independent element for Cull (2009), Henrikson (2006) perceives it as a tool of containment. Containment means setting the boundaries for powers and influences in order to hinder their impact and it is a separate element of public diplomacy (Henrikson, 2006).

Additionally, distinctive concepts are also present in the classifications of both authors. Cull (2009) identifies listening and psychological warfare. Listening for Cull (2009) means obtaining and analyzing the information about the foreign public and using it for re-shaping the policy respectively. Psychological warfare is used in times of war to spread the information among the foreign public and to influence it, i.e. to frighten it (Cull, 2009). Henrikson (2006) names transformation defined as bringing considerable changes globally through public diplomacy.

Gregory (2008), Melissen (2011), Leonard, Small and Rose (2005) and Payne (2009) use the concepts suggested by Henrikson (2006) and Cull (2009), while Cowan and Arsenault (2008) suggest different approach: They identify three layers of public diplomacy: monologue, dialogue and collaboration.

Monologue according to Cowan and Arsenault (2008) means delivering a particular message to the foreign public. Monologue is a one-way process and can have a form of speech, proclamation, press

release or the works of arts (Cowan & Arsenault, 2008). A dialogue is a multidirectional and reciprocal process of information exchange (Cowan & Arsenault). This can be done on official meetings, scientific or professional conferences, on TV shows, via the forums in internet or through participation in cross-cultural projects (Cowan & Arsenault, 2008). The aim of a dialogue is not essentially to reach an agreement, but rather to enhance relations and mutual understanding between the parties (Cowan &Arsenault, 2008). Collaboration encompasses the dialogue, however, it differs from dialogue in having particular aims that serve as a basis for establishing long-lasting relations (Cowan & Arsenault, 2008).

The paper upholds the following theoretical framework:

1.The importance of public diplomacy is analyzed in the context of post-conflict reconciliation;

2.Public diplomacy is defined as people-to-people communication or grassroots diplomacy, since Georgian government does not have a direct contact with Abkhazian public. Thus, discussing its influence on conflict transformation is irrelevant.

3. The paper is based on the concepts of three layers of public diplomacy as defined by Cowan & Arsenault (2008), because the elements of public diplomacy suggested by Cull (2008) and Henrikson (2006) focus on the role of government being inappropriate in terms of post-war Georgian-Abkhazian relations. Additionally, only dialogue and collaboration are examined. The reason for such limitation is that in order to analyze the results of monologue one must visit Abkhazia and conduct research there, which is impossible in the scope of this study.

Methodology

In order to accomplish the case study, the qualitative research has been done. 7 in-depth interviews have been conducted with the coordinators and participants of the projects that are accomplished by the representatives of civil society and aim to re-establish close and friendly relations between Georgians and Abkhazians. One of the interviews has been conducted in a written form, since the respondent is Abkhazian and requested to remain anonymous. The combination of purposive sampling and snowballing has been used. The reason for using snowballing is the following: the process of people-to-people communication between Abkhazians and Georgians being a sensitive issue for Abkhazians, is not visible. Therefore, the only way to find the ones who work for fostering people-to-people contacts, is to ask the respondent for information. The following persons have been interviewed:

1. The representative of “Caucasian House” - the coordinator and participant of the youth projects;
2. The representative of Georgian Reforms Associates (GRASS) – the coordinator and participant of youth projects;
3. The representative of Caucasian Institute – the participant of the project organized by the University of California, Irvine;
4. The representative of The Institute for the Study of Nationalism and Conflicts – the COBERM beneficiary;
5. The participant and coordinator of the project organized by the University of California, Irvine;
6. The representative of the Ombudsman office;
7. The Abkhazian respondent aged 24, the participant of youth meetings.

1.The Origins of Grassroots Diplomacy in Post-conflict Georgian-Abkhazian Relations and the Types of On-going Projects

As the respondents have admitted, the dialogue and collaboration between Georgians and Abkhazians

started after the war in 1995-1997. One of the respondents recalled the earliest attempt of post-conflict collaboration the aim of which was to find the people who had been lost in the war. The parties exchanged any source of information whether written, published or oral about the people who were to be found. There were no crucial results achieved in terms of finding the people, however, this collaboration led to the creation of electronic database in which the information concerning the lost people was collected and saved. This was followed by the series of meetings of the representatives of Georgian and Abkhazian civil societies organized by the University of California, Irvine. The meetings were dedicated to different topics, as one of the participant admitted, and were accomplished in Sochi, Istanbul, Europe and in California. The Heinrich Boll Foundation and Conciliation Resources involved in the later phase of the project, as the respondents noted. The papers and discussions at the meetings were published in 15 volumes according to the project coordinator.

After that Conciliation Resources involved actively in grassroots diplomacy between Georgians and Abkhazians and started to work in three directions, as one of the respondents admitted:

1. With Georgian and Abkhazian public to inform them about the conflict, the ways of peacebuilding and to empower the IDPs;
2. In facilitating the dialogue between Georgian and Abkhazian people and insure their cooperation in research;
3. In facilitating the dialogue of youth.

Today public diplomacy between Abkhazians and Georgians has two directions according to the respondents: the dialogue and collaboration between the youth and the dialogue and collaboration between the representatives of different professions. The latter, according to the respondent, includes: translators, architects, the museum staff, restorers, the people working on human rights (the office of ombudsman), the people from penitential system, the people who work on the digitalization of archives, the doctors, the English teachers.

Additionally, there is the IPRM (Incident Prevention and Response Mechanism) in Gali district for solving daily problems.

The involvement of international society has had a significant role in grassroots diplomacy. The following international governmental as well as non-governmental organizations are engaged in the process: the UN, the EU, the Council of Europe, the OSCE, International Alert, Safer World, Conciliation Resources, Heinrich Boll Foundation, Berghof Foundation. As one of the respondents noted, the international society has had a decisive role in terms of funding and organizing the projects as well as in terms of sharing the experience.

2.The Role of Dialogue and Collaboration in Conflict Transformation

The advantage of people-to-people meetings is that they are informal, i.e. do not involve the Russian side, media or government officials. This gives the parties freedom to express opinions and to discuss problems openly. As one of the respondents has noted, Abkhazians might be very strict and radical during the official meetings, this is a way of defending their position before the international society. Additionally, in case of the presence of Russian representatives, they are afraid of being cooperative with Georgians. According to another respondent, since the informal meetings are not broadcasted, both parties can talk easily regarding their concerns. Therefore, the first result of a dialogue, as one of the respondents mentioned, is that there is a process of sharing information and experience freely, which is essential for further development of friendly relations.

Since grassroots diplomacy gives people the opportunity to receive the information from the primary source and have direct contact with each other, it affects relations changing perceptions and attitudes.

One of the Georgian respondents admitted that initially he feared that Abkhazians would not be well-disposed towards Georgians and would not cooperate, which did not appear to be true. For the question whether the attitudes are changed through people-to-people communication, the Abkhazian respondent provided the following answer:

"For the first meetings I had a fear that it would be unreal to talk with them [Georgians], to find common interests in cooperation. In addition, that Georgians had a negative attitude towards us."

This case reveals that Georgians and Abkhazians have irrational fears towards each other and people-to-people diplomacy can dispose them of these fears.

The importance of receiving the information from the primary source holds in case of collaboration too. However, here it can serve for avoiding scandals on political level. One of the respondents retold the following story:

The director of the museum of Akhali Atoni removed the bas-reliefs from the Akhali Atoni temple and placed them in the museum. Georgian government became aware of the fact through media by which it had been portrayed as if Abkhazians had damaged the monument. The Georgian government officials planned to raise the issue in Geneva. In reality, though, as the respondent explained, Abkhazians took the bas-reliefs to the museum to protect them from further injury, which is a common practice used by museums. After receiving the explanation from the respondent, the government officials removed the issue from the Geneva agenda. Thus, if there were no people-to-people contacts, the biased information received through media would lead to a political scandal further worsening the relations between Georgians and Abkhazians.

Additionally, grassroots diplomacy can eliminate stereotypes. One of the respondents said that unless the meetings between Abkhazians and Georgians had been held, both parties would have the inadequate beliefs. She brought an example from her own experience mentioning one of the myths regarding Abkhazians, which was popular in late 1980s. According to it Abkhazians were not the indigenous population of Abkhazia, i.e. they were not Abkhazians as such, but Apsua – the people from mountains. As the respondent indicated, the proponents of the myth claimed that there was no vocabulary connected to the sea in the language the Apsua (as they called Abkhazians) spoke. Instead, the people naming themselves as Abkhazians borrowed Russian words adding "a" in the beginning (for example, Abkhazian word for "boat" was "A-lodka", while "Lodka" means "boat" in Russian). The respondent decided to test the argument regarding the inexistence of the vocabulary connected to the sea in Abkhazian language. She wrote down the words connected to the sea in Russian and during one of the meetings asked Abkhazians to write their Abkhazian synonyms. Abkhazians wrote the synonyms with Russian letters to make it readable for her. These revealed to be Abkhazian words with no Russian parts. Thus, the main argument of the claim was destroyed. The respondent added that if not the meetings she might have never checked and never acknowledged the truth.

Another effect of dialogue is that it can eradicate the perception of "other". One of the participants of the project organized by the University of California, indicated that initially both parties used the meetings as venue for firmly stating their positions. If Abkhazians stood as a single group initially, supporting each other and having one voice, they started to criticize each other at the following meetings the same way they had criticized Georgians before. This means that there was no more "we" and "they" in their perception. The Georgian side had the same experience: one of Georgian respondents, the participant of youth meetings, recalled the following story: after the discussion the participants, all of which were students, went for lunch. While standing in queue in McDonalds the respondent turned to Abkhazians

to ask them what they would order and subconsciously addressed them in Georgian. He repeated the "mistake" three times, because, as he has admitted, he could not recognize the differences between Georgians and Abkhazians.

Apart from eliminating the negative attitudes and perceptions, dialogue contributes to the creation of positive attitudes. The first is trust-building. As one of the respondents declared, the parties talk about politically sensitive issues and share not only different but opposing thoughts without hostility.

Another positive aspect is that dialogue fosters mutual understanding. One of the respondents has stated that even though she knew facts about Abkhazians, she became more sympathetic towards them after she met them. The respondent recalled the complains of ethnic Georgians residing in Abkhazia that Abkhazians were rude and answered impolitely if someone talked to them in Georgian. At the meetings the respondent attended, Abkhazians stated that they had felt themselves unequal with Georgians. At one of the meetings the Abkhazian historians retold a lot about how Abkhazians welcomed and helped Georgian families being settled in Abkhazia. Although, in 1990s when the relations between Abkhazians and Georgians exacerbated, the Georgian families did not support Abkhazians. Thus, the reason of the "rudeness" of Abkhazians became clear for the respondent: Abkhazians felt themselves oppressed.

The re-establishment of sympathy and trust leads to the creation of long-lasting relations. As the Abkhazian respondent noted about the participants, "during these projects, they make friends. In addition, after the end of projects they do not lose the feeling of friendship." The re-establishment of friendship has two-fold importance: first, this is crucial for the relations between the peoples. One of the respondents admitted that when a Georgian or an Abkhazian is associated with a certain person in one's perception, one is less likely to commit an act of aggression or assault either verbally or physically. In contrast with that, if one does not know a Georgian or an Abkhazian and has an image of enemy, the conflict is more likely to happen.

On the other hand, these contacts are used for accomplishing new initiatives: as one of the respondents stated, the people who initially were only the participants are today the organizers of meetings and project coordinators. These meetings and projects are accomplished through the contacts with Abkhazians which have been cherished until today. Additionally, the dialogue leads to collaboration: one of the respondent retold how Georgians and Abkhazians united to launch a separate project for solving the problems connected to road safety in Abkhazia. This was a training with the participation of experts of the field.

Since the collaboration comprises the dialogue, it also changes attitudes and perceptions. As one of the respondents has noted, initially, although the parties were not aggressive, there was an alienation between them. Through the collaborative projects, however, the alienation changed into trust and friendship. The respondent recalled the conference held in February 2017 funded by the COBERM[1] regarding the issues of protection of cultural heritage and compared it to scientific conferences in the period of the USSR, which he attended. The respondent admitted that there was a constant rivalry between Georgian and Abkhazian scholars: Georgians would make an unpleasant for Abkhazians statement, while Abkhazians would declare something that was unacceptable for Georgians. This was not the case of the conference in February 2017, though. Both parties were well-disposed towards each other. Furthermore, there was a suggestion from Abkhazian side to hold four instead of two such con-

---

[1] *COBERM - Confidence Building Early Response Mechanism is a program financed by the EU and implemented by the UN Development program for supporting concrete and immediate initiatives that contribute to confidence-building in divided societies (undp.org, 2012).*

ferences annually. Abkhazians also agreed to publish the compilation of conference reports on condition that the compilation is edited by the COBERM. As the respondent added, this is a considerable achievement, since in Soviet times Abkhazian scholars were against publishing their works in one compilation together with the works of Georgian scholars. Additionally, contacts on personal level are resumed: as the respondent noted, he has an active communication with Abkhazians via internet and brings them presents on the meetings as the Abkhazians also do.

The last point to be mentioned is whether there is a potential that these relations between Georgians and Abkhazians go from bottom to up. According to one of the respondents, the Abkhazians with whom she met initially, now occupy the leading positions in de-facto government. The greatest achievement of public diplomacy, thus, is that the people in de-facto government have contact with Georgians and are aware of the situation in the rest of Georgia.

These list of results and effects of dialogue and collaboration is not exhaustive, since the results must be assessed in long-term perspective, as the respondents have noted:

"These meetings should be held... Right now they cannot lead [to] a result, but in a nearest future they show a real outcome."

3.The Obstacles to Public Diplomacy in Post-Conflict Georgian-Abkhazian Relations

The problems that hinder people-to-people communication between Abkhazians and Georgians can be divided into three groups: problems connected to political situation, problems connected to attitudes and technical problems connected to the accomplishment of projects.

The political problems concern the Georgian-Russian relations, the de-facto government of Abkhazia and Georgian government. As one of the respondents noted, after 2008 war till 2012 the dialogue and collaborative projects were stopped and people-to-people relations were frozen. Another respondent emphasized the role of Russia in artificially creating the borders, thus, contributing to the division between the people.

On the other hand, as one of the respondents admitted, it depends on the goodwill of de-facto government whether Abkhazians are allowed to meet Georgians. When Aleksandre Ankvab became the de-facto president of Abkhazia he, according to the respondent, criticized the NGOs that worked for fostering people-to-people contacts and declared that no more meetings would be held. This initially served as a hindrance, however, Abkhazians participating in the meetings managed to persuade the de-facto government in the importance of the meetings.

The last point in terms of political hindrances concerns Georgian government. According to one of the respondents, the government does not monitor the process and it does not evaluate the successes and failures. The respondent brought the example of a document having been elaborated after the 2008 war, the "Engagement Strategy" in the scope of which seven instruments were identified[2] to insure the involvement of Abkhazian public into the social, political and economic life of the rest of Georgia. As the respondent has added, no one knows how many of the instruments are implemented and how many are not, because the government has not been supervising the process.

---

[2] *The respondent means the Engagement Strategy Action Plan and not the Engagement Strategy itself, since it is the former that comprises the seven instruments. These instruments are the creation of: the coordinating mechanism with a neutral status (LM), neutral IDs and travel documents, the Trust Fund, the joint investment fund (GIF), the cooperation agency, financial institute (FI), integrated socio-economic zone (ISEZ) (Georgian government, 2010).*

The problems connected to attitudes and perceptions concern the existence of image of enemy among Abkhazians. The Abkhazian respondent noted:

"Nowadays we can see that there is no trust between Abkhazia and Georgia. Abkhazians still consider Georgians as enemies."

The negative attitude is reinforced through the Russian propaganda. As one of the respondents stated, Abkhazians receive the information though Russian media, thus, being under constant propaganda that Georgians are enemies, that the integration of Georgia in the EU would afflict Abkhazians. As the respondent argued, this influences the Abkhazian public.

Additionally, the Abkhazians participating in dialogue or collaborative projects are harshly criticized in Abkhazia. As one of the respondents has admitted, the participants are called "the betrayers of the homeland" and are claimed to serve Georgian interests. On the other hand, the myth of "money-wasting NGOs" exists in Abkhazia as well and this also becomes the cause of critics. In the beginning, as one of the respondents has stated, Georgians were the victims of such critics too. This is the reason why grassroots diplomacy between Georgians and Abkhazians is invisible: Abkhazians avoid the disclosure of the relations with Georgians, since their society does not approve these relations.

The last problem connected to attitudes being a characteristic of both Abkhazians and Georgians, is ethnic nationalism. One of the respondents recalled the following case:

After the meeting the parties had to sign the document in order to receive per diem. The meeting was organized by one of the NGOs, therefore, the document had the name of the organization on the top. Two of the ten Abkhazian participants refused to sign the document and receive per diem, because the name of the organization contained the word "Georgia".

On the other hand, ethnic nationalism is the reason why the relations between Georgians and Abkhazians could not go from grassroots to high political level: one of the respondents who has been the minister of reconciliation admitted that he went to politics from the civil society, supporting liberal values. In government, though, the ethnic nationalist attitudes prevailed, therefore, he was unable to implement policies based on liberal values towards Abkhazian public (for example, persuading his colleagues that it would have been better if Georgia had been a federation instead of a unitary state). The respondent emphasized that the conflict of values between the government and civil society still exists impeding the process of transferring the relations from bottom to up.

The technical problems concern funding and the freedom of movement for Abkhazians.

The project coordinators have stated that the amounts of funds available for projects fostering relations between Georgian and Abkhazian people have been diminishing. As a result, projects have little scope and are not held systematically.

The second technical obstacle is the problem of freedom of movement for Abkhazians, which is connected to the document needed for crossing the border – the passport. As one of the respondents has explained, Abkhazians can have five kinds of passports:

1. The Russian passport - this is of two kinds: Russian passport issued for the Abkhazian residing in Russia and for the Abkhazian residing in Abkhazia. These two are easily differentiated on the border and the people owning the latter cannot receive visas (unless they travel to the state recognizing the independence of Abkhazia);
2. The Abkhazian passport – which can only be used while travelling in countries recognizing the independence of Abkhazia;
3. The neutral document – which is completely useless for travelling, as the respondent has admitted;

4. The Georgian passport – the acquisition of which is risky, because of the pressure from the de-facto government.

The case of passports illustrates how the technical problem can be translated into attitudes. One of the respondents described the procedure of the solution of the problem of movement:

The donor organizations and the representatives from Georgian side would agree with the ministry of foreign affairs of the country in which the meeting would be conducted to allow Abkhazians to cross the border. At the border Abkhazians would be given the paper permitting them to enter the country, but not the visa unless they had the Russian passport for people residing in Russia. The respondent noted that Abkhazians felt themselves discriminated, since Georgians travelling with them were given visas, while they were given the paper.

Conclusion

The people-to-people diplomacy between Georgians and Abkhazians has a form of an intensive meetings in terms of dialogue and collaboration. The meetings are informal allowing the participants to express their thoughts freely and frankly, to inform and be informed regarding the actual situation in Abkhazia and the rest of Georgia without a media bias. These process influences the patterns of relations, i.e. face-to-face interaction between the participants of it. It changes attitudes, eliminating negative ones and creating positive ones. It shatters stereotypes and irrational fears, establishes mutual understanding and long-term relations instead. Additionally, the existing projects lead to the new initiatives and dialogue transforms into collaboration further connecting the parties. The collaborative projects go beyond their initial aim enabling the government to be informed about the developments in Abkhazia from the primary source, thus avoiding scandals and further disagreements on political level. Additionally, there is a potential that these relations are transferred from grassroots level to that of high politics so that the dialogue is promoted on all levels of Georgian and Abkhazian societies.

The engagement of international governmental as well as non-governmental organizations fostered the process of people-to-people communication between Georgians and Abkhazians. Their involvement has been crucial in terms of funding and sharing the experience.

However, there are still considerable problems that impede people-to-people diplomacy and are the reasons why these relations have not brought more tangible results. The first set of concerns is of a political nature and comprises the Russian factor, the attitude of the de-facto government and the inactivity of Georgian government. The latter does not review and asses the past experience of public diplomacy with Abkhazians.

Apart from that there are problems concerning the attitudes. These include: the existence of the image of enemy in Abkhazian public reinforced by Russian propaganda and the criticism which Abkhazian participants of the meetings receive from their compatriots. Ethnic nationalism prevails in both parties of the conflict serving as a hindrance. Additionally, the conflict of values between the civil society and the government officials has been the reason why these relations could not be transferred from grassroots level to that of high politics.

The final group of obstacles includes the issue of funding and the freedom of movement for Abkhazians. The funds available for such projects have been decreased. As a result, the projects have a little scope and lack continuity. As for the problem of passports, it not only hinders Abkhazians to travel freely but also reinforces their feeling of inequality, thus creating a negative attitude.

To summarize, public diplomacy has a positive influence on conflict transformation process between

Georgians and Abkhazians, but there are the problems to be solved. Public diplomacy is not a substitute for political decision-making. It can create a strong basis on grassroots level, but unless these relations, perceptions and attitudes are transferred to the high political level, the conflict cannot be finally transformed. This, however, is essentially a long-term process. Thus, the fact that no tangible improvement of large scope is seen in Georgian-Abkhazian relations, is not a reason for ceasing the meetings. Instead, dialogue and collaboration are to be intensified. As for the effects of monologue on transforming Georgian-Abkhazian conflict, they are still to be examined and can serve as a subject of further study.

References:

1. Cowan, G., & Arsenault, A., (2008). Moving from monologue to dialogue to collaboration: the three layers of public diplomacy. *The annals of the American academy of political and social science,* 616, 10-30. doi: 10.1177/0002716207311863.
2. Cull, N., J., (2009). *Public diplomacy: perspectives from the past* [USC Center of Public Diplomacy version]. Retrieved from: http://uscpublicdiplomacy.org/sites/uscpublicdiplomacy.org/files/useruploads/u35361/2009%20Paper%202.pdf .
3. Georgian government, (2010). ჩართულობის სტრატეგიის სამოქმედო გეგმა [The engagement strategy action plan]. Retrieved from: http://smr.gov.ge/Uploads/__94d96fb2.pdf.
4. Gregory, B., (2008). Public diplomacy: sunrise of an academic field. *The annals of the American academy of political and social science,* 616, 274-290. doi: 10.1177/0002716207311723.
5. Henrikson, A., K., (2006). *What can public diplomacy achieve?* [Netherlands Institute of International Relations "Clingendael" version]. Retrieved from: http://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/publicdiplo.pdf.
6. Lederach, J., P., (1999). *Building peace: sustainable reconciliation in divided societies.* Washington DC: United States Institute of Peace.
7. Lederach, J., P., (2003). *The little book of conflict transformation.* Intercourse, PA: Good Books.
8. Leonard, M., Small, A., & Rose, M., (2005). *British public diplomacy in the "age of schisms"* [Foreign Policy Center and Counterpoint version]. Retrieved from: http://fpc.org.uk/fsblob/407.pdf.
9. Melissen, J., (2011). *Beyond the new public diplomacy* [Netherlands Institute of International Relations "Clingendael" version]. Retrieved from: http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/34704913/20111014_cdsp_paper_jmelissen.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1490102138&Signature=tDX9Qj0x7U7ikEQ4AXwadlf%2BV4w%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DBeyond_the_new_public_diplomacy.pdf
10. Miall, H., (2004). Conflict transformation: a multi-dimensional task. In Austin, Alex, Martina Fischer and Norbert Ropers (Eds.). *Transforming ethnopolitical conflict. The Berghof Handbook* (pp.67-89). Wiesbaden: VS Verlag.
11. Payne, G. J., (2009a). Trends in global public relations and grassroots diplomacy. *American behavioral scientist*, 53(4), 487-492. doi: 10.1177/0002764209347635.

12. Payne, G. J., (2009). Reflections on public diplomacy: people-to-people communication. *American behavioral scientist*, 53(4), 579-606. doi: 10.1177/0002764209347632.
13. Reimann, C., (2004). Assessing the state-of-the art in conflict transformation. In Austin, Alex, Martina Fischer and Norbert Ropers (Eds.). *Transforming ethnopolitical conflict. The Berghof Handbook* (pp.41-66). Wiesbaden: VS Verlag.
14. Undp.org, (2012). Confidence building early response mechanism (COBERM). Retrieved from: http://www.ge.undp.org/content/georgia/en/home/operations/projects/crisis_prevention_and_recovery/confidence-building-early-response-mechanism–coberm-.html

ახალგაზრდა მკვლევართა ჟურნალი. №5, ივლისი, 2017

Journal of Young Researchers, No. 5, July, 2017

გერმანულ-რუსული ურთიერთობების განხილვა „ჩრდილოეთის ნაკადი 2-ის“ პროექტის შესწავლის საფუძველზე

ანა ალანია *

დოქტორანტი, საერთაშორისო ურთიერთობების მიმართულება
სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

რეზიუმე

გერმანია და რუსეთი, ურთიერთდამოკიდებულების წინააღმდეგობრივი და ამბივალენტური ბუნებით, საერთაშორისო ურთიერთობების ერთ-ერთ ყველაზე საინტერესო წყვილს წარმოადგნენ. მათ შორის კავშირს თანაბრად შეიძლება ეწოდოს როგორც ტრადიციული მოწინააღმდეგეების, ისე - ტრადიციული პარტნიორების. მიუხედავად იმისა, რომ მეოცე საუკუნის განმავლობაში ორ უდიდეს ომში გერმანია და რუსეთი მთავარ მოწინააღმდეგეებად გვევლინებოდნენ, ამავდროულად, საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებულმა პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა სიახლოვემ, გერმანიის კანცლერის, ვილი ბრანდტის დროს ღიად გაცხადებული განსაკუთრებული დამოკიდებულების - „ოსტპოლიტიკის“ სახე მიიღო, რომელიც მეტნაკლები სახეცვლილებით, დღემდე აქტუალურია. დინამიურად და საინტერესოდ ვითარდებოდა ორ ქვეყანას შორის თანამედროვე პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობები ცივი ომის დასრულების შემდეგად.

წინამდებარე სტატიაში გერმანულ-რუსული ურთიერთობების თავისებურება „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის პროექტის ანალიზის საფუძველზეა შესწავლილი. კვლევის შედეგად ვლინდება, რომ აღნიშნული პროექტისთვის მხარის დაჭერით, გერმანია სრულ უპირატესობას ანიჭებს პროექტის ეკონომიკურ სარგებელს და უგულებელყოფს საკითხის პოლიტიკურ კონტექსტს, საფრთხეებსა და სამოკავშირეო ინტერესებს.

საკვანძო სიტყვები: გერმანია, რუსეთი, ჩრდილოეთის ნაკადი 2, ენერგოპოლიტიკა, ენერგოუსაფრთხოება, ევროკავშირი.

Abstract

Germany and Russia, with ambivalent and often controversial character of their relations,can be described as one of the most interesting couple in international affairs. They can be called traditional partners and traditional enemies simultaneously. During both World Wars Russia and Germany fought against each other, but later, hystorically close political and economic ties, were formulated as policy of special relations (“Ostpolitik”) by German Chancel-

* *ელფოსტა:* anaalania@yahoo.com

lor Willy Brandt. “Ostpolitik”, despite permanent adaptations, hasn’t lost importance until now. Relations of these two states continued to develop in a very interesting and dynamic manner after the Cold War as well.
In the presented article, the peculiarity of German-Russian relations is analyzed on the bases of “Nord Stream 2” pipeline project that is being constructed right now. As research reveals, Germany supports abovementioned project on the basis of feasible economic benefits, neglecting political context of the issue, security concerns and common European interests.

Key Words: *Germany, Russia , Nord Stream 2, Energy Policy, Energy Security, EU.*

შესავალი

წინამდებარე ნაშრომი გერმანია-რუსეთის ურთიერთობის თავისებურებას „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის შემთხვევის შესწავლის საფუძველზე იკვლევს და ცდილობს უპასუხოს შემდეგ შეკითხვას - პროექტის პოლიტიკური ასპექტის უგულებელყოფით და მისი მხარდაჭერით, გერმანია ხელმძღვანელობს თუ არა მხოლოდ კომერციული ინტერესებით, თუ ეკონომიკურ სარგებელთან ერთად მისთვის მნიშვნელოვანია რუსეთთან განსაკუთრებული ურთიერთობის პოლიტიკური დივიდენდი და დასავლეთსა და რუსეთს შორის ერთგვარი მედიატორის ნიშის შენარჩუნება, რომელიც მას ათწლეულების განმავლობაში ჩამოუყალიბდა? აღნიშნულ კითხვაზე პასუხის გაცემა და ზოგადად, გერმანია-რუსეთის ურთიერთობის კვლევა, აქტუალურია როგორც თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობებისთვის, ისე უშუალოდ საქართველოსთვის, რამდენადაც ჩვენი ქვეყნის დასავლური ორიენტაცია და მისწრაფებები უშუალოდ არის დამოკიდებული წამყვანი ევროპული სახელმწიფოების, მათ შორის გერმანიის, გადაწყვეტილებებზე და იმ ბერკეტებზე, რომლებიც ამ გადაწყვეტილებებზე ზემოქმედების კუთხით შეიძლება გააჩნდეს ჩვენს ჩრდილოელ მეზობელს. აღსანიშნავია ისიც, რომ „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“ დღესდღეობით ერთ-ერთი ყველაზე ხშირად განხილული თემაა, განსაკუთრებით, რუსულ-უკრაინული დაძაბული ურთიერთობის ფონზე. პროექტის განხორციელება უშუალო ნეგატიურ ზეგავლენას მოახდენს უკრაინის როგორც ენერგოუსაფრთხოებაზე, ისე მის ფინანსურ და ეკონომიკურ მდგომარეობაზე, რომელიც უკანასკნელი წლების განმავლობაში, რუსეთთან კონფლიქტის ფონზე, ისედაც საკმაოდ გართულებულია. ამგვარად, იქმნება ვითარება, როდესაც ევროპა, სწორედ გერმანიის განსაკუთრებული აქტიურობით, დიდ ძალისხმევას წევს უკრაინის ეკონომიკური მხარდაჭერისა და რუსეთთან კონფლიქტის გადაწყვეტის გზების გამოსანახად (მათ შორის მოსკოვისთვის სანქციების დაწესების გზითაც), თუმცა, ამავდროულად, ამავე პროცესს, „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის მხარდაჭერით, ართულებს.

თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობების ხასიათის გათვალისწინებით, ქვეყნებს შორის დამოკიდებულების კვლევა, საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და კავშირების მნიშვნელობის გათვალისწინების გარეშე, წარმოუდგენელია. მით უფრო, როდესაც საკითხი სუპრანაციონალური ელემენტებით ყველაზე გაჯერებულ კავშირს და მის ერთ-ერთ წამყვან წევრს შეეხება. განსაკუთრებით საინტერესოა გერმანიის, როგორც ევროკავშირის წევრის დამოუკიდებელი საგარეო პოლიტიკის მიმართება კავშირის ერთიან პოზიციასთან, ვინაიდან სწორედ აქ ვლინდება ყველაზე ნათლად რუსეთთან დამოკიდებულების წინააღმდეგობრივი ხასიათი.

ზოგადად, შეიძლება ითქვას, რომ ევროკავშირში მიმდინარე შიდა დისკუსიისა და აზრთა სხვადასხვაობის ერთ-ერთი საკვანძო საკითხი რუსეთთან დამოკიდებულებას შეეხება. განსხვავებული ისტორიული გამოცდილებისა და უსაფრთხოების გარანტიების მქონე ქვეყნები ოფიციალურ მოსკოვთან კომუნიკაციის განსხვავებულ კურსს უჭერენ მხარს. აღმოსავლეთ ევროპული სახელმწიფოების

დამოკიდებულება ტრადიციულად სკეპტიკურია, ისინი რუსეთში სანდო პოლიტიკურ პარტნიორს ვერ ხედავენ, მათთვის ამ ქვეყანასთან დაახლოება და მით უფრო მისთვის ნებისმიერი ტიპის უპირატესობის მინიჭება, რისკების შემცველია და მკვეთრად სახიფათოდ აღიქმება. ამავდროულად, ევროპის „ძველი“ სახელმწიფოები რუსეთთან დამოკიდებულებაში მეტი ჩართულობის ხაზს ემხრობიან, რაც მათი ზოგადი მოსაზრებით, რუსეთს დემოკრატიული განვითარების და საბოლოოდ სანდო პარტნიორად ჩამოყალიბების მეტ შესაძლებლობას აძლევს. სწორედ აღნიშნულ კურსს ემხრობა გერმანიაც. გერმანული პოლიტიკა რუსეთის მიმართ შეიძლება დავახასიათოთ, როგორც საერთო ევროპული და კერძო ინტერესების ბალანსის ერთგვარი მცდელობა.

ენერგოპოლიტიკა გერმანულ-რუსული, ისევე როგორც ზოგადად ევროპულ-რუსული ურთიერთობების ერთ-ერთი საკვანძო საკითხია და არაერთხელ გამხდარა დაპირისპირების საგანი, განსაკუთრებით ევროკავშირის ძველ და ახალ წევრებს შორის. „ჩრდილოეთის ნაკადის“ მეორე პროექტი, რომლის განხორციელება სწორედ ამ ეტაპზე მიმდინარეობს, კარგი ილუსტრაციაა რუსეთთან მიმართებით ევროპის ერთიან პოზიციასთან გერმანიის ერთგვარი წინააღმდეგობრიობის.

ამგვარად, კვლევის მიზანია გამოავლინოს გერმანიის რუსეთთან დამოკიდებულების პოლიტიკური და ეკონომიკური ასპექტების ბალანსი და იერარქია და ასევე, მათი მიმართება საერთო ევროპულ ინტერესებთან. ამასთან, იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს ევროპული და ჩრდილო-ატლანტიკური ინტეგრაციის პროცესში გერმანიის როლზე დისკუსია არაერთხელ გამართულა (მათ შორის 2008 წლის ნატოს ბუქარესტის სამიტზე საქართველოსთვის MAP-ის მინიჭების თემის განხილვისას), ვფიქრობ, მნიშვნელოვანია საკითხის სამეცნიერო კუთხით შესწავლა, რაც შემდგომში მოგვცემს უფრო მაღალი დონის პოლიტიკური ანალიზის შესაძლებლობას.

კვლევის თეორიული ჩარჩო და მეთოდოლოგია

კვლევა კომპლექსური ურთიერთდამოკიდებულების (complex interdependence) თეორიულ ჩარჩოზეააწყობილი, რომელიც ჯოზეფ ნაიმ და რობერტ კოჰანმა 1977 წელს ჩამოაყალიბეს ცნობილ ნაშრომში „ძალა და ურთიერთდამოკიდებულება“ (Jackson and Sorensen, 2010). აღნიშნული თეორიის თანახმად, მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი საერთაშორისო ურთიერთობები გაცილებით კომპლექსური ხასიათისაა და მასში უსაფრთხოების და თვითგადარჩენის ,,მაღალ პოლიტიკას" აღარ ენიჭება უპირობო უპირატესობა ეკონომიკის და სოციალური საკითხების ,,დაბალ პოლიტიკასთან" მიმართებით. ეს ორი ძირითადი მიზეზით არის განპირობებული: 1) სახელმწიფოთა შორის თანამედროვე დამოკიდებულებები აღარ შემოიფარგლება ექსკლუზიურად პოლიტიკურ ლიდერებს შორის ურთიერთობებით და აქ უკვე გვხდება ურთიერთდამოკიდებულება ბევრ სხვადასხვა დონეზე ბევრ სხვადასხვა აქტორს შორის; 2) ინდივიდებსა და ჯგუფებს შორის ტრანსნაციონალური ურთიერთობები მყარდება სახელმწიფოს მონაწილეობის გარეშე. სამხედრო ძალა კომპლექსური ურთიერთდამოკიდებულების პირობებში ნაკლებად ხელსაყრელ პოლიტიკურ ინსტრუმენტად იქცა და მეტი მნიშვნელობა ენიჭება სხვა ტიპის ისეთ რესურსს, როგორიცაა, მათ შორის, მოლაპარაკების ხელოვნება. სახელმწიფოები მეტ ყურადღებას აქცევენ სოციალურ პოლიტიკას. ამ პირობებში საერთაშორისო პოლიტიკა შიდა პოლიტიკის მსგავსად ყალიბდება და სხვადასხვა საკითხზე თანამოაზრე სახელმწიფო და არასახელმწიფო აქტორთა ერთგვარი კოალიცია იქმნება, შესაბამისად, ჯგუფებს შორის კონფლიქტის დონეც საკითხის მნიშვნელობიდან გამომდინარეობს. საერთო ჯამში, ნაი და კოჰანი ქვეყნებს შორის უფრო მეგობრული ურთიერთობების ჩამოყალიბებაზე მიუთითებენ, სადაც წამყვანი საკითხები ეკონომიკურ და სოციალურ-პოლიტიკურ თემებზე თანამშრომლობით ყალიბდება.

აღნიშნული თეორია კარგად ხსნის გერმანიის „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-თან დაკავშირებით

არსებულ პოზიციას. გერმანიასა და რუსეთს შორის არსებული კომპლექსური ურთიერთდამოკიდებულება, რომელიც სხვადასხვა აქტორთა - მათ შორის ბიზნესის, საზოგადოების, პოლიტიკური წრეების მონაწილეობით ყალიბდება, ქმნის იმ მოცემულობას, რომელშიც ბერლინისთვის, ერთი შეხედვით პოლიტიკურად სარისკო საკითხი, შესაძლოა, მხოლოდ კომერციულად მომგებიან პროექტად აღიქმებოდეს.

კვლევა ეფუძნება თვისებრივ მეთოდს და ეგრეთ წოდებულ შემთხვევის შესწავლის (casestudy) დიზაინს. „ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის პროექტთან დაკავშირებული სამართლებრივი დოკუმენტების, ასევე საკითხის მკვლევარების, ოფიციალური პირებისა და პოლიტიკოსების მოსაზრებების შესწავლის საფუძველზე, პასუხი გაეცემა საკვლევ შეკითხვას და გამოვლინდება მოდის თუ არა გერმანიის მხრიდან „ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის პროექტის მხარდაჭერა ერთიან ევროპულ პოლიტიკურ და უსაფრთხოების პოლიტიკასთან წინააღმდეგობაში. იმ შემთხვევაში, თუკი შემთხვევის შესწავლა გამოავლენს, რომ პროექტის ეკონომიკური სარგებელი არასაკმარისად მაღალია, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ბერლინს უფრო მეტად საერთაშორისო ასპარეზზე საკუთარი უნიკალური პოზიციის გამყარებისკენ და ოსტპოლიტიკის ხაზის გაძლიერებისკან სწრაფვა ამოძრავებს, სადაც ის დასავლეთსა და რუსეთს შორის ერთგვარ მედიატორად გვევლინება და შესაბამისი პოლიტიკური დივიდენდებით სარგებლობს. წინააღმდეგ შემთხვევაში კი, ნათელი იქნება კომპლექსური ურთიერთდამოკიდებულების თეორიის პრაქტიკული გამოხატულების მაგალითი, სადაც სხვადასხვა დონეზე სხვადასხვა აქტორთა ურთიერთქმედება, ეკონომიკური და კომერციული ინტერესი განაპირობებს პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებს. თუმცა, ცხადია, ერთი მეორეს არ გამორიცხავს და ბერლინი ერთი მხრივ ეკონომიურად მომგებიანი პროექტის მხარდაჭერით, შესაძლოა ამყარებდეს მოსკოვთან განსაკუთრებული ურთიერთობის ხაზს, რითაც ინარჩუნებს თავის უნიკალურ დიპლომატიურ ნიშას.

ლიტერატურის მიმოხილვა

კვლევა ძირითადად ევროპის ენერგოუსაფრთხოების პოლიტიკის დოკუმენტებს და ამავე საკითხზე მომუშავე მკვლევართა ნაშრომებს ეყრდნობა. განსაკუთრებით საყურადღებოა ის ცვლილებები, რომელიც ევროპის ენერგოპოლიტიკამ განიცადა უკანასკნელი ათწლეულის განმავლობაში, რისი შესწავლაც შესაბამისი რეგულაციებისა და დირექტივების საფუძველზე ხდება. მათ შორისაა 2009 წლის 2009/73/EC დირექტივა ევროპის ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრის ძირითადი წესების შესახებ; ასევე, მნიშვნელოვანია 2010 წლის №994/2010 რეგულაცია გაზის უსაფრთხო მიწოდების საკითხებთან დაკავშირებით, სადაც, ფაქტობრივად აღიარებულია ის გეოპოლიტიკური რისკები, რომელიც ევროპის ენერგობაზარზე რუსეთის დომინაციას შეიძლება მოყვეს. ნაშრომში ასევე განხილულია ევროკომისიის 2014 წელს ჩატარებული გაზის შესაძლო შეწყვეტის სცენარებთან დაკავშირებული სტრეს-ტესტების და შესაბამისი დასკვნების ამსახველი დოკუმენტი. საყურადღებოა ევროკომისიის 2015 წლის ბუნებრივი თხევადი გაზისა და გაზის მარაგების შესახებ გამართული კონსულტაციების დასკვნითი დოკუმენტიც, რომელიც ბაზრის დივერსიფიკაციისკენ მიმართული ძალისხმევის ნათელი მაგალითია. ენერგოპოლიტიკის საკვანძო დოკუმენტს მაინც 2014 წლის ევროპის ენერგოუსაფრთხოების სტრატეგია წარმოადგენს, რომელშიც გაერთიანებულია ევროპის თანამედროვე ენერგოპოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები, ბაზრის ლიბერალიზაციის და ამავდროულად, დივერსიფიკაციის პრინციპები.

„ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის განხილვა წარმოუდგენელია შემთხვევის სამართლებრივი ანალიზის გარეშე. ამ კუთხით, მნიშვნელოვანია, აღნიშნულ საკითხზე ისეთ მკვლევართა ნაშრომები, როგორებიცაა ანდრეას გოლდტაუ, ჰარვარდის კენედის სკოლის ასოცირებული პროფესორი და ლონდონის „კინგს კოლეჯის" რუსეთის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი, ასევე საიმონ პირანი და კატია

იაფიმავა, ოქსფორდის ენერგეტიკის შესწავლის ინსტიტუტის მეცნიერები. მათი ნაშრომები „ჩრდილოეთის ნაკადი 2-ის შეფასება: რეგულაციები, გეოპოლიტიკა და ევროკავშირის, ცენტრალური აღმოსავლეთ ევროპისა და დიდი ბრიტანეთის ენერგოუსაფრთხოება“ და „რუსული გაზის ტრანზიტი უკრაინაზე 2019 წლის შემდეგ“, წარმოადგენს საკითხის სიღრმისეული შესწავლის მაგალითს და იძლევა არსებული ვითარების მრავალმხრივ, მათ შორის პოლიტიკური და სამართლებრივი კუთხით შეფასების შესაძლებლობას. გამოყენებულია ასევე ისეთი ელექტრონული გამოცემების ანალიტიკური სტატიები, როგორებიცაა Energy Post, Carngie Europe, Atlatic Council, მათ შორის კარელ ბეკმანის „შესაძლებელია თუ არა ჩრდილოეთის ნაკადი 2-ის შეჩერება“, აგათა ლოსკოტ-სტრაკოტას - „საქმე ჩრდილოეთის ნაკადი 2-ის წინააღმდეგ“, ჯუდი დემფსის - „(გერმანიის) ჩრდილოეთის ნაკადი 2-ის პოლიტიკა“, სიგბერნ დე იონგის „რატომ არ არის ჩრდილოეთის ნაკადი 2 მხოლოდ აღმოსავლეთ ევროპის პრობლემა“ და სხვა.

კვლევაში განსაკუთრებული ყურადღება, ცხადია, გამახვილებულია როგორც ცალკეული პოლიტიკოსების, ისე პოლიტიკური პარტიების პოზიციებზე გერმანიასა და მთლიანად ევროკავშირში. აღნიშნული ინფორმაცია მრავლადაა ხელმისაწვდომი საერთაშორისო საინფორმაციო სააგენტოების მიერ გავრცელებული ახალი ამბების არქივში. ფაქტობრივი დეტალებისთვის წყაროებად ასევე გამოყენებულია უშუალოდ „ჩრდილოეთის ნაკადისა“ და „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის ოფიციალური ვებ-გვერდები.

ჩრდილოეთის ნაკადი 2

ევროპის ენერგობაზარი და ენერგოუსაფრთხოების პოლიტიკა

რუსეთსა და ევროპას შორის ენერგეტიკულ სფეროში თანამშრომლობა სათავეს 1970-იანი წლებიდან იღებს, როდესაც საბჭოთა კავშირიდან დასავლეთ ევროპისთვის გაზის მიწოდება დაიწყო. ამას იმთავითვე მიეცა პოლიტიკური შეფასებები და ვაშინგტონის მხრიდან კრიტიკაც მოყვა, რომელიც მოსკოვთან მსგავს პარტნიორობას არასაიმედოდ მიიჩნევდა. აღსანიშნავია, რომ რუსეთმა შეძლო სტაბილური მიმწოდებლის რეპუტაციის შექმნა, რამდენადაც „ცივი ომის“ კრიტიკულ პერიოდებშიც კი, მას გაზის მიწოდება არ შეუწყვეტია. ვითარება ახლო წარსულში შეიცვალა, როდესაც რუსეთსა და უკრაინას შორის ტარიფსა და სატრანზიტო ფასებზე შეუთანხმებლობის გამო 2006-2009 წლებში რამდენიმე მნიშვნელოვანი ინციდენტი მოხდა. მათგან ყველაზე მნიშვნელოვანი 2009 წლის იანვარში ევროკავშირის 16 წევრი ქვეყნისთვის გაზის 13 დღიანი შეწყვეტა იყო (BBC, 2009), რომელმაც მნიშვნელოვანი, მათ შორის ეკონომიკური ხასიათის, პრობლემები შეუქმნა აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებს. სხვა ცნობილ მაგალითებს შორისაა ასევე 2006 წელს ლიტვასა და საქართველოსთვის, ხოლო 2007 წელს მოკავშირე ბელორუსისთვის გაზის შეწყვეტის შემთხვევები. ამან ევროპაში გაზის მიწოდების დივერსიფიკაციასთან დაკავშირებული დისკუსია მნიშვნელოვნად გააქტიურა და დაიწყო მუშაობა ენერგოუსაფრთხოების სტრატეგიაზე.

აღნიშნულმა ინციდენტებმა რუსეთის, როგორც სანდო პარტნიორის, რეპუტაციას ჩრდილი მიაყენა და ენერგოპოლიტიკა ევროპის უსაფრთხოების დღის წესრიგის სათავეში მოაქცია. პირველად ამის ოფიციალური დეკლარირება ევროკავშირის 2010 წლის რეგულაციაში მოხდა, რომელშიც ღია ჩანაწერი გაჩნდა გეოპოლიტიკურ რისკებზე და მიწოდების შესაძლო შეწყვეტის სცენარების შემთხვევაში სათანადო მზადყოფნის თაობაზე (Regulation (EU) No 994/2010, 2010). არსებობს არაერთი კვლევა რუსეთის მიერ ენერგორესურსების პოლიტიკური მიზნებით გამოყენების შესახებ, რომელთა დიდი ნაწილის დასკვნით, რუსეთისთვის ამგვარი პრაქტიკა ხშირი მოვლენაა. ასე მაგალითად, ერთ-ერთი კვლევა, რომელმაც 1991-დან 2005 წლამდე გაზის მიწოდების 55 შემთხვევა შეისწავლა, ასკვნის, რომ მათგან მხოლოდ 11 შეიძლება დაკვალიფიცირდეს როგორც წმინდად ტექნიკური და გამოირიცხოს პოლიტიკური მოტივი (Goldthau, 2016).ბოლოს 2014 წლის შემოდგომაზე კომპანია “Gazprom”-მა

ცალმხრივი გადაწყვეტილების საფუძველზე 50%-ით შეუმცირა მიწოდება პოლონეთს, სლოვაკეთს, ავსტრიასა და უნგრეთს, რომელთაგანაც უკრაინა გაზს რევერსული წესით ყიდულობდა (Zachmann, 2016).

ევროკავშირის ენერგოუსაფრთხოების სტრატეგიაზე მუშაობა 2014 წელს დასრულდა. დოკუმენტში დასაწყისშივე ხაზგასმულია ის გარემოება, რომ მიუხედავად ენერგოდამოუკიდებლობის და უსაფრთხოების გაძლიერების მიზნით ჩატარებული მნიშვნელოვანი სამუშაოებისა, ევროკავშირის ენერგოუსაფრთხოება მაინც საკმაოდ მოწყვლადია, რასაც მოხმარებაში იმპორტის მსხვილი წილის გარდა ისიც განაპირობებს, რომ ის არასაკმარისად დივერსიფიცირებულია და დიდი წილით ერთ კონკრეტულ მიმწოდებელზე - რუსეთის ფედერაციაზეა დამოკიდებული (European Energy Security Strategy, 2014). რუსეთის წილი ევროპის მთლიან ენერგომომარაგებაში 35%-დან 29%-მდე შემცირდა 2013-2015 წლებში, თუმცა 2016 წელს ისევ გაიზარდა 32%-მდე და ეს ტენდენცია წელსაც ნარჩუნდება, მიუხედავად 2014 წლიდან გამოცხადებული სანქციებისა, რომელიც ენერგეტიკის სფეროსაც მოიცავს (Eurostat, 2017).
რაც შეეხება უშუალოდ გაზმომარაგებას, აქაც, სანქციებისგან დამოუკიდებლად, რუსეთი ტრადიციულად ლიდერ პოზიციას ინარჩუნებს.

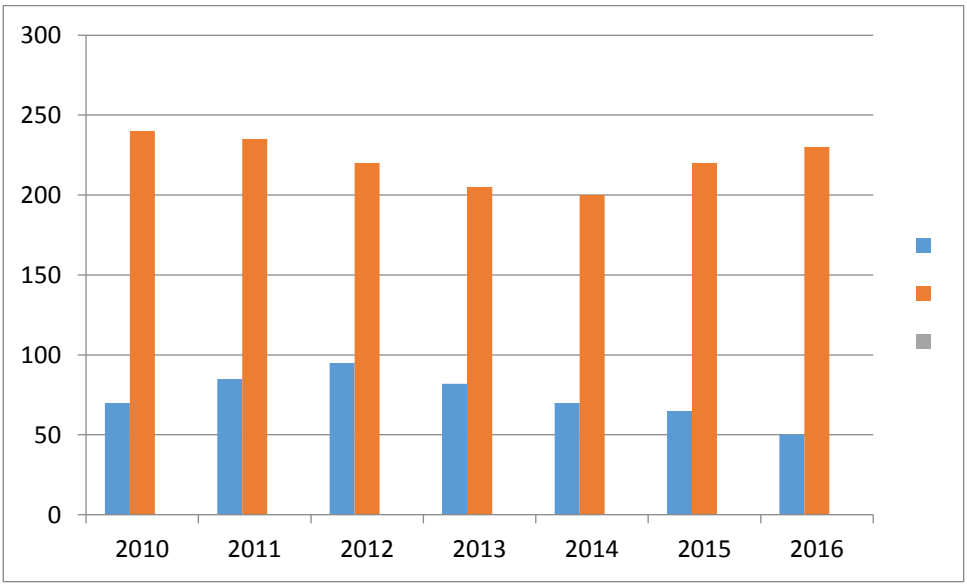

გრაფიკი 1. ***2010–2016 წლებში რუსული გაზის ექსპორტის დინამიკა ევროკავშირში.***
წითელი ფერით აღნიშნულია მოცულობა (მილიონი ტონა),
ხოლო ლურჯი ფერით ღირებულება (მილიარდი ევრო).

მას ნორვეგია და ალჟირი მოსდევენ, თუმცა შედარებით ნაკლები წილით. 2016 წელს რუსული გაზის წილი მთლიან იმპორტში 38.2%-ს შეადგენდა, რაც მცირედით აღემატებოდა 2015 წლის მაჩვენებელს (37.5%) (Eurostat, 2017).

მიმწოდებელი	ღირებულება (%)	მოცულობა (%)
რუსეთი	39.1	37.5

ნორვეგია	34.8	37.3
ალჟირი	11.6	10.6
ყატარი	7.9	8.3
ლიბია	2.6	2.3
ნიგერია	1.7	1.7
სხვა	2.3	2.3

ცხრილი 1. ევროკავშირში გაზის ძირითადი იმპორტიორები პროცენტული მაჩვენებლები, 2015

მიმწოდებელი	ღირებულება (%)	მოცულობა (%)
რუსეთი	39.7	38.2
ნორვეგია	34.1	35.8
ალჟირი	15.2	14.3
ყატარი	5.1	5.8
ნიგერია	2.1	2.1
ნლიბია	1.4	1.5
სხვა	2.4	2.3

ცხრილი 2.ევროკავშირში გაზის ძირითადი იმპორტიორები პროცენტული მაჩვენებლები, 2016

თუკი ცალკეული ქვეყნების მიხედვით განვიხილავთ, ვნახავთ, რომ ევროკავშირის 10 წევრი (ბულგარეთი, ესტონეთი, ლიტვა, ლატვია, უნგრეთი, პოლონეთი, ჩეხეთი, სლოვენია, სლოვაკეთი და ფინეთი) გაზის 75%-ზე მეტს რუსეთისგან იღებს, ხოლო რუსულ გაზზე ყველაზე ნაკლებად დამოკიდებული ის 12 ქვეყანაა (დანია, ბელგია, შვედეთი, ირლანდია, ესპანეთი, საფრანგეთი, ხორვატია კვიპროსი, ლუქსემბურგი, მალტა, პორტუგალია და დიდი ბრიტანეთი), რომელთა გაზის იმპორტში რუსეთის წილი 25%-ზე ნაკლებია.

ქვეყანა	რუსული გაზის პროცენტული წილი
ბულგარეთი	75-100
ჩეხეთი	75-100
ესტონეთი	75-100
ლატვია	75-100
ავსტრია	75-100
პოლონეთი	75-100
რუმინეთი	75-100
სლოვენია	75-100
სლოვაკეთი	75-100
ფინეთი	75-100
გერმანია	50-75
საბერძნეთი	50-75
უნგრეთი	50-75
იტალია	25-50
ლიტვა	25-50

ნიდერლანდები	25-50
ირლანდია	0-25
ბელგია	0-25
ესპანეთი	0-25
საფრანგეთი	0-25
ხორვატია	0-25
დანია	0-25
კვიპროსი	0-25
ლუქსემბურგი	0-25
მალტა	0-25
პორტუგალია	0-25
შვედეთი	0-25
დიდი ბრიტანეთი	0-25

ცხრილი 3. რუსული გაზის წილი ევროკავშირის წევრი ქვეყნების გაზის მთლიან იმპორტში, 2016

გერმანია ევროკავშირში ბუნებრივი გაზის ყველაზე მსხვილი იმპორტიორია (ევროკავშირის მთლიანი იმპორტის 20% მასზე მოდის), რომელსაც იტალია, ესპანეთი და დიდი ბრიტანეთი - 10-20%-იანი, ხოლო ნიდერლანდები 5-10%-იანი წილით მოსდევენ. მათგან რუსეთზე ყველაზე დამოკიდებული გერმანიაა, რომლის იმპორტში რუსული გაზის წილი 50-75%-ით განისაზღვრება .

აღნიშნული ნათლად მიუთითებს, რომ ევროკავშირის ყველა წევრი ქვეყანა თანაბრად დაუცველ ვითარებაში არ არის და განსაკუთრებულად რთული აღმოსავლეთ ევროპისა და ბალტიის სახელმწიფოების მდგომარეობაა, როგორც ეს 2014 წელს ჩატარებულმა სტრეს-ტესტებმაც გამოავლინა (European Commission, 2014).

სტრეს-ტესტების საფუძველზე ევროკომისიამ შეიმუშავა უსაფრთხო ენერგოუზრუნველყოფის ახალი პაკეტი, რომელიც ევროპის ერთიანი ენერგოპოლიტიკის და ინტეგრაციისკენ გადადგმული მნიშვნელოვანი ნაბიჯია და ამავდროულად ენერგობაზარზე თავისუფალ კონკურენციას განამტკიცებს. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა რესურსების დივერსიფიკაციასა და ალტერნატიული წყაროების განვითარებას, მათ შორის გაზმომარაგებაში თხევადი ბუნებრივი აირის წილის გაზრდასდა შესაბამისი ინფრასტრუქტურის განვითარებას აშშ-დან, ავსტრალიიდან, ყატარიდან და აფრიკის კონტინენტიდან. ამ უკანასკნელთან დაკავშირებით დამოუკიდებლად შემუშავდა ნატურალური თხევადი გაზისა და გაზის მარაგების სტრატეგიაც (European Commission, 2015). თვისებრივ სიახლეს წარმოადგენს ევროკომისიისთვის უსაფრთხოების რისკების გათვალისწინებით წევრებსა და მესამე მიმწოდებელ ქვეყანას შორის ენერგოკონტრაქტების შესწავლის უფლების მინიჭება (Directive (EU) 2009/73/EC, 2009). ენერგოუსაფრთხოების გასაძლიერებლად დამატებითი რესურსები გამოიყოფა ენერგიის ალტერნატიული წყაროების კვლევისა და განვითარების, ასევე ინფრასტრუქტურის, მათ შორის სამხრეთ და ხმელთაშუა ზღვის კორიდორების განვითარების მიზნით (European Energy Security Strategy, 2014).

„ჩრდილოეთის ნაკადი 1“ და „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“ - პროექტების მოკლე მიმოხილვა და ძირითადი პარამეტრები

„ჩრდილოეთის ნაკადის“ პროექტის ისტორია სათავეს გასული საუკუნის ბოლოდან იღებს, როდესაც 1997 წელს რუსულმა კომპანია „Gazprom“-მა და ფინურმა „Neste“-მ დააარსეს ერთობლივი კომპანია „ჩრდილოეთის ტრანსგაზი“ ბალტიის ზღვის გავლით გაზის რუსეთის ჩრდილოეთიდან გერმანიის მიმართულებით ტრანსპორტირების მიზნით. „ჩრდილოეთის ტრანსგაზი“ თანამშრომლობდა ასევე

გერმანულ კომპანია „Ruhrgas"-თან. დაარსების პირველ წლებში ძირითადად კვლევითი სამუშაოები და რამდენიმე ალტერნატიული გზის შესწავლა მიმდინარეობდა. 2005 წელს „Fortum"-მა (ასე დაერქვა მოგვიანებით კომპანია „Neste"-ს), თავისი წილი „Gazprom"-ს მიჰყიდა, რითაც ეს უკანასკნელი „ჩრდილოეთის ტრანსგაზის" ერთადერთ მფლობელად იქცა. 2005 წელს „Gazprom"-მა გერმანულ კომპანია „BASF SE/Wintershall" და „E.ON Ruhrgas"-თან გააფორმა ჩრდილოეთ ევროპული გაზსადენის აშენების შესახებ ხელშეკრულება. აღნიშნულმა კომპანიებმა 2005 წლის დეკემბერში დააარსეს ჩრდილო ევროპული გაზსადენის კომპანია, რომელსაც მოგვიანებით - 2006 წლის 4 ოქტომბერს - „ჩრდილოეთის ნაკადი" ეწოდა. იმავე წელს „ჩრდილოეთის ტრანსგაზის" მიერ განხორციელებული ყველა კვლევა გადაეცა „ჩრდილოეთის ნაკადს", რის შემდეგაც „ჩრდილოეთის ტრანსგაზი" ოფიციალურად გაუქმდა. 2010 წელს დაიწყო პირველი სადგურის მშენებლობა. პირველი მილსადენი ექსპლუატაციაში 2011 წლის ნოემბერში გაეშვა, ხოლო მეორე 2012 წლის ოქტომბერში. თითოეული მილის წლიური გამტაროობა 27.5 მილიარდ კუბურ მეტრს შეადგენს (Nord Stream Official Web Page, 2016).

2015 წლის 5 სექტემბერს „Gazprom"-სა და მის 5 ევროპულ პარტნიორ კომპანიას შორის გაფორმდა „ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის ხელშეკრულება, ხოლო მიმდინარე წლის 16 ივნისს გაზსადენის მშენებლობასთან დაკავშირებით პირველი ტენდერიც დასრულდა. ახალი მილსადენი დიდწილად პირველი პროექტის ანალოგიურ ტრაექტორიაზე გაივლის. ისევე როგორც პირველ პროექტში, ამჯერადაც აშენდება წყვილი მილსადენი, რომელთა ჯამური გამტარუნარიანობა ასევე პირველის ანალოგიურად 55 მილიარდი კუბური მეტრი იქნება. პროექტს ოპერირებას გაუწევს კონსორციუმი „Zug"-ი, რომლის 50%-ის წილის მფლობელი რუსული „Gazprom"-ია, ხოლო დანარჩენი 10-10%-ის მფლობელები გერმანული „Uniper" და „Wintershell", ბრიტანული „Royal Dutch Shell", ავსტრიული "OMV" და ფრანგული "Engie" არიან (Nord Stream 2 - Official Web Page, 2016).

ჩრდილოეთის ნაკადის ორივე პროექტის ჯამური გამტაროობა 110 მილიარდი კუბური მეტრია, რაც ძალიან მაღალი მაჩვენებელია. შედარებისთვის, 2015 წელს რუსული გაზის მთლიანი ექსპორტი ევროპასა და თურქეთში 130 მილიარდი კუბური მეტრი იყო. ამდენად, „ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის ამოქმედების პირობებში, მიწოდების ყველა სხვა მაგისტრალი, მათ შორის უკრაინული ტრანზიტი, შესაძლოა უმოქმედო აღმოჩნდეს, მით უფრო, რომ ამის შესახებ „Gazprom"-ში უკვე აცხადებენ. კერძოდ, კომპანიის ხელმძღვანელობის განცხადებით, უკრაინასთან გაფორმებული სატრანზიტო ხელშეკრულების ვადის ამოწურვის შემდეგ (2019 წელს) „Gazprom"-ი მის გაგრძელებას აღარ გეგმავს (Unian, 2015). აღნიშნული გადაწყვეტილების სისრულეში მოყვანას საკმაოდ მძიმე ფინანსური გავლენა ექნება უკრაინაზე, რომელიც ტრანზიტისგან მიღებულ 2 მილიარდ აშშ დოლარს დაკარგავს და ამასთან, შემცირდება ენერგოპროექტების განხორციელების თვალსაზრისით ქვეყნის საინვესტიციო მიმზიდველობაც. ანალოგიური ეფექტი ექნება სხვა სატრანზიტო ხაზებზეც, კერძოდ, პოლონეთისა და სლოვაკეთის გავლით. „ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის ექსპლუატაციაში შესვლის შემდეგ რუსული გაზის 80% ევროპულ ბაზარზე ჩრდილოეთის ტრანზიტული ხაზით მოხვდება (Jong, 2016). ამასთან, „Gazprom"-ისაკუთრივ გერმანიის ბაზრის 50%-ს გააკონტროლებს.

ფაქტობრივად, „ჩრდილოეთის ნაკადი 2" წინააღმდეგობაში მოდის ევროკავშირის ენერგოუსაფრთხოების კონცეფციის ძირითად პოსტულატთან და აძლიერებს რუსეთის, როგორც მთავარი მიმწოდებლის დომინანტ პოზიციას. ამას ადასტურებს ის გარემოებაც, რომ პროექტის მმართველ კონსორციუმში წილის 50%-ს "Gazprom"-ი ფლობს, თუმცა ცალსახაა ვინ იქნება გაზის 100%-ის მიმწოდებელი და გამანაწილებელი. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ მიწოდების არაგონივრულად მაღალი კონცენტრაცია გადადის ერთი სატრანზიტო ხაზის და ერთი მიმწოდებლის ხელში.

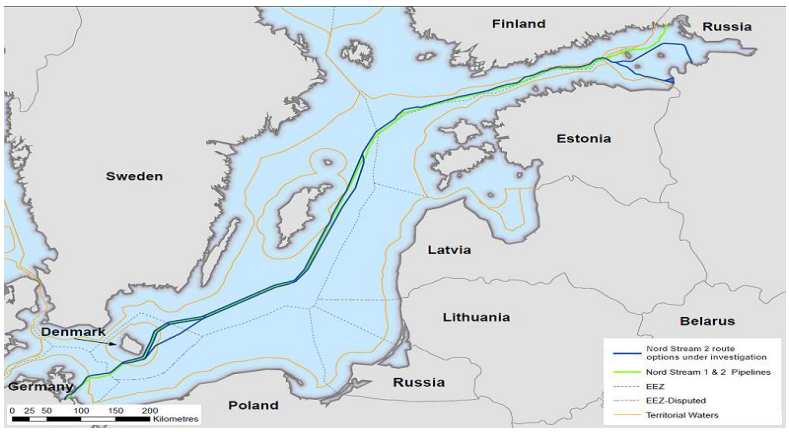

სურათი 1. წყარო: NordStream AG, http://www.nord-stream2.com

ევროპის ენერგოუსაფრთხოების სამართლებრივი ჩარჩო

ევროკავშირის ენერგოპოლიტიკა რეგულაციების სამ ძირითად პაკეტს მოიცავს, რომელთა ეტაპობრივმა შემოღებამ ევროპის ენერგობაზარზე თავისუფალი ბაზრის ზოგადი პრინციპები და კონკურენტული გარემოს პრიორიტეტები დაამკვიდრა. ამ მიზნისკენ საწყისი ნაბიჯები 1998 წელს შემუშავებული პირველი პაკეტით გადაიდგა. 2003 წლის განახლებული პაკეტით მესამე მხარისთვის არადისკრიმინაციული მიდგომის პრინციპის ინოვაციური ცნება გაჩნდა, რომელიც საბოლოოდ სრულფასოვნად 2009 წლის მესამე ენერგოპაკეტში ჩამოყალიბდა. სწორედ აღნიშნული პაკეტი განსაზღვრავს ევროპის თანამედროვე ენერგოპოლიტიკას. კიდევ ერთი თვისებრივი სიახლე, რომელიც მესამე პაკეტით დამკვიდრდა, ითვალისწინებს მილსადენის მფლობელისა და ოპერატორის დივერსიფიცირებას, რაც ერთი მიმწოდებლის მონოპოლიის გამორიცხვას ისახავს მიზნად. ამდენად, აღნიშნული წესების ერთობლიობა ქმნის ისეთ მოცემულობას, როდესაც პროდუქტის მიმწოდებელი და მილსადენის მფლობელი სხვადასხვა პირები არიან, ხოლო, ამავდროულად, ოპერატორს უჩნდება ინფრასტრუქტურის სარგებლობისთვის მესამე მხარისთვის თანაბარი პირობების მინიჭების ვალდებულება.

ისე როგორც სხვა ყველა რეგულაცია, მესამე ენერგოპაკეტის 2009/73/EC რეგულაცია ბუნებრივი გაზის შიდა ბაზრის შესახებ, აჩენს წესიდან გამონაკლისის დაშვების შესაძლებლობას (Directive (EU) 2009/73/EC, 2009). ის, ერთი მხრივ, უშვებს ახალი პროექტებისთვის ექსპლუატაციის პირველ წლებში ზემოაღნიშნული წესებისგან გათავისუფლების უფლებას (TANAP/TAP-ის პროექტისთვის უკვე დაშვებულია 25 წლიანი გამონაკლისი მესამე მხარისთვის ხელმისაწვდომობის წესიდან), ხოლო მეორე მხრივ, აქვე ჩნდება ეგრეთ წოდებული „მიწოდების უსაფრთხოების“ მუხლი, რომელიც მიმწოდებლისთვის უარის თქმის შესაძლებლობას უსაფრთხო მიწოდებასთან დაკავშირებით არსებული რისკების საბაბით უშვებს. აღნიშნულ მუხლს „Gazprom”-ის მუხლსაც“ კი უწოდებენ იმის გამო, რომ ის ცხადად იძლევა კონკრეტული გარემოების გარეშე და მხოლოდ უსაფრთხოების რისკებზე აპელირებით მომწოდებლისთვის უარის თქმის შესაძლებლობას, რაც ყველაზე მეტად სავარაუდოა, რომ სწორედ რუსული კომპანიის ზეგავლენისგან თავის დაცვის მიზნით იქნება გამოყენებული (Goldthau, 2016).

აღსანიშნავია, რომ რუსეთმა „სამხრეთის ნაკადის“ პროექტი სწორედ აღნიშნულ რეგულაციებთან შეუთავსებლობის გამო შეაჩერა, რამდენადაც მესამე მხარისთვის ღია პირობების შეთავაზების, ასევე

მილსადენის მფლობელისა და ოპერატორის გამიჯვნის პრინციპების დაცვა, პროექტს კომერციულად წამგებიანს ხდიდა.

სამართალმცოდნეთა შორის არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა იმასთან დაკავშირებით, თუ რამდენად ექცევა „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“ მესამე ენერგოპაკეტის რეგულაციების ჩარჩოებში და ვის აქვს საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების უფლება - ევროკომისიას, თუ წევრ სახელმწიფოებს. (Goldthau, 2016). ახალი სერტიფიკატის მინიჭებისას მესამე პაკეტით გათვალისწინებული პირობების დაცულობა ეროვნულმა რეგულატორმა უნდა დაადასტუროს, მაგრამ გადაწყვეტილება ევროკომისიის მიერ უნდა იყოს გადამოწმებული, რაც ამ უკანასკნელს საბოლოო სიტყვის უფლებას ანიჭებს. თუმცა, მე-11 მუხლთან (უსაფრთხო მიწოდების რისკების არსებობა) დაკავშირებით გადაწყვეტილების მიღება მხოლოდ ეროვნულ დონეზე ხდება.

მიმდინარეობს მსჯელობა პროექტის ორ დამოუკიდებელ ნაწილად განხილვაზეც. მომხრეთა მოსაზრებით, მილსადენებზე, მათ მშენებლობასა და ექსპლუატაციაზე მესამე ენერგოპაკეტით გათვალისწინებული რეგულაციები არ ვრცელდება, რამდენადაც მილები ოფშორულ ზონაში, ზღვის ფსკერზე გაივლის და წარმოადგენს გაზის მხოლოდ იმპორტის და არა განაწილების წყაროს. ანალოგიური დასკვნა დადო იურიდიულმა სამსახურმა, რომელსაც შესაბამისი კითხვით ევროკომისიამ მიმართა. დასკვნის თანახმად, მესამე პაკეტის მოთხოვნები ვერ გავრცელდება შესაბამისი ქვეყნების ექსკლუზიურ ეკონომიკურ ზონებსა და ტერიტორიულ წყლებზე (Beckman, 2016).

ამ კლასიფიკაციის სხვა მილებს (მათ შორის ლიბია-იტალიის „მწვანე ნაკადი“, ალჟირი-შაროკო-უსპანეთის „მაღრიბის ევროპული მილსადენი, ალჟირი-უსპანეთის „მედგაზი“) მესამე პაკეტის მოთხოვნები არ დაკისრებია ან გამონაკლისის უფლება მიენიჭათ (Pirani and Yafimava, 2016). ამ ფონზე „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის მიმართ განსხვავებულ მიდგომას პოლიტიკური გადაწყვეტილების სახე ექნება და წინააღმდეგობაში მოვა სტრატეგიის ერთ-ერთ უმთავრეს - კონკურენტული ბაზრის უზრუნველყოფის პრინციპთან. შესაბამისად, აღნიშნული მსჯელობის მომხრეთა მოსაზრებით, „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის მილსადენებისთვის შესაბამისი სერტიფიკატის გაცემაზე უფლება იმ ქვეყნებს აქვთ, რომელთა ტერიტორიულ წყლებსაც მილსადენები გაივლის (Beckman, 2016). ესენია რუსეთი, ფინეთი, შვედეთი, დანია და გერმანია. ცხადია, ამგვარ პოზიციას იზიარებს პროექტის მმართველი კონსორციუმიც. როგორც კონსორციუმის კომუნიკაციის ხელმძღვანელი ულრიხ ლისეკი აცხადებს, პროექტისთვის მნიშვნელოვანია ბრიუსელის პოზიცია, თუმცა არა გადამწყვეტი.

პროექტის მეორე ნაწილი - გამანაწილებელი ინფრასტრუქტურა, უკვე უშუალოდ კონტინენტური ევროპის ტერიტორიაზე იქნება განლაგებული, შესაბამისად ამ შემთხვევაში რეგულაციის მოთხოვნები სრულად გავრცელდება. აქ კი უკვე ერთვება რეგულაციის 36-ე მუხლი, რომელიც გამონაკლისის დაშვების წესს განსაზღვრავს. 36-ე მუხლი უშვებს რეგულაციის მთავარი პრინციპებისგან ახალი პროექტების დროებით განთავისუფლების გამონაკლისს, თუმცა ამავდროულად ადგენს ასეთი გამონაკლისისთვის აუცილებელ პირობას - ინფრასტრუქტურის მფლობელი უნდა იყოს ისეთი ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც სამართლებრივი ფორმით მაინც გამიჯნული იქნება სისტემის ოპერატორისგან. ამ ეტაპზე, აღნიშნული დათქმის გათვალისწინებით, „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის შემთხვევაში გამონაკლისის დაშვების ამოქმედება შეუძლებელია, რამდენადაც მილსადენის 50%-ის და ამავდროულად ოპერატორი კონსორციუმის ანალოგიური წილის მფლობელი კომპანია “Gazprom”-ია.

აღსანიშნავია, რომ „ჩრდილოეთის ნაკადის“ პირველი პროექტის ტერიტორიული ინფრასტრუქტურული ნაწილი (OPAL) სწორედ 36-ე მუხლის გამონაკლისი პრინციპით სარგებლობს. თუ მხედველობაში მივიღებთ მოლაპარაკებათა იმ რთულ პროცესს, რომელიც ამ გადაწყვეტილების მიღებას უძღოდა წინ და ასევე, პირველი პროექტის ამოქმედების შემდეგ ევროპაში საგულისხმოდ შეცვლილ უსაფრთხოების არქიტექტურას, ნათელი ხდება, რომ ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის ტერიტორიული ინფრასტრუქტურისთვის (EUGAL) ანალოგიური გამონაკლისის მოპოვება გაცილებით გაძნელდება

(Goldthau, 2016). ამ პრობლემის თავიდან ასარიდებლად EUGAL-ის მშენებლობისა და ოპერირებისთვის სავარაუდოდ უკვე არსებული კომპანია Gascade იქნება გამოყენებული, რომელიც ჩრდილოეთ გერმანიის ტერიტორიაზე ოპერირებს. ამ გზით პროექტის შიდა ტერიტორიული ინფრასტრუქტურა შეძლებს მესამე პაკეტის მოთხოვნების დაკმაყოფილებას.

პროექტის ორ ნაწილად გაყოფის მოწინააღმდეგეთა არგუმენტით, „ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის მილსადენებისა და გამანაწილებელი ინფრასტრუქტურის განცალკევება, მათ რეალურ ფუნქციას უკარგავს. ამასთან, ოფშორული მილსადენები 100 კილომეტრიან მონაკვეთს ევროკავშირის ტერიტორიული წყლების ქვეშ გაივლის, რაც იმას ნიშნავს, რომ სულ მცირე ამ მონაკვეთზე მაინც უნდა გავრცელდეს მესამე პაკეტის მოთხოვნები (Beckman, 2016). რაც შეეხება ზემოთ უკვე აღნიშნულ მსგავსი აღწერილობის მილსადენებს, მათთან ანალოგიის გავლება არასწორია, რამდენადაც მათი ექსპლუატაციაში გაშვების დროისთვის მესამე პაკეტის მოთხოვნები ჯერ არ მოქმედებდა, ხოლო ახლა, როდესაც შესაბამისი რეგულაციები ძალაშია, ბუნებრივად ჩნდება მისი გამოყენების აუცილებლობაც.

წინააღმდეგობა „ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის პროექტთან დაკავშირებით

უკმაყოფილების გარეშე არ ჩაუვლია „ჩრდილოეთის ნაკადის" პირველი პროექტის განხორციელებას, თუმცა თუკი იმდროინდელი პოლიტიკური სურათი ქმნიდა პროექტის კომერციულ მხარეზე აქცენტირების შესაძლებლობას, ბოლო პერიოდში ევროპის უსაფრთხოების არქიტექტურის მნიშვნელოვანი რყევების ფონზე, რაც 2014 წელს უკრაინაში განვითარებულ მოვლენებსა და ყირიმის ანექსიას უკავშირდება, „ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ისთვის ამგვარი შესაძლებლობა ფაქტობრივად გამოირიცხა.

2016 წლის მარტში აღმოსავლეთ ევროპის 8 ლიდერმა „ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის საწინააღმდეგო წერილი მისწერეს ევროკომისიას, სადაც პროექტის გეოპოლიტიკურ შედეგებზე ამახვილებენ ყურადღებას. „პროექტის განხორციელება სრულიად შეცვლის გაზის მიწოდების მიმდინარე სქემას და განსაკუთრებით უკრაინულ ტრანზიტს", - აღნიშნულია წერილში, რომელსაც ხელს ჩეხეთის, ესტონეთის, უნგრეთის, ლატვიის, ლიტვის, პოლონეთის, სლოვაკეთის და რუმინეთის ლიდერები აწერენ (Sytas, 2016). ანალოგიურ პოზიციას იზიარებს ევროკომისიის პრეზიდენტი ჟან-კლოდ იუნკერი, რომელიც აცხადებს, რომ „ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის პროექტის გარშემო მიმდინარე მსჯელობა სამართლებრივი დისკუსიის ფარგლებს სცდება, რამდენადაც ის ცვლის ევროკავშირის გაზის ბაზრის სურათს და ერთ მიმწოდებელს აშკარად უპირატეს მდგომარეობაში აყენებს (Baczynska and Carbonnel, 2016). ევროპის ერთიანი ენერგოუსაფრთხოების კონცეფციასთან პროექტის წინააღმდეგობრივ ხასიათზე საუბრობენ კლიმატისა და ენერგეტიკის საკითხებში ევროკომისარი არიას კანეტე და ევროკომისრის მოადგილე ენერგოკავშირის პროექტის საკითხებში მაროს სეფკოვიჩი (Beckman, 2016).

გარდა იმისა, რომ „ჩრდილოეთის ნაკადი 2" ევროპის ბაზარზე რუსეთის, როგორც ენერგოპროვაიდერს როლს კიდევ უფრო ზრდის და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებს იმ მნიშვნელოვანი შემოსავლის გარეშე ტოვებს, რომელსაც ისინი ტრანზიტის მომსახურებისთვის იღებენ (ეს განსაკუთრებულად უკრაინას შეეხება), ახალი პროექტი მოსკოვს იმის შესაძლებლობასაც აძლევს, რომ მან ევროპის აღმოსავლეთ ნაწილს გაზის მიწოდება დასავლეთ ევროპის გაზმომარაგების შეზღუდვის გარეშე შეუწყვიტოს. ამგვარად, იქამდე, ვიდრე ევროპის გაზის ბაზარი არ არის ბოლომდე ინფრასტრუქტურულად ინტეგრირებული, აღმოსავლეთ ევროპული ქვეყნები ენერგო-უსაფრთხოების კუთხით კიდევ უფრო მოწყვლად მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან.

ევროპელ პოლიტიკოსთა ნაწილი, სწორედ ამ არგუმენტით სოლიდარობასაც საკმარის საფუძვლად მიიჩნევს "ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის შესაჩერებლად და თვლის, რომ უკრაინის კიდევ უფრო

დასუსტების უფლება რუსეთს არ უნდა მიეცეს. „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის აქტიური კრიტიკოსი და რუსეთის საკითხების მკვლევარი ანდერს ასლუნდი თავის პუბლიკაციაში აღნიშნავს, რომ უკრაინისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია რუსეთისგან ენერგოდამოუკიდებლობის მოპოვება. ამ პირობებში, ევროპის მხრიდან, ერთი მხრივ, უკრაინის მხარდაჭერა, ხოლო მეორე მხრივ, „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის პროექტის ხელშეწყობა ალოგიკურია (Aslund, 2016).

რუსეთისგან გაზის შესყიდვის თაობაზე ერთიანი პოზიციისა და ენერგოკავშირის შექმნის აუცილებლობაზე ჯერ კიდევ 2014 წელს საუბრობდა ევროსაბჭოს პრეზიდენტი და პოლონეთის ყოფილი პრემიერ-მინისტრი დონალდ ტუსკი. „მიუხედავად იმისა, თუ როგორ დასრულდება უკრაინის გარშემო შექმნილი რთული ვითარება, ერთი გაკვეთილი ნათელია: რუსეთზე ენერგეტიკული დამოკიდებულება ევროპას ასუსტებს“, - ასე იწყება 2014 წელს “Financial Times”-ში გამოქვეყნებული ტუსკის პუბლიკაცია. მისი მოსაზრებით, წარმოდგენა იმის თაობაზე, რომ რუსეთი დაბალ ფასებს აწესებს, მცდარია, ყოველი შემთხვევისთვის ზოგიერთი მომხმარებლისთვის მაინც და ეს სრულიად ბუნებრივად გამომდინარეობს საბაზრო ეკონომიკის პრინციპიდან - დომინანტ მიმწოდებელს შეუძლია შეამციროს მიწოდება და ასწიოს ფასი. გამოსავალს ევროკომისიის პრეზიდენტი ევროპის შეთანხმებულ პოზიციაში ხედავს (Tusk, 2014).

პოლონეთმა კონკრეტული ნაბიჯი გადადგა „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის განხორციელების წინააღმდეგ, როდესაც ქვეყნის კონკურენციისა და მომხმარებელთა დაცვის სააგენტომ უარი განაცხადა დაედასტურებინა პროექტის მმართველი კონსორციუმის მიერ მიღებული ცნობა მილსადენის მშენებლობისა და ოპერირების შესახებ, იმ საფუძვლით, რომ პროექტი ეწინააღმდეგება თავისუფალი კონკურენციის ევრორეგულაციით გათვალისწინებულ პრინციპს (Dempsey, 2016).

აღსანიშნავია, რომ 2017 წლის 26 ივნისს ევროკავშირის 13 წევრის ძალისხმევით, ოფიციალური ბერლინის წინააღმდეგობის მიუხედავად, გადაწყდა, რომ შემოდგომაზე გაიმართება კენჭისყრა, სადაც ევროკავშირი მიიღებს გადაწყვეტილებას, მიანიჭოს თუ არა ევროკომისიას „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის საკითხზე რუსეთთან ევროკავშირის ერთიანი სახელით მომლაპარაკებლის ოფიციალური სტატუსი (Carbonnel, 2017).

გერმანიის პოზიცია

აღსანიშნავია, რომ გერმანია საკმაოდ გამორჩეულია ხელისუფლებაში მყოფ პოლიტიკურ ძალებს შორის საგარეო პოლიტიკურ საკითხებზე აზრთა სხვადახვაობით. „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის პროექტთან დაკავშირებით კანცლერ მერკელის ქრისტიან-დემოკრატიული პარტიისა და ოპოზიციური მწვანეთა პარტიის წამყვანი წევრები, იზიარებენ პროექტის საწინააღმდეგო მოსაზრებას. პარლამენტართა ეს ნაწილი არ მიიჩნევს გონივრულად ევროპული კომპანიების მიერ რუსული პროექტის დაფინანსებას ევროპაში რუსული გაზის იმპორტის გაზრდის მიზნით. მათი მოსაზრებით, ეს არა ეკონომიკური, არამედ პოლიტიკური საკითხია; ხოლო ნებისმიერი ისეთი გადაწყვეტილება, რომელსაც რუსეთისთვის დამატებითი სახსრები მოაქვს, არ შედის ევროპის ინტერესებში, ვინაიდან აღნიშნულ სახსრებს რუსეთი მათ შორის იმგვარ ქმედებებზე მიმართავს, როგორიც უკრაინასა თუ სირიაში სამხედრო კამპანიებია (Dempsey, 2016).

ქრისტიან-დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენელი ნორბერტ როტგენი, რომელიც ბუნდესტაგში საერთაშორისო ურთიერთობების კომიტეტს ხელმძღვანელობს და მწვანეთა პარტიის წარმომადგენელი რეინარდ ბუტიკოფერი Frankfurter Allgemeine-ში გამოქვეყნებულ სტატიაში აცხადებენ, რომ პროექტი მორალურადაც და პოლიტიკურადაც გაუმართლებელია (Wehner, 2016). „ქვეყანას, რომელიც სრულიად უგულებელყოფს საერთაშორისო და ომის სამართლის პრინციპებს, ჩვენ ახალი ბიზნეს-პროექტით არ უნდა ვაჯილდოვებდეთ“, - აღნიშნავს როტგენი.

პროექტის განხორციელებას ემხრობა ანგელა მერკელის კოალიციური პარტნიორი სოციალ-

დემოკრატიული პარტია; განსაკუთრებით აქტიურ მხარდამჭერებს შორისაა ამავე პარტიის ლიდერი და ქვეყნის ეკონომიკის მინისტრი სიგმარ გაბრიელიც.

განსაკუთრებით საინტერესო გერმანიის კანცლერის, ანგელა მერკელის პოზიციაა, რომელიც, ერთი შეხედვით, შეუსაბამოდ გამოიყურება რუსეთთან მიმართებით მის (წინამორბედთან შედარებით) საკმაოდ მკაცრ პოლიტიკურ ხაზთან. სწორედ ანგელა მერკელის მმართველობის პერიოდში, გერჰარდ შრიოდერის ღიად პრორუსული და ოსტპოლიტიკის საფუძველზე განვითარებული პოლიტიკა ბევრად ზომიერი და რიგ შემთხვევებში კონფრონტაციული მიდგომით ჩანაცვლდა (Dempresy, 2016). უკრაინის კრიზისის საკითხზე ანგელა მერკელი ერთ-ერთ მთავარ მომლაპარაკებლად და ერთიანი ევროპული პოზიციის აქტიურ დამცველად მოგვევლინა. მტკიცე იყო მერკელის პოზიცია ამავე თემაზე რუსეთის სანქცირებასთან დაკავშირებით. ამ ფონზე მისი მხრიდან „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-თვის „წმინდად კომერციული“ პროექტის კვალიფიკაციის მინიჭება (Steinhauser, 2015) ერთგვარი მოულოდნელობა აღმოჩნდა.

მომხრეთა არგუმენტები

„ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის მომხრეები პროექტის რაციონალურ-რენტაბელურ მხარეზე ამახვილებენ ყურადღებას. მათი მოსაზრებით, გადაჭარბებულია შეფასება, რომ პროექტის ამოქმედება ევროპის ბაზარზე რუსული გაზის მიწოდებას და შესაბამისად მის წილს მნიშვნელოვნად გაზრდის. ახალი მაგისტრალური არხი თავისთავად არ გულისხმობს გაზრდილ მიწოდებას, არამედ აქცენტი კეთდება მიწოდების ალტერნატიულ გზებზე, რაც კარგად შეესაბამება ევროკავშირის მესამე ენერგოპაკეტით გათვალისწინებულ ბაზრის ლიბერალიზაციის პრინციპებს და ხელს უწყობს კონკურენტულ გარემოს. ფასის გაზრდილი კონკურენცია კი ბაზრის ისეთ წამყვან მოთამაშეებს, როგორიც ამ შემთხვევაში „Gazprom”-ია, მუდმივი კონტროლის ქვეშ აქცევს. ხოლო იმ შემთხვევაშიც კი, თუ რუსეთიდან იმპორტირებული გაზის მოცულობა გაიზრდება, ეს შესაბამისობაში იქნება ევროპის ასევე გაზრდილ მოთხოვნასთან, რაც იმას ნიშნავს, რომ პროცენტული წილი მნიშვნელოვნად არ შეიცვლება (Pirani and Yafimava, 2016).

„ჩრდილოეთი ნაკადი 2“-ის მხარდამჭერები მიიჩნევენ, რომ ევროკავშირის ენერგო-პოლიტიკა, სტრატეგია და რეგულაციები, ქმნის საკმარისად გამართულ სამართლებრივ ჩარჩოს იმისთვის, რომ რომელიმე ერთი მოთამაშე არ აღმოჩნდეს დომინანტურ პოზიციაში. რეგულაციების შესაბამისი დაცვა და ევროკომისიის მიერ კონკურენციის პირობების სათანადო კონტროლი, უზრუნველყოფს იმას, რომ „Gazprom”-ს ბაზარზე მისი მსხვილი წილისა და მარაგების ინფრასტრუქტურის დიდი ნაწილის კონტროლის მიუხედავად, არ მიეცეს ფასით მანიპულაციის შესაძლებლობა (Goldthau, 2016).

პროექტის მომხრეთა კიდევ ერთი არგუმენტი ევროკავშირის ენერგოუსაფრთხოების სტრატეგიის მნიშვნელოვანი პოსტულატიდან ამოდის, რომელიც ენერგობაზრისა და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მაქსიმალურ ინტეგრაციას ითვალისწინებს. კარგად გამართული და ურთიერთდაკავშირებული ინფრასტრუქტურის პირობებში, ევროკავშირის ნებისმიერი წევრი ქვეყანა დაცულია გაზის მიწოდების როგორც ტექნიკური, ისე პოლიტიკური მიზეზებით შეწყვეტის დროს. ბაზრის ინტეგრაცია და გამართული ინფრასტრუქტურა წარმოადგენს დაზღვევას ფასის გაზრდის და მარაგის სიმწირის წინააღმდეგაც. ანალოგიური არგუმენტი ისმის მაშინაც, როდესაც საუბარია „ჩრდილოეთის ნაკადი 2“-ის ამოქმედების შემდეგ დღეს არსებული ტრანზიტული ხაზების სავარაუდო გაუქმებაზე, რაც დიდ ფინანსურ ზარალს მოუტანს აღმოსავლეთ ევროპის შესაბამის ქვეყნებს, მათ შორის პოლონეთს, სლოვაკეთს და რაც დღეს ყველაზე აქტუალურია, უკრაინას. აღნიშნული არგუმენტის მომხრეები უკრაინას ენერგო-ინფრასტრუქტურის და ადგილობრივი პოტენციალის განვითარების, ინვესტიციების მოზიდვისა და ევროპულ ენერგოსისტემასთან მეტი ინტეგრაციისკენ მოუწოდებენ, რაც საბოლოო ჯამში გააუმჯობესებს

მის პოზიციას და უზრუნველყოფს ენერგო-უსაფრთხოების გრძელვადიან და სატრანზიტო ბერკეტის ფლობაზე უფრო ეფექტიან დაცვას. ანალოგიური შეიძლება ითქვას ევროკავშირის აღმოსავლეთ სახელმწიფოებზე, რომლებიც ინტეგრირებული ბაზრითა და გაზრდილი მარაგით უფრო დაცულები იქნებიან, ვიდრე ტრანზიტული ხაზის კონტროლით.

კონკრეტული ქვეყნების მიერ სატრანზიტო ხაზების კონტროლის შემცირების უპირატესობა „ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის მომხრეთა ერთ-ერთი მთავარი არგუმენტია. მიუხედავად იმისა, რომ ახალი მაგისტრალების ამოქმედება დღეს არსებული ხაზების უპირობო გაუქმებას არ გულისხმობს, ცხადია, რომ მათი დატვირთვა და ფუნქცია შემცირდება. როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა, „სატრანზიტო მონოპოლიის" პირობებში ფასით მანიპულაციის, პოლიტიკური სპეკულაციების და შესაბამისად მიწოდების შეზღუდვის რისკები საკმაოდ მაღალია. ამიტომ ლოგიკურია, რომ დასავლეთ ევროპული სახელმწიფოებისთვის უფრო ხელსაყრელი გაზის ისეთი გზით მიღება იყოს, სადაც მსგავსი მანიპულაციების რისკი მცირდება, ხოლო მასზე უარის თქმას ერთგვარად „სოლიდარობის" ფორმა უფრო ექნება, ვიდრე პრაგმატული მიდგომის (Goldthau, 2016). მითუფრო მაშინ, როდესაც აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები დღეს უკვე აქტიურად სარგებლობენ გაზის რევერსული მიწოდების პრინციპით, ხოლო ევროპის ენერგობაზრისა და ინფრასტრუქტურის კიდევ უფრო ინტეგრაცია და განვითარება, მათი ენერგოუსაფრთხოების რისკებს სულ უფრო ამცირებს.

დასკვნა

ცალსახაა, რომ მოკლევადიანი მიზნებისთვის „ჩრდილოეთის ნაკადი 2" როგორც გერმანიისთვის, ისე ევროპის წამყვანი სხვა სახელმწიფოებისთვის შეიძლება ხელსაყრელ პროექტად ჩაითვალოს. ალტერნატიული მაგისტრალი ამცირებს ტექნიკური თუ პოლიტიკური მიზეზით რუსეთიდან გაზის მიწოდების შეფერხების და შესაბამისად, ევროპის დიდი ნაწილის გაზმომარაგების გარეშე დარჩენის რისკებს. ამასთან, საკუთრივ გერმანიის როლი ევროპის გაზის განაწილებაში მნიშვნელოვნად იზრდება, ვინაიდან მაგისტრალით გაზი უშუალოდ გერმანიას მიეწოდება. შესაბამისად, იზრდება გერმანული და ავსტრიული ენერგოჰაბების დატვირთვა და შესაძლოა მათი შერწყმაც განაპირობოს. ეს ადგილობრივ კომპანიებს დამატებითი ინფრასტრუქტურის განვითარების და შემოსავლის გაზრდის შესაძლებლობას უხსნის.

თუმცა, მეორე მხრივ, ასევე ნათელია, რომ „ჩრდილოეთის ნაკადი 2" ევროპის და განსაკუთრებით გერმანიის გაზის ბაზარზე რუსული გაზის წილის გაზრდისთვის საკმარისზე დიდ პოტენციალს ქმნის და კონკრეტულ მიმწოდებელს ტრანზიტის კონტროლის, შიდა გამანაწილებელ ინფრასტრუქტურაზე გავლენის გაძლიერების და კონკურენტული უპირატესობის მოპოვების ბერკეტებს აძლევს. უპირატესობა კი, როგორიც არ უნდა იყოს ის, რუსეთის ხელში ყოველთვის შეიძლება იქცეს პოლიტიკურ აქტივად, საჭიროებისამებრ.

პროექტი ზიანს აყენებს ევროკავშირში ერთიანობას, რამდენადაც საკმაოდ მნიშვნელოვან ენერგოპოლიტიკისა და უსაფრთხოების საკითხზე დაპირისპირებას იწვევს. მოკლე და საშუალოვადიან პერსპექტივაში „ჩრდილოეთის ნაკადი 2" აღმოსავლეთ ევროპული ქვეყნების ენერგოუსაფრთხოებას კიდევ უფრო მოწყვლად მდგომარეობაში აყენებს და ამასთან, აუარესებს იმ ქვეყნების ფინანსურ მდგომარეობას, რომლებიც ამჟამინდელი სატრანზიტო ხაზებით სოლიდურ სარგებელს იღებენ. მათ შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი, ამ ეტაპზე, ცხადია, უკრაინაა.

ამდენად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ვინაიდან „ჩრდილოეთის ნაკადი 2"-ის ეკონომიკური ხასიათის სარგებელი ცალსახაა, მისი მხარდაჭერით გერმანია ცხადად ხელმძღვანელობს კომერციული ინტერესებით და ამ შემთხვევაში მოსკოვთან ტრადიციული პარტნიორობის ნიშის შენარჩუნების პოლიტიკური მიზანი არ იკვეთება. ამასთან, პროექტის მიმართ ევროკავშირში წინააღმდეგობის ძალიან მაღალი ხარისხის გათვალისწინებით, ბერლინი ვერც ევროკავშირსა და რუსეთს შორის ხიდის ფუნქციის

შესრულებას ახერხებს და ქმნის კავშირის ენერგოუსაფრთხოების პოლიტიკასთან საკუთარი ეკონომიკური ინტერესით დაპირისპირების პრეცენდენტს.

ბიბლიოგრაფია

Aslund, A. (2016, April). *Securing Ukraine's Energy Sector.* Retrieved December 2016, from http://www.atlanticcouncil.org/: http://www.atlanticcouncil.org/images/publications/Securing_Ukraine_s_Energy_Sector_web_0404.pdf

Baczynska and Carbonnel. (2016, June 16). Exclusive: EU's Juncker says doubts over Nord Stream 2 pipeline plan 'beyond legal'.

BBC. (2009, January). *European Gas Supplies Disrupted*. Retrieved November 2016, from news.bbc.co.uk.

Beckman, K. (2016, April 14). *Can Nord Stream 2 be stopped?* Retrieved December 2016, from http://energypost.eu/: http://energypost.eu/can-nord-stream-2-stopped/

Carbonnel, A. d. (2017, June 26). Thirteen EU nations back plan for talks with Russia over gas pipeline. *Reuters* .

Dempresy, J. (2016, January 25). *Germany, Dump Nord Stream 2.* Retrieved November 2016, from http://carnegieeurope.eu/: http://carnegieeurope.eu/strategiceurope/62567

Dempsey, J. (2016, November 3). *The (German) Politics of Nord Stream 2.* Retrieved December 2016, from http://carnegieeurope.eu/: http://carnegieeurope.eu/strategiceurope/65028

Directive (EU) 2009/73/EC. (2009). *DIRECTIVE 2009/73/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC.* Brussels.

European Commission. (2015). *Consultation on an EU strategy for liquefied natural gas and gas storage*. Retrieved December 2016, from https://ec.europa.eu/energy/: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/LNG%20consultation%20-%20publication.pdf

European Commission. (2014, October). *Stress tests: cooperation key for coping with potential gas disruption* . Retrieved November 2016, from http://ec.europa.eu/energy/: http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/MEMO-14-593_EN.pdf

European Energy Security Strategy. (2014). *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL.* Brussels.

Eurostat. (2017). *EU imports of energy products - recent developments.* Eurostat.

Gazprom Export Global Newsletter. (2016, December). Gazprom sets records in daily gas exports. *Blue Fuel* .

Goldthau, A. (2016). *Assessing Nord Stream 2: regulation, geopolitics & energy security in the EU, Central Eastern Europe & the UK*. London: King Collage.

Jackson and Sorensen. (2010). *Introduction to International Relations.* New York: Oxford University Press.

Jong, S. D. (2016, August 11). *Why Nord Stream 2 is Not Only Eastern Europe's Problem.* Retrieved November 2016, from www.atlanticcouncil.org: http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/why-nord-stream-ii-is-not-only-eastern-europe-s-problem
Loskot-Strachota, A. (2015, November 23). *The case against Nord Stream 2.* Retrieved November 2016, from http://energypost.eu/: http://energypost.eu/case-nord-stream-2/
Nord Stream 2 - Official Web Page. (2016). Retrieved December 2016, from www.nord-stream2.com: https://www.nord-stream2.com/company/shareholder-and-supporters/
Nord Stream Official Web Page. (2016). Retrieved December 2016, from www.nord-stream.com: http://www.nord-stream.com/the-project/history/
Pirani and Yafimava. (2016). *Russian Gas Transit Across Ukraine Post-2019.* Oxford: Oxford Institute for Energy Studies.
President of Russia. (2015, October 28). *Meeting with Vice-Chancellor and Minister of Economic Affairs and Energy of Germany Sigmar Gabriel*. Retrieved November 2016, from http://en.kremlin.ru/: http://en.kremlin.ru/events/president/news/50582
Regulation (EU) No 994/2010. (2010). *REGULATION (EU) No 994/2010 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL.*
Steinhauser, G. (2015, December 18). Germany's Merkel Defends Russian Gas Pipeline Plan. *Wall Street Journal* .
Sytas, A. (2016, March 16). EU leaders sign letter objecting to Nord Stream-2 gas link.
Tusk, D. (2014, April). A United Europe Can End Russia's Energy Straglehold. *Financial Times* .
Unian. (2015, June 9). *Gazprom warns it will stop gas transit through Ukraine after 2019.* Retrieved November 2016, from http://www.unian.info/: http://www.unian.info/economics/1087184-gazprom-warns-it-will-stop-gas-transit-through-ukraine-after-2019.html
Wehner, R. (2016, November 1). Widerstand gegen Putins Pipeline wächst. *Frankfurter Allgemeine* .
Zachmann, G. (2016). Nord Stream 2: a bad deal for Germany and Eastern Europe. *Bruegel* .

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments

ახალგაზრდა მკვლევართა ჟურნალი. №5, ივლისი, 2017

Journal of Young Researchers, No. 5, July, 2017

საერთაშორისო დახმარება განვითარებისთვის და საქართველოს დემოკრატიული ტრანსფორმაცია 21-ე საუკუნეში

შორენა ლორთქიფანიძე [*]

დოქტორანტი, საერთაშორისო ურთიერთობების მიმართულება, სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

რეზიუმე

თანამედროვე სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესში, საერთაშორისო დახმარებას განვითარებისთვის უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა საქართველოსთვის. 90-იან წლებში, საქართველო არშემდგარი[1] სახელმწიფოების ჯგუფში შედიოდა. მან პოსტ-საბჭოთა ქვეყნებს შორის, ფართოდ გაუღო კარი საერთაშორისო დახმარების პროგრამებს, რომლებიც ორმხრივ თუ მრავალმხრივ ფორმატში დღემდე ხორციელდება. ეს პროცესი საინტერესო დინამიკით ხასიათდება, როგორც აკადემიური, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით.

წარმოდგენილ ნაშრომში გაანალიზებულია საერთაშორისო დახმარების თემატური განვითარება და დაფინანსების რაოდენობრივი მაჩვენებლების ზრდისა და კლების ტენდენციები საერთაშორისო და ადგილობრივი კონტექსტის გათვალისწინებით. შესაბამისი თეორიული ჩარჩოს მიხედვით შეფასებულია მისი გავლენა და მნიშვნელობა სახელმწიფოს განვითარების პროცესში.

ნაშრომში მიმოხილულია განვითარების პოლიტიკის დღევანდელი კონტექსტი და მისი მომავალი, არსებული პოლიტიკური, ეკონომიკური თუ უსაფრთხოების კრიზისების ფონზე; ასევე ფოკუსირებულია სახელმწიფოებისა და საზოგადოების განვითარების თეორიული მექანიზმები, რაც მოიცავს შიდა და გარე ფაქტორების გავლენას სახელმწიფოს განვითარების პროცესზე. საერთაშორისო დახმარება განვითარებისთვის განიხილება, როგორც ერთ-ერთი მამოტივირებელი მექანიზმი სახელმწიფოების მშენებლობისა და განვითარების პროცესში.

სტატიაში წარმოდგენილია განვითარების პოლიტიკის ასახვის ტენდენციები საქართველოში. ბოლოს კი გაანალიზებულია განვითარებისა და დემოკრატიის თვალსაზრისით მიღწეული შედეგების მდგრადობა და სოციალური კაპიტალის გამძლეობა (resilence) არსებული შიდა და საერთაშორისო გამოწვევების კონტექსტში.

საკვანძო სიტყვები: საერთაშორისო განვითარება, დემოკრატია, ტრანსფორმაცია, დემოკრატიზაცია, სამოქალაქო საზოგადოება, საერთაშორისო დისკურსები.

---

[*] *ელფოსტა:* Shorena.lortkipanidze@tsu.ge

[1] ტერმინი არშემდგარი სახელმწიფოები ახასიათებს იმ სახელმწიფოებს, რომლებიც ვერ ასრულებენ ოთხ უმთავრეს ფუნქციას: თანასწორი ეკონომიკური ზრდისათვის შესაბამისი გარემოს უზრუნველყოფა; ლეგიტიმური, გამჭვირვალე და ანგარიშვალდებული პოლიტიკური ინსტიტუტების შექმნა და ფუნქციონირება; მოსახლეობის დაცვა ძალადობრივი კონფლიქტებისგან და საკუთარი ტერიტორიის კონტროლი, მოსახლეობის ძირითადი ადამიანური საჭიროებების დაკმაყოფილების უზრუნველყოფა (The Brooking Institution 2008: 3). არშემდგარი სახელმწიფოების ინდექსი მშვიდობის ინსტიტუტის მიერ შექმნილი ანალიტიკური ინსტრუმენტია, რომელმაც 2005 წლიდან სახელი შეიცვალა და გახდა „მყიფე, სუსტი სახელმწიფოების ინდექსი“.

Abstract

In the process of building of the modern state international development assitance was crucial for Georgia. In 90s of 20th century Georgia was qualified as a failed state. In this period international development aid was indispensable. Georgia widely opened the doors for bilateral and multilateral international development assistance programs. This process is characterized with interesting dynamics from academic and practical perspective. The article analyses thematic evolution of international aid programs, as well as trends in financing with account of international and local context. With the relevant theoretical framework the impact and importance of international development aid is assessed in the state building process.

The article will discuss existing context of international development aid and will look into its future taking into consideration existing political, economic and security crisis. It will also focus on the theoretical perspectives of state development. International development assistance is regarded as one of the exogenous factors of state-building. The article will focus on development trends in Georgia based on work of the international development programs, as well as will analyse involvement of society in the democratization process. The resilience of social capital in the current internal and international crisis will be also discussed.

Key words: *International development assistance, democracy, transformation, democratization, civil society, international discourses.*

შესავალი

პოსტ-საბჭოთა სივრცეში, საერთაშორისო დახმარების პროგრამები ახალი ინტენსივობით 2000-იანი წლების დასაწყისიდან დაიწყო, დაიტვირთა ახალი სფეროებით (სიღარიბის დაძლევა, დემოკრატია, სამოქალაქო ინტეგრაცია, ეკონომიკის განვითარება, სოფლის მეურნეობის ხელშეწყობა, ადგილობრივი თვითმმართველობის მხარდაჭერა და ა.შ.). მთელი ეს პროცესი ინტერესს იწვევს რამდენიმე თვალსაზრისით: პირველი– ეტაპობრივად მოხდა საქართველოს განვითარების მიმართულების ჩამოყალიბება საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და დონორების მხარდაჭერით. ეს პროცესი თავის მხრივ, საერთაშორისო კონცეპტუალური და სტრატეგიული ჩარჩოს ნაწილი იყო და არის დღემდე; მეორე– საერთაშორისო ინსტიტუტებმა გაითვალისწინეს მესამე სამყაროს ქვეყნებში მუშაობის წინა გამოცდილება, თუმცა იმავდროულად მნიშვნელოვნად შეცვალეს მიდგომები (მაგალითად, სამოქალაქო საზოგადოების განვითარებისა და გაძლიერების ხელშეწყობა ერთ-ერთი მთავარი მიმართულება გახდა, რომელიც სწორედ, ცივი ომის შემდგომ გათავისუფლებულ ქვეყნებში წარმოადგენდა აქტუალურ თემას ტოტალიტარული რეჟიმის გამოცდილების საპირწონედ); მესამე ასპექტს წარმოადგენს განვითარების პოტენციალი სოციალური კაპიტალის შექმნის თვალსაზრისით და ცვლილების დასავლური კონცეფციის შესაბამისობის ანალიზი არსებული პოლიტიკური, სოციალური, სამართლებრივი, ისტორიული და კულტურული ტრადიციის გათვალისწინებით.

მე–20 საუკუნის 60–იანი წლებიდან მოყოლებული დღემდე, მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება შეინიშნება სიღარიბის დაძლევის კუთხით. ათასწლეულის განვითარების მიზნებმა თავისი როლი შეასრულა განვითარების დღის წესრიგის შექმნასა და განხორციელებაში; გაუმჯობესებულია ის სფეროები, რომელიც დემოკრატიის თვალსაზრისით, ათასწლეულის განვითარების მიზნებში იყო ჩამოყალიბებული, ამის მიუხედავად, ამ კუთხით ჯერ კიდევ ბევრი პრობლემაა.

"ფრიდომ ჰაუსის" ბოლო ანგარიშის მიხედვით, „2016 წელი ხასიათდებოდა გლობალური თავისუფლების კლებით, რომელიც გრძელდება უკანასკნელი 11 წლის განმავლობაში".[2] დემოკრატიზაცია მრავალგანზომილებიანი პროცესია, რომელზეც გავლენას ახდენს შიდა და გარე ფაქტორები, ასევე საერთაშორისო ტენდენციები და დისკურსები.

მეთოდოლოგია

ნაშრომში გამოყენებულია ტრიანგულაციური მიდგომა, კერძოდ კი, შემდეგი თვისებრივი კვლევის მეთოდები: ლიტერატურის მიმოხილვა, მეორადი მონაცემების ანალიზი, შემთხვევის (case study) ანალიზი, ექსპერტული ინტერვიუები, ფოკუს ჯგუფები და დისკურსის ანალიზი.
კვლევის მეთოდოლოგიური მხარე ეყრდნობა არსებული მასალების ანალიზს, კერძოდ: სამეცნიერო სტატიებს, წიგნებს, ოფიციალურ დოკუმენტებს, ანგარიშებს, საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციებისა და დახმარების მიმღები ქვეყნების ოფიციალურ ანგარიშებს, სტრატეგიულ დოკუმენტებს, კონცეფციებს, ასევე გავეცანი სალეჩოებისა და დონორი ორგანიზაციის ვებ-გვერდებს. სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვა განვახორციელე ხელით ძებნის პრინციპით და ელექტრონული სამეცნიერო ბაზების (JSTOR და EBSCO) გამოყენებით. საძიებო ცნებებად გამოვიყენე: განვითარება, საერთაშორისო პოლიტიკა, დემოკრატიზაცია, განვითარების კვლევები, საერთაშორისო თანამშრომლობა, დემოკრატია, ტრანსფორმაცია, საერთაშორისო დახმარება, სამოქალაქო საზოგადოება, გლობალიზაცია. მეორადი მონაცემების ანალიზი გამოვიყენე განვითარების სხვადასხვა ინდექსის შესასწავლად. საკვლევი თემის სიღრმისეულად შესასწავლად ჩავატარე არასტრუქტურირებული ინტერვიუები და ფოკუს ჯგუფები, მიზნობრივად შერჩეული დარგის სპეციალისტებთან, რელევანტურ აქტორებთან და ექსპერტებთან. თვისებრივი მონაცემების გასაანალიზებლად გამოვიყენე დისკურსის ანალიზის მეთოდი.

ლიტერატურის მიმოხილვა და თეორული ჩარჩო

ნაშრომი იკვლევს მიმღებ ქვეყანაში, დემოკრატიასა და საერთაშორისო დახმარების ძალისხმევას (პოლიტიკა, პროგრამები, ცალკეული დახმარების ინსტრუმენტები) შორის კორელაციას. საერთაშორისო განვითარებისათვის დახმარების მიზანს წარმოადგენს ქვეყნების დახმარება კეთილდღეობის მიღწევაში, სიღარიბის დაძლევაში და ასევე, მდგრადი სახელმწიფო დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და საზოგადოების მშენებლობაში, რომელიც ორიენტირებული იქნება ადამიანის უფლებების დაცვაზე.[3] თავის მხრივ, საერთაშორისო განვითარება ფართო კონცეფციაა, რომელიც სწავლობს განვითარების მასშტაბებს საერთაშორისო დონეზე.
ეკონომიკური და სოციალური წინაპირობები დემოკრატიის თანმდევი და განმაპირობებელია. დემოკრატიული პროცესები კი, ბიძგს აძლევს ქვეყნის განვითარებას. ის რასაც დახმარება განვითარებისთვის აკეთებს არის წინაპირობებისა და ხელისშემწყობი გარემოს შექმნა ქვეყნების ტრანსფორმაციისათვის. სწორედ, ამ წინაპირობებზე აკეთებდა აქცენტს ამერიკელი სოციოლოგი და

---

[2] Freedom in the World 2017 , Populists and Autocrats: The Dual Threat to Global Democracy https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2017?gclid=Cj0KEQjwp83KBRC2kev0tZzExLkBEiQAYxYXOiJhhPbMK_2awSwqs3StlSswliozdT2wgWTunqgiFx8aAqR-8P8HAQ

[3] აშშ საერთაშორისო დახმარების სააგენტოს (USAID) განმარტება. წყარო:https://www.usaid.gov/who-we-are/mission-vision-values

პოლიტიოლოგი მარტინ ლიპსეტი სტატიაში: "დემოკრატიის ზოგიერთი სოციალური წინაპირობა: ეკონომიკური განვითარება და პოლიტიკური ლეგიტიმაცია" [4] (Lipset, 1965). ლიპსესის მიხედვით, ეკონომიკური ეფექტურობა და პოლიტიკური ლეგიტიმაცია ის ფაქტორებია, რომელიც დემოკრატიის წინაპირობას წარმოადგენს. ცივი ომის დასრულების შემდეგ როგორც ეკონომიკური განვითარების პერსპექტივა, ისე პოლიტიკური ელიტის ლეგიტიმაციის საკითხი კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგა, პოსტ-საბჭოთა ქვეყნებში. საჭირო იყო ამ პროცესის ტრანსფორმაცია საერთაშორისო უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის მიზნით.

ნაშრომის ამ თავში განვიხილავთ მოდერნიზაციის თეორიის კრიტიკულ მიდგომებს. ამ მიზნით, გავეცნობით სფეროს წამყვანი ექსპერტების და მეცნიერების ნაშრომებს. კრიტიკულად გავიაზრებთ პრჟევორსკის, ბოიქსის (Boix 2003), აჩემოღლუს და რობისონის (2005), ინგლეჰარტისა და ველზელის (2005) მიდგომებს.

1959 წელს ლიპსეტი წერდა „ეკონომიკურად რაც უფრო ძლიერია ქვყანა, რაც უფრო მეტია კეთილდღეობა, მეტი შესაძლებლობაა დემოკრატიისათვის" (Lipset 1959, 75). ლიპსეტს ხშირად აკრიტიკებენ იმისთვის, რომ მისი მიერ შემოტანილი კორელაცია ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავალსა და დემოკრატიას შორის მეტად მარტივია, თუმცა ეკონომიკური განვითარების შემადგენელი ფაქტორები, როგორცაა ინდუსტრიალიზაცია, ურბანიზაცია, სიმდიდრე და განათლება, ქმნის ერთ დიდ ფაქტორს, რომელიც კავშირშია პოლიტიკურ დემოკრატიასთან (Lipset 1960, 41), ეს არის ფაქტორები, რომლებიც ქმნიან დემოკრატიის პირობებს და არა საფუძვლებს. 1958 წელს ლერნერმა (Lerner D. 1958) დაადგინა კავშირი ურბანიზაციას, განათლებასა და კომუნიკაციის საშუალებებს (მედია) შორის, მისი აზრით, ეს ფაქტორები მოქალაქეთა მონაწილეობასა და პოლიტიკური ჩართულობის საფუძვლებია, რაც თავის მხრივ, დემოკრატიას აძლიერებს.[5]

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ზემოთ წარმოდგენილი ფაქტორები დამოუკიდებელი ცვლადების როლს ვერ ითამაშებს დემოკრატიზაციაში, რადგან თითქმის სამოცი წლის შემდეგ შეიძლება ითქვას, რომ ეკონომიკური განვითარება პირდაპირ კავშირში არ არის დემოკრატიასთან. მორი გამოყოფს ხუთ ფაქტორს, რაც ასევე გავლენას ახდენს პოლიტიკური რეჟიმის თავისებურებასა და განვითარების პერსპეტივაზე: ელიტებში ძალაუფლების გადანაწილება, მდიდარი ფენის ეკონომიკური მდგომარეობის საფუძველები, კლასების კონსტალაცია, კლასებს შორის ძალაუფლების გადანაწილება, სახელმწიფოს ავტონომია დომინანტ კლასთან მიმართებით. აქ ლიპსეტისა და მორის მიდგომები თანმხვედრია, საშუალო ფენა ქმნის დემოკრატიას, „არ არის ბურჟუაზია, არ არის დემოკრატია" (Moore, 1966).

აპტერი (1965) წერს, რომ ზოგჯერ მოდერნიზაციის პროცესში, დემოკრატია დესტაბილიზაციის ფაქტორია, განსაკუთრებით, როდესაც ვსაუბრობთ ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებზე. 1968 წელს სამუელ ჰანტინგტონი მიიჩნევდა, რომ როდესაც პოლიტიკურ წესრიგზე კეთდება აქცენტი, სოციალური და ეკონომიკური განვითარება განსხვავებულია პოლიტიკური განვითარებისაგან. წესრიგი სუსტდება, როდესაც საზოგადოების მობილიზაციის დონე აღემატება ინსტიტუციონალიზაციის დონეს. ეკონომიკური განვითარება ხელს უწყობს პოლიტიკურ მობილიზაციას. თუმცა 90-იანი წლების დასაწყისში ჰანტინგტონმა შეცვალა თავისი მოსაზრება, წიგნში „მესამე ტალღა" და დაასკვნა, რომ ეკონომიკური განვითარება და მოდერნიზაცია პირდაპირ არ ნიშნავს დემოკრატიას (Huntignton S., 1993).[6]

---

[4] Some social prerequisites of Democracy: economic development and political legitimacy, Seymour Martin Lipset The American Political Science Review, Vol 53, No 1 (Mar., 1959, 69-105).

[5] უნდა აღინიშნოს, რომ მოგვიანებით ეს ფაქტორები განვითარების ინდიკატორებად იქცა და გახდა განვითარების საზომი. ხოლო საერთაშორისო დახმარების პროგრამები ამ ინდიკატორებით ხელმძღვანელობს. მედიის დამოუკიდებლობა, სასამართლოს დამოუკიდებლობისა და რეფორმების ხელშეწყობა, განათლების სისტემის რეფორმა და საერთაშორისო სტანდარტებთან დაახლოვება და ა.შ. საერთაშორისო დახმარების პროგრამების ინტეგრალურ ნაწილად იქცა.

[6] The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century (The Julian J. Rothbaum Distinguished Lecture Series)Mar 15, 1993

დემოკრატიის მესამე ტალღა, რასაც ჰანტინგტონი პოსტ ცივი ომის მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებს უწოდებს, მოთხოვნებს აყენებს არა ეკონომიკური უთანასწორობის ჭრილში, არამედ ადამიანების მისწრაფებას წინ აღუდგნენ ავტორიტარულ რეჟიმებს, მოიპოვონ და დაიცვან სამოქალაქო და ადამიანის უფლებები. ველზელი და ინგლჰარტი წერენ, რომ მოდერნიზაციის მთავარი ეფექტი არ არის ელიტების მიმღებლობა დემოკრატიის მიმართ, არამედ ხალხის შესაძლებლობა და ნება იბრძოლონ დემოკრატიული ინსტიტუტებისათვის" (Welzel and Inglehart 2008, 136).

ველზელი და ინგლჰარტი ყურადღებას ამახვილებენ უბრალო ადამიანების როლზე დემოკრატიზაციაში. აქ საუბარია, ერთი მხრივ, დემოკრატიული ღირებულებების გააზრებასა და მიღებაზე და შემდეგ ამ ღირებულებების გადატანაზე დემოკრატიული ინსტიტუციების მშენებლობისა და ფუნქციონირების პროცესში. აქ ირთვება სოციალური მექანიზმი, რომელიც მიკრო დონის ემანსიპატორულ ღირებულებებს გარდაქმნის მაკრო დონის სოციალურ და ეკონომიკურ განვითარებაში.

ინგლჰარტი და ველზელი (2005, 25) აღნიშნავენ, რომ ინდუსტრიალიზაცია და პოსტ ინდუსტრაილიზაცია ეკონომიკური ფაზებია, რომლებიც სხვადასხვაგვარად მოქმედებს საზოგადოებაზე: ინდუსტრიალიზაციას ახლავს ბიუროკრატიის შექმნა, ცენტრალური მმართველობის განვითარება, რაციონალიზაცია, და სეკულარიზაცია. ხოლო პოსტ-ინდუსტრიულ საზოგადოებაში მნიშვნელოვანია აქცენტი ავტონომიაზე, არჩევანზე, კრეატიულობასა და თვითგამოხატვაზე. ასევე მნიშვნელოვანია ხალხის მიმართება და დამოკიდებულება ხელისუფლებასთან (Inglehart and Welzel 2005, 19-20).[7]

ეკონომიკური ფაქტორები, ღირებულებები, კულტურული თავისებურებები და დემოკრატიის მოთხოვნილება განვითარების ერთგვარ საფუძვლებსა და ორიეტირებს წარმოადგენს. საერთაშორისო დახმარების პროგრამების საერთაშორისო განვითარება ამ მიმართულებით ეხმარება ხელი ქვეყნებს.

სახელმწიფოს განვითარების მექანიზმები

სახელმწიფოს განვითარების მექანიზმების შესახებ რამდენიმე მიდგომა არსებობს. ჩარლზ ტილი მიიჩნევს, რომ სახელმწიფოს შენების ერთ-ერთი მექანიზმია ომის წარმოება შიდა და გარე მტრების, მოწინააღმდეგეების მოშორების მიზნით, ამ პროცესში ის აძლიერებს სამხედრო შესაძლებლობებს გარე უსაფრთხოების მისაღწევად და პოლიციას, შიდა უსაფრთხოების დამყარებისთვის (Tilly C. 1992).

მეორე მოსაზრება უკავშირდება სახელწიფოს განვითარებას გარე ინტერვენციების გზით. სტიუარტი და კნაუსი (Steward and Knaus 2012) სვამენ კითხვას "მუშაობს, თუ არა ინტერვენცია?" ამ კითხვაზე პასუხი ამგვარია: ჩვენ შეგვიძლია დავეხმაროთ ქვეყნებს შექმნან სახელმწიფოები, დაასრულონ ომები და მივაწოდოთ შესაბამისი რესურსი. თუმცა აღნიშნული თეორია, ამგვარი პროექტების ჩავარდნის გამო, კრიტიკის ქვეშ მოექცა.[8]

საგარეო დახმარების საშუალებით სახელმწიფოს მშენებლობა სახელმწიფოს განვითარების კიდევ ერთი მექანიზმია, რომელსაც მრავალი კრიტიკოსი ჰყავს. პრიჩეტი, ვულკოკი და ანერიუსი (Pritchett, Woolcock and Andrews 2013) აანალიზებენ სახელმწიფოების განვითარების გზაზე არსებულ პრობლემებს, და აღნიშნავენ, რომ დახმარება განვითარებისთვის უშედეგოა. მოჰყავთ მსოფლიოს ბევრი ქვეყნის მაგალითი, როდესაც მიუხედავად დახარჯული მილიარდებისა, ქვეყნები კონფლიქტებსა და კორუფციაში იყვნენ ჩაფლული. პრიჩეტი მიიჩნევს, რომ უმეტეს შემთხვევაში, განვითარებადი ქვეყნები იმეორებენ

---

by Samuel P. Huntington

[7] მიუხედავად იმისა, რომ ავტორები მხედველობაში იღებენ კულტურებს, მაშინაც კი, როდესაც სახეზეა ერთგვაროვანი პირობები, კულტურა მაინც ცდილობს შეინარჩუნებს თავისი ღირებულებითი პატერნი. მიუხედავად იმისა, რომ საზოგადოებები შეიძლება ერთი მიმართულებით იცვლებოდნენ, მათ შორის განსხვავება მაინც შენარჩუნებულია.
(Inglehart and Welzel 2005, 19-20).

[8] ინტერვენცია ერაყში და ავღანეთში.

განვითარებული ქვეყნების ინსტიტუციებს, რაც მიბაძვად რჩება და ინსტიტუტები შინაარსს ვერ ვერ იძენენ (Pritchett, Woolcock and Andrews 2013). ასევე პრობლემური საკითხია ელიტების შიდა დემოკრატიული განვითარებისა და ტრანსფორმაციის მიმართ რიგიდულობა, რაც გამოიხატება არაეფექტურ მართვაში. ამის შედეგად, საზოგადოების მოლოდინების იმედგაცრუება გარდაუვალია საერთაშორისო დახმარების ეფექტურობასთან დაკავშირებით. ეს უკანასკნელი კარგად გამოიყენება ზოგიერთი პოლიტიკური ძალების მხრიდან, მაგალითად რუსეთის მიერ ანტიდასავლური პროპაგანდის გასაძლიერებლად.

საერთაშორისო დახმარების ეფექტიანობის ძირითადი რეკომენდაციები ინსტიტუციური მნიშვნელობას უკავშირდება (World Bank Group Report: Governance and the Law, 2016). საერთაშორისო დახმარება ქმნის საშუალებას და გარემოს დემოკრატიული განვითარებისა და ფუნქციური ინსტიტუტების მშენებლობისათვის. ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა, საქართველოს მიერ მიღებული დახმარების თემატიკისა და მიღებული დახმარების რაოდენობის კორელაცია ქვეყნის საერთაშორისო რეიტინგებთან.

შემთხვევის ანალიზი _ საქართველოს მაგალითი

მსოფლიო ბანკის მონაცემების მიხედვით 2015 წლისათვის საქართველოს ოფიციალურ დახმარებას განვითარებისათვის (ODA) წარმოდგენდა 447,670,000 აშშ დოლარი. 2015 წელს ეს მოცულობა მთავრობის ხარჯების 12.5 % წარმოდგენდა. რაც ასევე ერთ სულ მოსახლეზე 120 აშშ დოლარს წარმოდგენს. 2014 წლის მონაცემებით ოფიციალური დახმარების მოცულობა 501,450,000 აშშ დოლარამდე გაიზარდა. ამ მოცულობაში შედის ყველა ის ფინანსური რესურსი, რასაც ქვეყანა იღებს სხვადასხვა დონორისაგან. ყველაზე დიდი დონორები არიან ევროკავშირი და აშშ.

საქართველომ 24 წლის განმავლობაში ამერიკისაგან საგარეო დახმარების სახით მიიღო 1.5 მილიარდი დოლარი.[9] 2005 წლიდან ამერიკის საერთაშორისო დახმარების სააგენტოს მიერ ეტაპობრივად იცვლებოდა და ფართოვდებოდა დაფინანსების კატეგორიები. 2003 წელს „ვარდების რევოლუციის“ ქვეყნის წინაშე მნიშვნელოვანი ამოცანები იდგა. ამ ამოცანების პასუხი დონორის მხრიდან ფინანსური დახმარების მიზნობრიობაში კარგად ჩანს. 2005 წელს საგარეო დახმარება ორ მთავარ კატეგორიას ითვალისწინებდა: ეკონომიკური განვითარება და მულტისექტორული დახმარება. 2006 წლიდან გაფართოვდა დახმარების კატეგორიები: მშვიდობა და უსაფრთხოება (სრული დახმარების 41 % შეადგენდა), ეკონომიკური დახმარება (26 %), დემოკრატია და ადამიანის უფლებები (18 %), ჯანდაცვა (7.66 %), ჰუმანიტარული დახმარება (3.4 %), განათლება და სოციალური მომსახურება (1.9 %), რამაც სულ 85.59 მილიონი შეადგინა.[10]

2007 წელს სურათი ასეთია: მთლიანი დახმარება 74.69 მილიონს შეადგენს, კატეგორიებს ემატება პროექტების მენეჯმენტი.[11] 2008 წელს სრული დახმარება შეადგენს 378.85 მილიონ აშშ დოლარს. აქედან მნიშვნელოვანად შემცირდა მშვიდობისა და უსაფრთხოების კატეგორიის მოცულობა და მთელი აქცენტი გადავიდა ეკონომიკურ განვითარებაზე. შემოდის გარემოს დაცვის კატეგორია მცირე ოდენობით. 2009 წელს, ომის შემდეგ, სრული მოცულობა 311.82 მილიონ აშშ დოლარს შეადგენს, ჰუმანიტარული დახმარების ოდენობა მნიშვნელოვნად გაზრდილია და შეადგენს სრული დახმარების 17 %-ს. ამავე დროს

[9] USAID საქართველო https://www.usaid.gov/georgia
[10] აშშ საგარეო დახმარების პორტალი http://foreignassistance.gov/explore/country/Georgia
[11] იგივე

საინტერესოა ის, რომ შეიმჩნევა დაფინანსების მიხედვით კატეგორიების თანაბრად გადანაწილება.
2010 წელს კვლავ მნიშვნელოვანი ხდება მშვიდობა და უსაფრთხოება, მცირდება ჰუმანიტარული დახმარების ხარჯები. დაფინანსების სამეულში შედის დემოკრატრია და ადამიანის უფლებები (17.95 %).
2011 წელს საგარეო დახმარება შეადგენდა 140.88 მილიონი აშშ დოლარი. დემოკრატია, ადამიანის უფლებები და მმართველობა კვლავ დაფინანსების სამეულში შედიოდა.
2012 წელს 149.25 მილიონი აშშ დოლარს წარმოადგენს აშშ საგარეო დახმარება. დემოკრატიის კატეგორიის მოცულობა 25 მილიონ აშშ დოლარს მოიცავდა.
2013 წელს სრული დახმარება 110.71 მილიონ აშშ დოლარს წარმოდგენს. აქედან დემოკრატიის მიმართულებით დახმარება კვლავ სამეულში იყო..
2014 წელს აშშ დახმარებამ შეადგინა 97.60 მილიონი აშშ დოლარი. აქედან დემოკრატიის, ადამიანის უფლებებისა და მმართველობის მიმართულებით კვლავ მაღალ დონეზე იყო შენარჩუნებული დახმარების რაოდენობა, თუმცა მნიშვნელოვანია მშვიდობისა და უსაფრთხოების მიმართულება და ეკონომიკური განვითარება.
2015 წელს სრული დაფინანსება 75.47 მილიონ აშს დოლარს შეადგენდა. დემოკრატიის კატეგორია მეორე ადგილზე იყო და შეადგენდა სრული დაფინანსების 27 %-ს. გარემოს კატეგორია შემოდის 4 %-ით.
2016 წელს სრულმა დაფინანსებამ შეადგინა 55.68 მილიონი აშშ დოლარი. შემცირდა სრული დაფინანასება. დაფინანსების რეიტინგში, დემოკრატია მეორე ადგილზე იყო, თუმცა მთავარი აქცენტი გადადის მშვიდობისა და უსაფრთხოების პროგრამებზე.
2017 წელს, აშშ საგარეო დაფინანსება 90.33 მილიონი აშშ დოლარია, აქედან მთავარი აქცენტები მოდის ეკონომიკურ განვითარებაზე, დემოკრატიაზე, მშვიდობისა და უსაფრთხოების კატეგორიებზე.
საგარეო დახმარების არსებული დინამიკა ითვალისწინებს საერთაშორისო და ქვეყნის შიგნით მიმდინარე პროცესებს.
პრაქტიკულად, ქვეყნის მოდერნიზაცია 2004-2012 წლებში მოხდა. ფაქტია, რომ რეალური ბიძგი საერთაშორისო დახმარების ინტენსიფიკაციაში იყო, რასაც არა მარტო საქართველო, არამედ მთელი მსოფლიო იღებდა განვითარებისთვის, ოფიციალური დახმარების[12] სახით, რომელიც თავის მხრივ, გლობალური განვითარების სტრატეგიების ნაწილი იყო. ათასწლეულის განვითარების მიზნები აისახა ყველა დონორი ორგანიზაციისა თუ ქვეყნის საგარეო დახმარების სტრატეგიაში. აკადემიური სფეროსა და ექსპექტების მთავარი რჩევა ინსტიტუციურ ცვლილებებში ინვესტირება იყო, სწორედ, ამ მიზნით მოხდა მნიშვნელოვანი მოდერნიზაცია.
საერთაშორისო დახმარების ერთი ასპექტია, დაფინანსების რაოდენობა და კატეგორიის მიხედვით გადანაწილება, თუმცა მეორე და მნიშვნელოვანი ასპექტია, როგორ აისახება კატეგორია კონკრეტულ სტრატეგიაში.
მაგალითად, რომ შევადაროთ ერთმანეთს საქართველოს, აზერბაიჯანისა და მოლდოვას შემთხვევაში[13] USAID სტრატეგიები, ნათელი გახდება აქცენტები, რაც განსაზღვრავს განვითარების ფოკუსს. თუმცა ეს სტრატეგიაც მიმღები ქვეყნის ინტერესებით არის განსაზღვრული და დონორი მას ათანხმებს მიმღები ქვეყნის მთავრობასთან.[14]

---

[12] ODA Official Development Assitance

[13] მოლდოვას, აზერბაიჯანისა და საქართველოს შედარება ეფუძნება საერთო გეოგრაფიული და ისტორიული გამოცდილების მსგავსებას.

[14] შევისწავლე შვედეთის შემთხვევა. შვედეთი განვითარების პროგრამებს ახორციელებს შვედეთსა და საქართველოს ორმხრივი ხელშეკრულების ფარგლებში. საგარეო საქმეთა სამინისტროს შემადგენლობაშია შვედეთის საერთაშორისო განვითარების სააგენტო SIDA, თუმცა ამ ინსტრუმენტის გარდა შვედეთის გარემოს დაცვის სამინისტრო ახორციელებს რადიაციული და ბირთვული უსაფრხოების პროგრამებს საქართველოში, გადაწვეტილებას კვლავ იღეს საგარეო საქმეთა სამინისტრო ძირითადი

ფაქტია, რომ დონორის სტრატეგიული ინტერესები მნიშვნელოვანია. აშშ საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს საქართველოს სტრატეგიაში, მიზნად გამოტანილია დემოკრატიის განვითარება[15]. აზერბაიჯანის სტრატეგიაში[16] აქცენტი კეთდება კონკურენციისა და პლურალიზმის, ასევე საბაზრო დემოკრატიის განვითარებაზე. მოლდოვას შემთხვევაში კი, სტრატეგიის მიზანია, გაუმჯობესებული მმართველობა და ცხოვრების სტანდარტები.[17]

შესაბამისად, ამ მიმართულებით მიმდინარეობს მუშაობა. აღნიშნული სტრატეგიების მიმართულებები გამომდინარეობს, ერთი მხრივ, როგორ აღიქვამს საჭიროებებს დონორი, როგორ აღიქვამს საჭიროებებს მიმღები სახელმწიფო და რა ინტერესები აქვს თითოეულ მათგანს.

მიუხედავად, სტრატეგიაში პლურალიზმის ჩანაწერისა, აზერბაიჯანში ხდება სამოქალაქო საზოგადოების დამოუკიდებელი აზრის ჩახშობა, ხოლო პროცედურების თვალსაზრისით, არამომგებიანი, არასამთავრობო ორგანიზაციის დარეგისტრირება 2011 წლიდან იმდენად გართულდა, რომ დონორების მუშაობა შეუძლებელი გახდა.[18] დონორების უმრავლესობამ დატოვა აზერბაიჯანი. დღეს დამოუკიდებელი სამოქალაქო საზოგადოება და თავისუფალი მედია აღარ ფუნქციონირებს. ამ დროს აზერბაიჯანის მთლიანი შიდა პროდუქტი ერთ სულ მოსახლეზე 6,115 აშშ დოლარია (2015 წლის მსოფლიო ბანკის მონაცემები), რაც აღემატება საქართველოსა და მოლდოვას მშპ-ს ერთ სულ მოსახლეზე.[19]

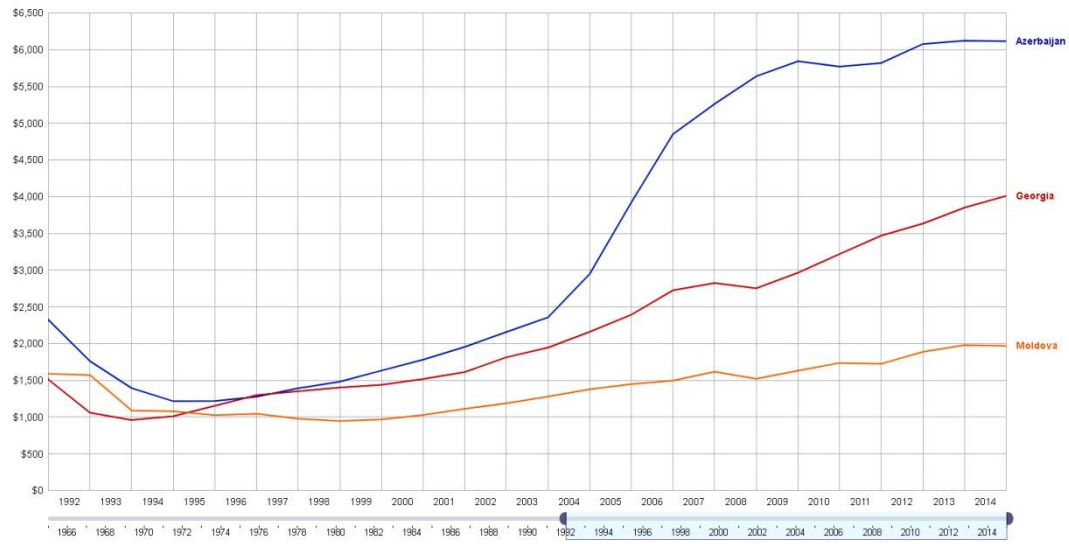

მთლიანი შიდა პროდუქტი ერთ სულ მოსახლეზე
წყარო: მსოფლიო ბანკი

მიმართულებებისა და დაფინანსების შესახებ. თუმცა როგორც ამ სააგენტოს ხელმძღვანელობა ამბობს, დღეს დახმარება და თანამშრომობა მთლიანად დამოკიდებულია მიმღები ქვეყნის მთავრობის გადაწვეტილებაზე. მათ უნდა უნდოდეთ ეს თანამშრომლობა. (ინტერვიუ შვედეთის რადიაციული სააგენტოს წარმომადგენელთან, 2017 წლის მარტი, სტოკჰოლმი).

[15] USAID Country Development Cooperation Strategy Fiscal Year 2013 – 2017. https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/GeorgiaCDCS_2013-2017.pdf

[16] USAID/Azerbaijan Country Development Cooperation Strategy 2011-2016. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PDACU274.pdf

[17] Country Development Cooperation Strategy 2013 – 2017.
https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/moldova-CDCS-FY13-17.pdf

[18] ინტერვიუ სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენელთან, უსაფრთხოების ექსპერტთან აზერბაიჯანიდან, 2017 წლის თებერვალი

[19] 2015 წლის მსოფლიო ბანკის მონაცემებით, საქართველოს მშპ ერთ სულ მოსახლეზე 4,010 აშშ დოლარია, ხოლო მოლდოვასი - 1,971 აშშ დოლარი.

აზერბაიჯანის მაღალი მშპ მიუხედავად, მისი არც ერთი ეკონომიკური პარამეტრი არ არის დამაკმაყოფილებელი: ეკონომიკური თავისუფლების დონე, საკუთრების უფლება, შრომითი უფლებები და თავისუფლებები დაბალი საერთაშორისო შეფასებით სარგებლობს. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანა მნიშვნელოვან რესურსებს ფლობს, მისი გადანაწილება ასიმეტრიულია. რაც პოლიტიკური არასტაბილურობის წინაპირობა შეიძლება გახდეს (Apter 1965).

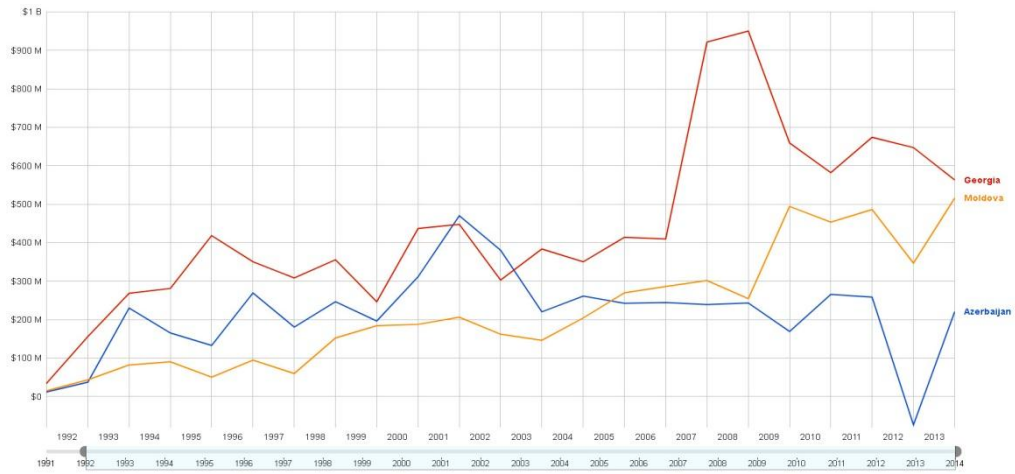

დახმარების რაოდენობა აზერბიჯანი, მოლდოვა, საქართველო
წყარო: მსოფლიო ბანკი

აქ კიდევ ერთ მნიშვნელოვან ასპექტს ვეხებით, განვითარება პირდაპირ არ ნიშნავს დემოკრატიას. მიუხედავად იმისა, რომ 2008-2012 წლებში საქართველო, მაგალითად აშშ–ის მხრიდან მნიშვნელოვან დახმარებას იღებდა, ამ პერიოდში მნიშვნელოვნად გაიზარდა მშპ ერთ სულ მოსახლეზე, საქართველოს დემოკრატიის რეიტინგები საკმაოდ დაბალი იყო, ექსპერტები მიიჩნევენ, რომ თუმცა 2008 წლიდან სამოქალაქო საზოგადოებაში, ინვესტირებული დაფინანსებისა და გაძლიერების პროგრამების შესაბამისად, სამოქალაქო საზოგადოება განვითარდა და გაძლიერდა, რამაც სააკაშვილის მმართველობის დესტაბილიზაციას შეუწყო ხელი.[20] ხოლო 2012 წლის ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნების შედეგად, ძალაუფლება პირველად შეიცვალა მშვიდობიანად ერთი პოლიტიკური ძალიდან მეორეზე.

ცვლილებების ლოგიკა, რაც განვითარების პროგრამების სტრუქტურირების ინსტრუმენტია, რამდენიმე ტიპის ცვლილების მიღწევას გულისხმობს: ურთიერთობები, ქცევა, სტრუქტურები, ინსტიტუტები და ღირებულებები.

საერთაშორისო დახმარების პოლიტიკა სწორედ ამ ცვლილებების განხორციელებაზე არის ორიენტირებული, ისევე როგორც ქვეყნების მიზანია, გარდამავალ პერიოდში შეძლონ ზემოთ ჩამოთვლილი ცვლილებების მიღწევა.

დახმარების თემატური პროგრამების ევოლუცია

[20] ინტერვიუები ექსპერტებთან, 2017 წლის თებერვალი-მაისი

სიღარიბის დაძლევის პროგრამები მომდინარეობს ათასწლეულის განვითარების მიზნებიდან. სამოქალაქო საზოგადოების განვითარების პროგრამები მნიშვნელოვანწილად ეყრდნობა იმ თეორიულ ჩარჩოს, რომელიც ამბობს, რომ მოქალაქეთა გაძლიერების გარეშე შეუძლებელია მთავრობების ანგარიშვალდებულების მიღწევა და შესაბამისად, ეფექტური ინსტიტუტების არსებობა. ამასთანავე, სამოქალაქო საზოგადოების გაძლიერების ამოცანა განსაკუთრებით აქტუალური გახდა ტოტალიტარიზმის გამოცდილების მქონე რეჟიმებში არსებული არადემოკრატიული ტრადიციის დაძლევისათვის.

გარემოს დაცვის საკითხები, 2000-იანი წლების ბოლოდან აქტუალიზდება დონორების დახმარების პროგრამებში. განსაკუთრებით, მას შემდეგ რაც ამ მიმართულებით გაეროს და მის ორგანიზაციებს სახელმწიფოების მხარდაჭერაც დაემატა და იგი პოლიტიკური დღის წესრიგის ნაწილი გახდა.

2000-იანი წლებიდან იწყება დისკუსიები მრავალფეროვანი საზოგადოების მართვის შესახებ,[21] რაც გულისხმობს ტოლერანტობის ღირებულების, ეთნიკური, რელიგიური, სექსუალური უმცირესობების საკითხების აქტუალიზებას არა მარტო საზოგადოებრივ, არამედ პოლიტიკურ დღის წესრიგში. ამ თვალსაზრისით, აღსანიშნავია ის, რომ 2005 წლიდან საქართველოში დაიწყო აშშ განვითარების სააგენტოს დიდი პროგრამა, რომელიც სამოქალაქო ინტეგრაციის საკითხებზე აკეთებდა აქცენტს.[22]

მნიშვნელოვანია ქალთა უფლებების საკითხების აქტუალიზაცია როგორც ათასწლეულის განვითარების მიზნების ჩარჩოებში, ისე გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციის 1325 ფარგლებში (რეზოლუცია: ქალები, მშვიდობა და უსაფრთხოება).

ცხადია, რომ საერთაშორისო განვითარების პროგრამული მიმართულებები აისახება ეროვნულ პოლიტიკაში. თუმცა რამდენად ჩართულია ამ პროცესებში ადგილობრივი პოლიტიკური ელიტა და რამდენად იზიარებს ამ ღირებულებებს? რამდენად უმაგრებს ზურგს ეკონომიკური განვითარება დისკურსულ ცვლილებებს? ამ საკითხებზე მსჯელობისას ბუნებრივად ჩნდება ეს კითხვები. თეორიული ჩარჩოს მიხედვით, ეკონომიკური განვითარება ხელს უწყობს დემოკრატიის განვითარებას, მაგრამ მთავარი კომპონენტია პოლიტიკური ელიტისა და სამოქალაქო საზოგადოების მიერ ცვლილებების გათავისებაა

(ინტერნალიზაცია), რის შემდეგად იგი ამ ცვლილებების გამტარებელი ხდება. ამ ყველაფრის გათვალისწინებით საქართველო საერთაშორისო რეიტინგების საშუალო შეფასებებში ხვდება.

საგრძნობი მიღწევების მიუხედავად, საქართველო რჩება გარდამავალ ქვეყნად. „ფრიდომ ჰაუსის“ რეიტინგების მიხედვით, საქართველო მიეკუთვნება „ნახევრად თავისუფალი ქვეყნების“ კატეგორიას.[23] ეკონომიკური განვითარების თვალსაზრისით, საქართველო შედის დაბალი და საშუალო შემოსავლების ქვეყნების ჯგუფში.[24] ამავდროულად, საქართველო იღებს დადებით შეფასებებს მსოფლიო ბანკის ბიზნესის კეთების რეიტინგში.[25] ქვეყანამ ასევე მიაღწია მნიშვნელოვან პროგრესს კორუფციასთან ბრძოლასა და საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაციაში. ბოლო წლებში საქართველოს კორუფციის აღქმის ინდექსი გაუმჯობესდა და ქვეყანამ 176 ქვეყანას შორის 44-ე ადგილი დაიკავა და 2015 წლის მონაცემები 8 ადგილით გააუმჯობესა.[26]

საქართველოს ადამიანის განვითარების ინდექსი 2015 წლისათვის იყო 0.769—ამ მაჩვენებლის მიხედვით

---

[21] ამ მიმართულების დღის წესრიგში ასახვას 90-იანი წლების კონფლიტქების გამოცდილება განაპირობებდა: ბალკანეთში, აფრიკაში, ყოფილ საბჭოთა ქვეყნებში.

[22] სამოქალაქო საზოგადოების მონაწილეობით მთავრობა წერს სამოქალაქო ინტეგრაციის სტრატეგიას. სახალხო დამცველის ოფისთან იქმნება ტოლერანტობის ცენტრი, მოგვიანებით რელიგიური და ეთნიკური საბჭოები, რომლებშიც გაერთიანებული არიან შესაბამისი ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების ლიდერები საქართველოში. (ინტერვიუები საბჭოს წევრებთან, სახალხო დამცველის ოფისის შესაბამისი ცენტრის წარმომადგენლებთან).

[23] Georgia, 2014 http://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/georgia-0#.VEj2avmUc6g.

[24] Georgia http://www.worldbank.org/en/country/georgia.

[25] Economy Rankings, 2013 http://www.doingbusiness.org/rankings.

[26] Transparency International, Corruption Perception Index http://www.transparency.org/cpi2013/results.

საქართველო ადამიანის მაღალი განვითარების მქონე ქვეყნების კატეგორიაში ხვდება, 188 ქვეყნიდან 70-ე ადგილი უჭირავს. 2000-2015 წლებში ადამიანის 14.3 პროცენტიანი მატება დაფიქსირდა.
1980-დან 2015 წლამდე საქართველოში სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობამ მოიმატა 5 წლით, ხოლო სკოლაში სწავლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობა გაიზარდა 0,2 წლით. საქართველოს მთლიანი ეროვნული შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე 1995-2011 წლებში გაიზარდა დაახლოებით 192.0 %–ით
ამასთან, თუ ავიღებთ უთანასწორობის მიხედვით ადამიანის განვითარების კორექტირებულ ინდექსს, ის 15.3 პროცენტიან ვარდნას განიცდის, რაც ქვეყანაში უთანასწორობის შედარებით მაღალ დონეზე მიუთითებს.[27]
სოციალური პროგრესის იმპერატივის[28] შეფასების მიხედვით საქართველოს დადებითი მაჩვენებლები აქვს საბაზისო ადამიანური მოთხოვნილებების - კვებისა და საბაზისო ჯანდაცვის უზრუნველყოფის მიმართულებით, თუმცა პრობლემურია თავშესაფრის კომპონენტი (დევნილების საკითხები). კეთილდღეობის საფუძვლების ნაწილში მაღალი შეფასება აქვს საბაზისო განათლებაზე ხელმისაწვდომობას, ხოლო პრობლემურია გარემოს მდგომარეობის კომპონენტი. შესაძლებლობებისა და არჩევანის კომპონენტის მიხედვით, საქართველოს დადებითი შეფასება აქვს პირადი უფლებების მიმართულებით, თუმცა მდგომარეობა გასაუმჯობესებელია ტოლერანტობისა და ინკლუზიური მონაწილეობის თვალსაზრისით. [29]
გენდერული უთანასწორობის ინდექსი ასევე აჩვენებს საქართველოში მამაკაცებსა და ქალებს შორის უთანასწორობის პრობლემას. 2016 წლის მონაცემებით 90-ე ადგილს იკავებს 148 ქვეყანას შორის.[30]
გენდერული თანასწორობისა და სამართლიანობის მხრივ მნიშვნელოვანი ხარისხობრივი ცვლილებების მიღწევა ძნელდება. [31] მიუხედავად, განხორციელებული მნიშვნელოვანი ნაბიჯებისა, რომელიც საკანონმდებლო ცვლილებებს, ინსტიტუციური მექანიზმების შექმნასა [32] და დიდი მრავალწლიანი გენდერული პროგრამების განხორციელებას ითვალისწინებს,
სამოქალაქო გაძლიერება (civil empowerment) კულტურული ცვლილების თეორიის უმთავრესი კომპონენტია. ინგლჰარტისა და ველზელის თეორიის მიხედვით, საზოგადოებაში თვით-გამოხატვის ღირებულებების გაჩენა ხელს უწყობს დემოკრატიული ინსტიტუტების გაძლიერებას. თვითგამოხატვის ღირებულებები კი კავშირშია ფინანსური კაპიტალისა და ეკონომიკური რესურსების ზრდასთან (შემოსავალი და სიმდიდრე), ადამიანური კაპიტალისა და კოგნიტური რესურსების განვითარებასთან (ინფორმაციასა და ცოდნაზე ხელმისაწვდომობა) და სოციალური კაპიტალის შექმნასთან (ადამიანებს შორის კავშირებისა და ქსელების დივერსიფიცირება). ამ პროცესში მცირდება შეზღუდვები და ფართოვდება არჩევანი, სწორედ არჩევანის, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების მოთხოვნის ზრდის შედეგად, ძლიერდება დემოკრატიული ინსტიტუტები.
განვითარების თვალსაზრისით, ევროკავშირის დახმარება ძალიან მნიშვნელოვან პლატფორმას ქმნის დემოკრატიზაციისათვის. 2014-2017 წლებში ევროპის სამეზობლო ინსტრუმენტის (ENI) ორმხრივი დახმარების ფარგლებში საქართველოსათვის გამოყოფილი დაფინანსება მერყეობს 335-410 მილიონ ევრომდე, რაც დამოკიდებულია გაჩენილ საჭიროებებზე. გარდა ამისა, საქართველო სხვა რესურსსაც

---

[27] 2013 Human Development Report http://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/GEO.pdf.
[28] Social progress imperative - საერთაშორის კვლევარებისა
[29] სოციალური პროგრესის იმპერატივი
http://www.socialprogressindex.com/
[30] გენდერული ნაპრალის ინდექსი 2016
[31] ინტერვიუ გენდერის ექსპერტთან ნ.ბერეკაშვილი 2017 წლის აპრილი
[32] საქართველოს პარლამენტთან არსებული გენდერული თანასწორობის საბჭო. კანონი გენდერული თანასწორობის შესახებ (2010 წ), გენდერული თანასწორობის მეინსტრიმიზაციის პოლიტიკა, გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუცია 1325 და შესაბამისი ნაციონალური დონის სამოქმედო გეგმები.

იღებს ევროკავშირისაგან, რომელიც გათვალისწინებულია სხვადასხვა ქვეყნის მიერ დაფინანსებული „ქოლგა პროგრამებისაგან“. თემატურად ეს დაფინანსება ფარავს შემდეგ სფეროებს: სოფლის მეურნეობა, ტექნიკური დახმარება, რაც ცალკეული სახელმწიფო ინსტიტუტების ხელშეწყობას ითვალისწინებს, ასევე 2015 წლიდან ძალაშია სამოქალაქო საზოგადოების გაძლიერების პროგრამა (civil society facility), რომელზეც სულ 7 მილიონი ევროა გამოყოფილი.

დასკვნა

საერთაშორისო დახმარების გამოყენება შიდა ტრანსფორმაციის პროცესში ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა გარდამავალ ეტაპზე მყოფი ქვეყნისთვის.

დემოკრატიული ინსტიტუტების გაძლიერებას ხელს უწყობს ადგილობრივი მოქმედი სუბიექ ტების აქტიური მონაწილეობა პოლიტიკურ პროცესში. სამოქალაქო საზოგადოება კი, ამ გარემოში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს თავისი ფუნქციებით (watchdog, ანუ ადამიანის უფლებებისა და დემოკრატიის დარაჯი, საზოგადოების სხვადასახვა ჯგ'/უფის ინტერესების დამცველი, მათი უნარებისა და შესაძლებლობის გაძლიერებაზე მზრუნველი, პოლიტიკურ დიალოგში ჩართული, პოლიტიკაზე მონიტორინგის განმახორციელებელი და ა.შ.). პოლიტიკური პლურალიზმი და პოლიტიკური ელიტების პასუხისმგებლობისა და ანგარიშვალდებულების საკითხი შიდა საზოგადოებისა და საერთაშორისო საზოგადოების წინაშე მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს პროცესების დემოკრატიულობის ხარისხს.

ველზერი და ინგლჰარტი დემოკრატიის მოთხოვნილებას მუდმივ მოქმედ ფაქტორად მიიჩნევენ საზოგადოებაში, ამას მოწმობს არაერთი კვლევა.[33] თუმცა იმავდროულად ტრადიციული და კულტურული ფაქტორები გარკვეულ როლს თამაშობს დემოკრატიული ღირებულებების გააზრებისა და დამკვიდრების პროცესში. ელიტებისა და სამოქალაქო საზოგადოების აქტიური როლი და საზოგადოებასთან მუდმივი კომუნიკაცია განსაზღვრავს დემოკრატიული ღირებულებების მიღებას, გადატანას და გაზიარებას ნაციონალურ ღირებულებებში.

მაგალითად, გარემოს დაცვის საკითხები, გენდერული თანასწორობა, უსაფრთხოების სექტორის დემოკრატიული რეფორმა[34] ის სფეროებია, რომელიც ე.წ. მეინსტრიმული დისკურსის გარეთ რჩება, თუმცა ამ მიმართულებით ბევრი საერთაშორისო ძალისხმევა იხარჯება.

ამავდროულად საზოგადოება უფრო მიმღებელი რელიგიური თუ ეთნიკური უმცირესობების მიმართ, აღელვებს გენდერული ძალადობის საკითხები, თვალი გაუსწორა რელიგიურ და ეთნიკურ მრავალფეროვნებას, თუმცა ყველა საერთაშორისო კვლევა მოწმობს, რომ ტოლერანტობის პრობლემა კვლავ რჩება საზოგადოებაში. ასევე არის საფრთხე, რომ პოლიტიკური გადაწვეტილების მიღების პროცესი ჩაკეტილია ერთპარტიულ ან უარეს შემთხვევაში, მცირე ჯგუფის ჩარჩოში. რაც რა საკვირველია, ვერ პასუხობს საერთაშორისო დემოკრატიულ სტანდარტს. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ

---

[33] საქართველოში ჩატარებული სხვადასხვა ღირებულებების კვლელევის მიხედვით პირველ ხუთ უმნიშვნელოვანეს საკითხებს შორის ყოველთვის ხვდება ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების მნიშვნელობა (E. Chomakhidze and S. Lortkipanidze, "Peculiarities of the Georgian Society Value System, "Scientific Papers of Sokhumi University, 2013.). რაც შეეხება მსოფლიო ღირებულებების კვლევის შედეგებს, თვითგამოხატვის ღირებულებები მნიშვნელოვანი ხდება საზოგადოებებში. თუმცა იქ სადაც ეკონომიკური სიძნელეებია უფრო ძნელად ხდება ღირებულებების ტრანსფორმაცია, ვიდრე მაღალი ეკონომიკური განვითარების ქვეყნებში. რაც, თავის მხრივ, იწვევს ერთგვარ ღირებულებით ნაპრალს. (world values survey http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp)

[34] უსაფრთხოების სექტორის დემოკრატიული რეფორმა, როგორც კონცეფცია ჩამოყალიბდა და დამკვიდრდა აღმოსავლეთ ევროპაში გასული საუკუნის 90-იან წლებში და გულისხმობს, უსაფრთხოების სექტორში დემოკრატიული მმართველობის განვითარებას - ღია, გამჭვირვალე და ანგარიშვალდებული მმართველობა, რომელიც ეფუძნება ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების პატივისცემას.
(შეიარაღებულ ძალებზე დემოკრატრიული კონტროლის ჟენევის ცენტრის განმარტება (www.dcaf.ch)

გადაწვეტილების მიღების ჩაკეტილი პროცესი ხელს უშლის პოლიტიკურ ლეგიტიმაციას, რაც ზემოთ დემოკრატრიის წინაპირობებში მიმოვიხილეთ, როგორც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი დემოკრატიული განვითარებისათვის.

საქართველო ერთგვარ ჰიბრიდს წარმოდგენს, სადაც ვხვდებით როგორც მოდერნიზმის (აქცენტირებულია ეკონომიკური განვითარება, ტექნოლოგიური განვითარება, სოციალური უფლებები) ასევე პოსტმოდერნიზმის (ძირითადი ხაზია ინდივიდუალური თავისუფლება და თვითგამოხატვა, ალტერნატიული ხედვები და ა.შ.) დამახასიათებელ ნიშნებს. გარკვეული თვალსაზრისით, საქართველოს შემთხვევაში მოხდა სახელმწიფოს მშენებლობის ზემოთ ჩამოთვილი მექანიზმების გამოყენება (ომი და საერთაშორისო დახმარება), დღეს დღის წესრიგშია ადგილობრივი საზოგადოების მიერ გაზიარებული განვითარების პროცესის გაძლიერება და ამ პროცესში საქართველოსთვის სასიცოცხლო საერთაშორისო მხარდაჭერის შენარჩუნება (Kersting, Erasmus; Kilby, Christopher 2014). გასათვალისწინებელია გარე ფაქტორები, როგორც საფრთხე, განსაკუთრებით, რუსეთის როლი რეგიონში, რომელიც ეფექტურად სარგებლობს საქართველოს სისუსტეებით.

საქართველო ჯერ კიდევ ვერ აკმაყოფილებს დემოკრატიის საერთაშორისო სტანდარტებს.[35] ამავე დროს განსხვავებული ჩარჩო საჭიროა იმისათვის, რომ გავიაზროთ განვითარების პროცესი. ეკონომიკური ფაქტორებისა და დემოკრატიას შორის პირდაპირი კავშირი არ არის. თუმცა ამ მიმართებაში დემოკრატია ქმნის სამართლიანობისა და თანასწორობის მექამიზნებს, რომელსაც ქვეყნების პოლიტიკური და ეკონომიკური სტაბილურობა ემყარება. საბჭოთა პერიოდში საქართველოში მოდერნიზაციის პროცესი შეეხო ეკონომიკისა და სოციალური ცხოვრების ყველა სფეროს. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ სრულიად განსხვავებული პროცესი დაიწყო, არსებული სოციალური და ეკონომიკური სისტემის რღვევას მოჰყვა ახალ პრინციპებსა და სისტემაზე გადასვლის რთული ეტაპი. მას თან ახლდა ტრადიციული და რელიგიური ღირებულებების ერთგვარი აღორძინება. ჩვენი ამოსავალი ამ შეთხვევაში, კულტურული ცვლილებების თეორიაა, რომელიც ამბობს, რომ განვითარების პროცესში ღირებულებების ცვლილებები ხდება, რაც გულისხმობს დემოკრატიული პრინციპების რაციონალიზაციასა და სამოქალაქო კულტურის ჩამოყალიბებას. ამ პროცესში კი, ეკონომიკური ბიძგი უმნიშვნელოვანესია.

რა ვითარება გვაქვს დღეს? დასავლური მხარდაჭერის შედეგად საზოგადოება პროაქტიულია, სამოქალაქო საზოგადოებას შესწევს უნარი გააპროტესტოს არადემოკრატიული გადაწყვეტილებები და გარკვეულ დღის წესრიგს სთავაზობს ხელისუფლებას, თუმცა გადაწვეტლების მიღებაზე გავლენა სუსტია. სამოქალაქო საზოგადოებას შეუძლია მობილიზება, ამავე დროს სამოქალაქო სექტორის საზოგადოების ფართო ფენებთან კავშირი არის არის საკმარისად მყარი, იმისათვის, რომ ტრანსფორმაციული პროცესების მიმართ მეტი მხარდაჭერა იყოს საზოგადოებაში.

დღეს მმართველობისა და კანონის უზენაესობის საკითხები ექცევა განვითარების საერთაშორისო დღის წესრიგში (world Bank, Governance and the Law, 2016). გლობალურ კონტექსში სამი უმთავრესი მიმართულებას გამოყოფენ: უსაფრთხოება, ეკონომიკური ზრდა და სამართლიანობაზე დაფუძნებული თანასწორობა (equity). მათზე რეაგირება და შესაბამისი ეფექტური სტრატეგიების შემუშავება დემოკრატიული სახელმწიფო ინსტიტუტების, პასუხისმგებელი პოლიტიკური ელიტებისა და ჩართული და სამოქალაქო საზოგადოების ერთობლიცი ჩართულობის გარეშე შეუძლებელ მისიას წარმოადგენს. პოლიტიკური დღის წესრიგი გადაწონის ეკონომიკურ მიზნებს, რადგან დღეს გლობალურ პროცესებში ჩართულობა და ინტეგრირება წარმოადგენს მათ შორის, ეკონომიკური ზრდის გასაღებს. ხოლო

---

[35] "ფრიდომ ჰაუსის" მიხედვით საარჩევნო პროცესი, პოლიტიკური პლურალიზმი და მონაწილეობა, ფუნქციური მთავრობა, გამოხატვისა და რწმენის თავისუფლება, გაერთიანებისა და შეკრების თავისუფლება, კანონის უზენაესობა, პირადი ავტონომია და ინდივიდუალური უფლებები თასუფალი დემოკრატიული მმართველობის კრიტერიუმებია.

საერთაშორისო დახმარება ჯერჯერობით უალტერნატივო ინსტრუმენტია გლობალური განვითარების პროცესში, რომელიც ლოკალურ დონეზე სახელმწიფოთა ტრანსფორმაციაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს.

ბიბლიოგრაფია:

Acharaya, A., (2014), Global International Relations (IR) and Regional Worlds. International Studies Quaterly, 1-13.

Agathangelou A. Ling L.H.M., (2010). Transformation of World Politics, from Empire to multiple worlds, Routledge

Amartia S., (1999), Freedom as Development, Oxfor University Press

Anthony Giddens, MARX, WEBER, AND THE DEVELOPMENT OF CAPITALISM Sociology Vol. 4, No. 3 (September 1970), pp. 289-310Published by: Sage Publications, Ltd. Stable URL: http://www.jstor.org/stable/42854126 Page Count: 22

Corbridge , S. (ed)(1995), Development Studies a Reader. London: Arnold

Tilly C. (1992), Coercion, Capital and European States, A.D. 990 - 1992 Revised Edition.

European policy brief, http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/optimising_civil_society_participation.pdf

Finney, J. (1970). Time and again. New York, NY: Simon and Schuster.

Fukuyama F. (1999). The Great Disruption, Human Nature and Reconstruction of Social Order

Hardt M., Negri A. (2001). Empire. Harvard University Press

Lerner D. (1958)Passing of Traditional Society of Traditional Society: Modernizing the Middle East

Nodia G. Ed (2016). 25 Years of Independence, Georgia, Achievments and Unfonished projects

http://www.csdialogue.eu/sites/default/files/mapping_study_of_engagement_in_policy_in_georgia.pdf

ნოდია გ. სამოქალაქო საზოგადოების განვითარება საქართველოში: მიღწევები და გამოწვევები. საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის კატალოგი

http://www.nplg.gov.ge/gsdl/cgi-bin/library.exe?e=d-00000-00—off-0civil2-civil2-01-1–0-10-0–0-0—0prompt-10–.%2e-4—4—0-1l–11-en-00—10-help-50–00-3-1-00-0-00-11-1-1utfZz-8-00-0-11-1-0utfZz-8-10&a=d&c=civil2&cl=CL1.24.1&d=HASHda6e02eb0243e989187a90.4

Inglehart, R, Welsel C. (2005), Modernization, Culture Change. (New York: Cambridge University Press

Inglis D., Thorpe Ch., (2012), An Invitaion to Social Theory, Polity Press

Karns M., Mingst K. A., (2010). International Organizations, The politics of Global Governance, second edition

Nef J., (1999). Human Security and Mutual Vulnerability: The Global Political Economy of Development and Underdevelopment, (IDRC)

Nicholas Spina, Christopher Raymond, Civil Society Aid to Post-communist Countries, POLITICAL STUDIES: 2014 VOL 62, 878–894

Orysia Lutsevych, How to finish a revolution: civil society and democracy in Georgia, Moldova and Ukraine, briefing paper, Chatham house, January 2013

Rist Gilbert, (2014). The History of Develoment, fourth edition, zed books

Selected essays from Development in Practice Introduced by Jenny Pearce A Development in Practice Reader Series Editor: Deborah Eade; ihttp://www.developmentinpractice.ordg/sites/developmentinpractice.org/files/Development,NGOs%20and%20Civil%20Society.pdf

Siegel, D., & Yancey, J. (1992). The Rebirth of Civil Society. New York: Rockefeller Brothers Fund

The South Caucasus 2018, Facts, Trends, Future Scenarios (2013), Konrad Adenauer Stiftung Publication.

Sumner A., Michael T., (2011). International Development Studies, Theories and Methods in Research and Practice, sage publications

Thomas A. (2004) The Study of Development. Paper prepared for DSA Annual Conference,

Thomas, A. (2000) "Development as practice in a libera;l capitalist world " Journal of International Development , 12 (6):773-787

Thomas, C. (2000) Global Governance, development and Human Security, (London: Pluto)

Evans ., Rueschemeyer D., and Skocpol T. (1985) War Making and State Making as Organized Crime Charles Tilly in Bringing the State Back In (Cambridge: Cambridge University Press)

Almond G., Verba S., (1963) The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations URL: http://www.jstor.org/stable/j.ctt183pnr2

სტატიები:

https://www.theguardian.com/global-development/2015/aug/05/aid-should-be-seen-as-foreign-public-investment-not-just-charity

E. Chomakhidze and S. Lortkipanidze, "Peculiarities of the Georgian Society Value System, "Scientific Papers of Sokhumi University, 2013.

January 2006

Moss T., Pettersson G., and Van de Walle N.,Working Paper Number 74, January 2006. A Review Essay on Aid Dependency and State Building in Sub-Saharan Africa, An Aid-Institutions Paradox?

http://altreecapital.com/images/pubs/Aid%20Dependency%20and%20State%20Building%20in%20SSA_Jan%202006.pdf

Kersting, Erasmus; Kilby, Christopher, Source: European Economic Review, April 2014, v. 67, pp. 125-43

http://web.a.ebscohost.com.lez.tsu.edu.ge:2048/ehost/detail/detail?vid=8&sid=830f847b-4d77-4adc-b709a64db690a30b%40sessionmgr4007&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=1429622&db=eoh

ანგარიშები:

1. ASSESSMENT OF DEVELOPMENT RESULTS
Evaluation of UNDP contribution, 2010
https://www.oecd.org/countries/georgia/47861316.pdf
2. Asian development Bank member factsheet

https://www.adb.org/sites/default/files/publication/27752/aze-2016.pdf
3. ბიზნესის კეთების ინდექსი
http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/georgia
4. გლობალური კონკურენციის ინდექსი
http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/GEO.pdf
5. კორუფციის აღქმის ინდექსი
https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016
6. ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი
http://www.heritage.org/index/country/georgia
7. https://rsf.org/en/ranking
8.ტრანსფორმაციის ინდექსი
https://www.bti-project.org/en/reports/country-reports/detail/itc/GEO/
9. ენერგეტიკული ინდექსი
https://trilemma.worldenergy.org/ (მოიცავს)

ანგარიშები

1. Health Systems, in Transition, Health System Review, 2009
http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/85530/E93714.pdf
2. World Bank Group Report: Governance and the Law, 2016
3. გლობალური ანგარიში გენდერული ნაპრალის შესახებ
http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/economies/#economy=GEO

ახალგაზრდა მკვლევართა ჟურნალი. №5, ივლისი, 2017

Journal of Young Researchers, No. 5, July, 2017

Child Protection Social Work Workforce in Georgia and Countries of CEE/CIS Region

Natia Partskhaladze*

PhD Candidate, Department of sociology and Social Work

Faculty of Social and Political Sciences, Ivave Javakhishvili Tbilisi State University

Abstract

Experience from developed countries suggests that as child protection is concerned, professional social workers have a leading role to play in ensuring that quality services are available to vulnerable children and families.

After more than 20 years of ratifying CRC and initiating child care system reform, Georgia and other countries of CEE/CIS region succeeded in introducing social work profession. However, until now it lacks required professional functions and capacities.

The below findings are derived from 2015 inventory consolidating information about social work workforce (SWW) from 21 countries and territories of the region, ranging from high to low income countries. The inventory illustrates diversity of the social work workforce framework and its composition, recognizing a variety of functions, levels of education and regulation in both governmental and non-governmental workforce. Findings capture basic elements specific to certain systems and also identify some common challenges and trends evident across locations.

For the SWW to be effective, it should be well organized and supported to address all essential roles of social work practice and ensure continuity of their provision across the sectors and settings. Proposed inter-connected intervention areas are critical for achieving this goal.

Key Words: Social Work Workforce; Child Protection; Professional Functions and Capacities; Challenges; Interventions

* E-mail: natela.partskhaladze@tsu. ge

რეზიუმე

განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება ამტკიცებს, რომ ბავშვთა დაცვის სფეროში, მოწყვლადი ბავშვებისა და ოჯახებისთვის საჭირო მომსახურებების მიწოდებაში წამყვანი როლი სოციალურ მუშაკებს აკისრიათ.

გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენციის რატიფიცირებისა და ბავშვთა კეთილდღეობის სისტემის რეფორმის დაწყებიდან თითქმის 20 წლის შემდეგ, საქართველოში და ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპისა და დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობის რეგიონის სხვა ქვეყნებში, დაინერგა და გარკვეულწილად განვითარდა სოციალური მუშაკის პროფესია. თუმცა, დღემდე ეს სფერო განიცდის პროფესიული ფუნქციებისა და უნარების მწვავე ნაკლებობას.

წარმოდგენილი მონაცემები ეყრდნობა 2015 წელს რეგიონის 21 ქვეყანასა და ტერიტორიაზე ჩატარებულ გამოკითხვას. გამოკითხვის შედეგები ცხადჰყოფს, თუ რამდენად განსხვავებულია ქვეყნებში აღიარებული სოციალური მუშაკის ფუნქციები, განათლების დონე, ლიცენზირების მოთხოვნები და ზოგადად, მარეგულირებელი ჩარჩო. ასევე ნაჩვენებია ცალკეული სისტემებისთვის დამახასიათებელი ელემენტები, საერთო ტენდენციები და გამოწვევები.

სოციალური მუშაობის ეფექტურობისთვის, მნიშვნელოვანია ქვეყანაში არსებობდეს კარგად ორგანიზებული სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს სხვადასხვა სექტორებში სოციალური მუშაობის წამყვანი ფუნცქიების შეუფერხებელ და ხარისხიან გახორციელებას. შემოთავაზებული ინტერვენციები მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს ამგვარი სისტემის ფუნქციონირების დონის გაზრდაში.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური მუშაობა; ბავშვთა დაცვა; პროფესიული ფუნცქიები და უნარები; გამოწვევეი; ინტერვენციები

Introduction

The Convention on the Rights of the Child states that "the child, for the full and harmonious development of his or her personality, should grow up in a family environment" and that the "state parties shall ensure that a child shall not be separated from his or her parents against their will unless this is necessary for the best interests of the child" (CRC, 1989).

In order to meet these standards the States need to put in place child care systems comprised of a set of laws, policies, regulations, services, capacities, monitoring and oversight needed across all social sectors to prevent and respond to protection related risks. Creation of a protective environment for all, requires the state authorities to develop and support families, with particular emphasis on the most vulnerable. However, largely due to the legacy inherited from the socialist regime, the state systems in Georgia, as many other countries of Central Eastern Europe and Commonwealth of Independent States (CEE/CIS)[1] Region had weak structures, were heavily relying on institutional care, did not provide alternative services for children deprived of parental care and were lacking state programs meeting individual needs of the vulnerable children and families (UNICEF, 2011). A majority of children in formal care had one or two living parents and only a very small proportion was separated from their families because of a violence and deprivation of parental rights (EveryChild, 2005). The main reasons of institutionalization were limited capacities of families to provide care for their children resulting from poverty, domestic violence, health conditions of children or parents, personal crises and emergencies affecting the household (EuroChild, 2013).

Existing systems were failing to prevent family separation due to the lack of the required structures, services and professionals able to ensure holistic approach and emphasise importance of family strengthening. In most of the countries of the region one of the key components of a functional child care system - social work profession did not exist at all (Greenberg and Partskhaladze, 2014).

Following the ratification of the Convention on the Rights of the Child in early 1990s, Georgia and most of other countries in CEE/CIS Regions became involved in diverse reform initiatives. As a result of a growing understanding of the negative impact of residential care on child development and well-being and recognition of the critical importance of the family, the initial aim of the reforms was defined as deinstitutionalization of residential institutions. Later on, it has transformed into wider strategies of child care system reform and family strengthening (Greenberg and Partskhaladze, 2014).

---

[1] According to the United Nations Children's Fund, CEE/CIS Region includes Albania, Armenia, Azerbaijan, Belarus, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Georgia, Kazakhstan, Kosovo (under UNSC Resolution 1244), Kyrgyzstan, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Montenegro, Republic of Moldova, Romania, Serbia, Tajikistan, Turkmenistan, Ukraine, Uzbekistan.

The new requirements for the national child care systems informed by CRC and the UN Guidelines for the Alternative Care of Children strongly emphasized the importance of a family support and social work services in preventing separation of children and empowering vulnerable families with necessary capacities to care for their children (Partskhaladze, 2016).

As a result of advocacy and support of many international and local organizations, and efforts made by the national government, Georgia and several other countries in the region have achieved progress in reducing rate of residential care and strengthening other components of child care system. Countries have introduced or reestablished social work profession and training programs. Though many challenges still persist. Inability of a system to reach out and support the most vulnerable children, who are consistently left behind and provide them with needed services is one of the key issues. Children with disabilities, members of ethnic minorities (Roma children in particular), children living in rural areas continue to be overrepresented in the institutions and display significant gaps in the realization of their rights (UNICEF, 2011). Hence, child care systems, still under development in most of the countries, need to strengthen focus on the most marginalized and improve outreach to these groups, in order to reduce equity gaps. .

Experience from developed countries and countries in the region indicates, that social work workforce is central for outreaching to the most in-need groups and development of individualized and systemic approach to child protection. Insofar as child protection is concerned, professional social workers with specialist skills to outreach, identify and respond to child protection concerns according to policies, procedures, and care standards have a leading role to play in ensuring that services are available to vulnerable children and families. The emphasis of a child care reform on a holistic approach targeting complex needs of children and families and engaging overlapping systems, further increased an importance of a well-planned, well-trained, supported social work workforce able to address existing needs (Better Care Network and Global Social Service Workforce Alliance, 2014).

However, to be an effective agent of a change in a reforming child care system, social work required well defined professional mandate, requisite powers to make important decisions in a child's life, an authority that must be accompanied by a duty to protect and the practical and theoretical knowledge to undertake assigned roles. According to the Framework for Strengthening the Social Service Workforce, key strategies for achieving these results are "planning the workforce," "developing the workforce," and 'supporting the workforce" (Global Social Service Workforce Alliance, 2016). Despite ongoing efforts, after about 20 years of ratifying CRC and initiating child care system reforms, Georgia and most of the other countries in CEE/CIS region lag behind in implementing these strategies and hence, lack social work capacities fundamental for the reforms .

Literature Review

By definition, social service workforce is a formal or informal, paid or unpaid, governmental and non-governmental, qualified and unqualified workforce, contributing to promoting the social rights and ensuring the care, support, and protection of the most disadvantaged children, families and other vulnerable groups in different settings in order to reduce equity gaps (Better Care Network, 2014).

As needs and circumstances in the countries are diverse, as are ongoing developments in different sectors utilizing social work workforce at the national and local levels, this workforce includes a wide range of skilled or unskilled workers, namely social worker, child and youth care worker, community development worker, Roma mediator, outreach worker, social work assistant, social assistants, para-social workers, probation officer, etc. One of the largest sub-groups of this workforce is social work, which is a focus of this paper.

According to the latest definition approved by the International Federation of Social Workers (IFSW) in 2014 "social work is a practice-based profession and an academic discipline that promotes social change and development, social cohesion, and the empowerment and liberation of people. Principles of social justice, human rights, collective responsibility and respect for diversities are central to social work. Underpinned by theories of social work, social sciences, humanities and indigenous knowledge, social work engages people and structures to address life challenges and enhance wellbeing. The above definition may be amplified at national and/or regional levels" (IFSW, 2014).

For the social work workforce to meet the needs of children and families with diverse personal circumstances, life situations and needs in child protection and other areas, it is mandatory to put in place well organized and supported continuum of social work functions. In well-developed systems the continuum includes below analysed, sometimes overlapping roles, considered as important for ensuring holistic approach to the needs of children and families. Listed functions put into practice a global definition of the profession. They are well-illustrated on the example innovative and successful practices from CEE/CIS countries aiming to prevent infant abandonment and summarised in a Compendium of Promising Practices developed by the UNICEF Regional Office for CEE/CIS (UNICEF, 2015).

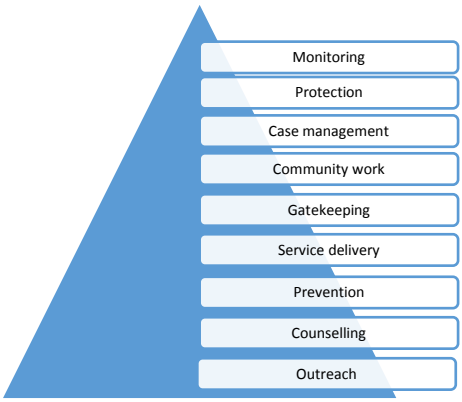

1. Outreach and early identification is an effective approach for reaching out to the most vulnerable groups, otherwise not able to receive needed support. Outreach services can be provided by different groups of social service workforce, as well as by aligned professionals (i.e. outreach workers, home visitors, etc.), however it is critical to have social workers assigned a stronger mandate in this area. Currently in all countries of the region, particularly the countries with poorly developed social work, outreach functions are insufficiently developed and performed. Hence, the poorest and the most marginalized children and families are invisible for child care system and are not able to receive needed support.

In regards to the impotence and effectiveness of outreach work, the Compendium provides examples from Bulgaria, which had highest rated of institutionalization of children under the age three in the region. In order to strengthen outreach and support the most vulnerable families in one of the regions of the country, Bulgaria modelled a work the municipal Family Centres responsible for providing social, health and educational services and supporting small children and families at risk. Through strengthened outreach, during the period of two years the Centres have identified more than 2500 families from disadvantaged communities, who were supported in obtaining needed services. Over 90 per cent of these families had never accessed existing social services before. Strengthened outreach and support prevented abandonment of 103 children, also reducing the placement of infants in the regional Infant Home by 90 per cent. Social workers identified 250 unregistered pregnant women, previously excluded from the health system, who were provided with support during the pregnancy, childbirth and the postnatal period. Through improved outreach, social workers have identified hundreds of children who were not attending kindergartens, have dropped out of education system or have not received compulsory vaccinations, and supported them in receiving needed healthcare and education services.

2. Counselling and provision of information is another key social work function enabling vulnerable children and families to be aware about their rights, available resources and procedures required for obtaining them. Through counselling and informing clients about the health and social protection

programs, training and employment opportunities, family planning and positive parenting skills, family support services and a wide variety of other topics, social workers are able to enhance independence and empower vulnerable families for making informed decisions and right choices.

The Compendium provides an example from the Former Yugoslav Republic of Macedonia (tfYROM), when strengthening of counselling services, provided by social and health workers at the maternity hospitals helped pregnant women and mothers of the new-borns (particularly young, single, homeless women) in overcoming critical periods and preventing risks of child abandonment.

3. Prevention focused social work practice has a growing priority in the field of child care. Prevention is the most effective approach for ensuring positive outcomes for children and their families, as well as the way of reducing the need for more expensive specialist services. Dominance of a reactive approach and a lack of preventive services and interventions, able to help families in crisis has been one of the key reasons for high institutionalization rates in the region and other issues pertinent to child care system.

Taking into account the magnitude of child relinquishment and abandonment in medical units, introducing preventive social work services in healthcare facilities has proved to be effective in many countries of the region. In Romania newly introduced social workers in maternity hospitals provided counselling for mothers, assisted them in obtaining identity documents for themselves and their children; provided information and facilitated access to family planning or family physician services; connected the families to community resources; provided general counselling and emotional support to the mothers and other members of a family in order to strengthen mother-child bonding and, when relevant, remove barriers to the acceptance of the child. Combined with other interventions, mainstreaming preventive social work model into national programmes and policies significantly contributed to reducing child relinquishment and abandonment in maternity units and paediatric hospitals (from 5,130 cases in 2003 to 1,474 cases in 2012 (71 per cent).

4. Service delivery and linking with other services is another well-recognized function of social work practice continuum. It entails delivery of generalist or sector-specific interventions to address the needs of children and families. Depending on the level and character of needs, support services can be provided within or outside the families and communities, by qualified or para-professional social work workforce. In case of need, informed and timely referrals to the professionals within or outside the sector are also considered as an important social work role.

Referrals, particularly referrals of abuse and neglect cased require particular attention and formalization through the referral protocols. Besides referring to services, social work functions also entail advocacy and support in claiming needed assistance, which is yet another highly demanded so-

cial work role in a resource-constraint and rigid child care system.

5. Social work role in Gatekeeping has been increasing in the region and aims at supporting at risk children and families in receiving support services and preventing unnecessary family separation. Effective gatekeeping entails many components, including effective functioning of the designated decision making entities, availability of a range of support services, assessment and information management systems, etc. However, social workers play leading role in ensuring effective gatekeeping. Introduction of social work roles in the maternity wards, polyclinics, family planning centres, as well as the entities making decisions about formal care placement has strengthened gatekeeping and improved functioning of child care system in some countries of the region.

6. While majority of formal social work roles in this region emphasise individual approach, community social work also deserves significant attention. Informal support from the communities and extended families have often been complementing or substituting for a lacking state support in many locations through the region and hence, better understanding of these resources and capitalization on the existing assets should become a more widely practiced role for social work. Besides, community development approaches can be crucial in empowering disadvantaged communities, raising awareness of child protection issues, and strengthening community mechanisms for improving child well-being.

7. Social work Case Management is a method of assessing, planning, coordinating, advocating and monitoring complex cases. Due to the diverse needs of children and families and the importance of the holistic, client centred approach, case management entails close coordination with other services and professional teamwork within and outside the organization, hence requiring recognition of social work mandate and professional boundaries. A case management approach also involved partnership with families in defining the needs and working toward the set goal. In most of the countries of the region, case management is poorly developed and practiced, though several countries (i.e. Armenia) are attempting to operationalize provision of integrated social service (ISS) by applying case management methodology.

8. Protection and safeguarding, entails complex interventions to be performed by social workers and other professionals in order to prevent and respond to child maltreatment. Nowadays, it is increasingly recognized that home visitation services provided by nurses, social workers or other professionals represent a unique opportunity to identify violence, abuse and neglect and strengthen parenting skills and resources. However, when facing a situation of child abuse and neglect, statutory social work role of safeguarding a child is unavoidable. Even though often ignored and left behind the closed doors of the families, schools and institutions, social workers should be capably and authorised to remove a child from unsafe environment and provide other support for a child victim.

9. Monitoring, evaluation and recording client progress a final, and at the same time ongoing

step of the continuum. It is an important way of maintaining the focus on the needs and circumstances of children and families and ensuring that termination of work does not take place before achieving set outcomes and is not caused by a lack of resources or a desire of the agency to close a case.

In order to ensure that social work workforce has needed capacity for performing above listed functions, the countries of the region which are still searching for the country-specific solutions, should ensure that workforce strengthening is considered "in the context of a larger systems framework that links to and reinforces other components of the social service system, including legislative and policy environments, leadership and governance structures, coordination and networking mechanisms with other key sectors and communities, financial systems, and information management services" (Global Social Service Workforce Alliance, 2016, pg. 7).

A number of indicators designed by the UNICEF East Asia and Pacific Regional Office and USAID MEASURE Evaluation project for measuring the outcomes of social service system strengthening, are analysed in CEE/CIS context in a section below.

MEASURE Evaluation– Future Social Service Workforce Strengthening Indicators for PEPFAR Programs for Orphans and Vulnerable Children
Existence of a national regulatory framework for social service workforce
Existence of a national regulatory body for social service workforce
Availability of social service workforce data
Existence of a national strategic plan on strengthening the social service workforce
Existence of a national professional association for social service practitioners
Number of certified social service workers, by cadre
Number of registered social service workers, by cadre
Ratio of social service workers with responsibility for child welfare per total child population
Vacancy rates of government social service workforce positions, by cadre
UNICEF East Asia and Pacific Regional Office Indicators- Human Resources Child Protection
Regulation of requirements and standards for social work professionals
Professional training for personnel working on child protection service delivery

Government's capacity to attract qualified child protection professionals
Government's capacity to retain qualified child protection professionals
Diligence of staff working on child protection
Overall size of civil service/public sector staff with responsibility for child protection
Human resources dedicated to children and justice
Source: (Global Social Service Workforce Alliance)

Findings

The below findings are derived from the inventory consolidating information about the social work workforce (SSW) from 20 countries and territories in the CEE/CIS region, ranging from high to low income countries. The inventory was conducted in 2015 and aimed to analyse the key social service workforce data (or highlight its lack) and development trends in order to contribute to the advocacy efforts for strengthening SSW and consequently, supporting vulnerably children and families. The inventory illustrates the diversity of the social work and social service workforce framework and its composition, recognizing the variety of functions, levels of education and training and regulation in both governmental and non-governmental workforce. Findings capture basic elements specific to certain systems and also identify some common challenges and trends evident across locations.

The rapid assessment inventory included open and close ended questions structured around three key areas, namely *Current Workforce, Regulatory Framework and Social Work Education.* To collect basic information, the questionnaire was disseminated to a network of local professionals from 21 countries of the region working in the field of child protection and social work by e-mail. One country did not provide inputs. To further clarify received answers, conference calls/focus groups were organized with the professionals representing four sub-groups (i.e. Sub-group 1: Bosnia and Herzegovina, Albania, Macedonia, Montenegro, Sub-group 2: Bulgaria, Romania, Croatia, Sub-group 3: Armenia, Georgia, Sub-group 4: Kazakhstan, Tajikistan, Kyrgyzstan, Azerbaijan, Kosovo, Belarus).

It is important to highlight the limitations of the rapid assessment. Currently no country in the region, has a clearly identified body that is tasked with gathering SSW data. Few countries have systems to collect uniform data on social service human resources, including their functions and workload. Hence, this inventory was envisioned as an initial step to be followed with more in-depth quantitative and qualitative research on the development trends, achievement and challenges in the field of social work in the Region.

For the purposes of this exercise, the following inclusive term was used to define social service workforce: formal, paid, governmental and non-governmental, qualified and unqualified workers presently represented in the workforce and contributing to promoting the social rights and ensuring the

care, support, and protection of children and other vulnerable groups in different settings. Professional and para-professionals under this title could be called by different names in different countries, including but not limited to social workers, para-social workers, social assistants, child and youth care workers, community development workers, probation officers, etc.

The questionnaire provides information about the deployment of social work workforce in different fields, namely child welfare, justice, education, health/mental health, etc. According to the responses from 20 countries, all but three countries (including Georgia) employ child welfare social workers. Further exploration is needed to define reasons and bottlenecks prohibiting introduction of statutory social work function in these countries (two upper-middle-income and two lower-middle-income country).

Depending on the countries territorial organization, child welfare social workers are employed at the central or local levels. In addition, countries have governmental and non-governmental social workers employed in the fields of juvenile justice, aging, education, healthcare, mental health, etc. Countries identified SWW (with working titles of social workers, peer educators, social agents, probation officers, psychologists, school police inspectors, primary health care social workers, etc.) also working with the victims of domestic violence, persons with disabilities, children in alternative care services and residential institutions, youth infected with HIV, persons affected with TB, etc.

In half of the countries child welfare social work function is centralized (or deconcentrated, like in Georgia), while in the rest of the countries statutory social work function is decentralized. Majority of the countries report having social workers working with older persons at the central and/or local government entities. After the child welfare social work, this is the second most widespread field of social work in the region and potentially can be better used for identifying the needs of other members of the family (children, persons with special needs, etc.).

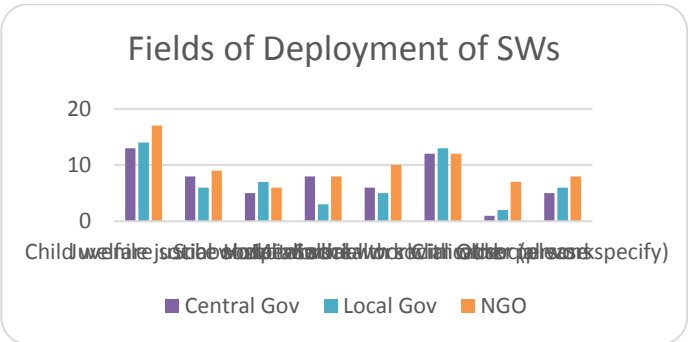

In Georgia, the process of developing social work profession was linked with the initiation of child protection system reform. The process marked with the adoption of a law on Foster Care in 1999 and hiring and training 18 persons as child care social workers in 2000 (Doel et al, 2016). The initiative,

which was launched collaboratively by the Government of Georgia, UNICEF and the British Charity Organization Every Child aimed to support deinstitutionalization of 90 out of 5300 children placed in 46 state-run residential institutions (Partskhaladze, 2016). The success of a project resulted in the institutionalization of the social work profession in a number of sectors, but maintained strong emphasis on child protection social work (Shatberashvili, 2016).

Another trigger for the development of the profession was the establishment of the Social Services Agency (SSA) in 2005. This state agency, responsible for of administration of all social services in the country currently employs up to 250 social workers, available in all 69 municipalities of the country. Even though SSA is a largest employer of social workers in the country, all stakeholders in the field consider exiting social work cadre to be inadequately small for meeting needs and properly performing basic social work functions.

One of the challenges, also identified though the rapid assessment is a lack of standard qualification requirements for the social workers in almost one half of the countries (including Georgia)

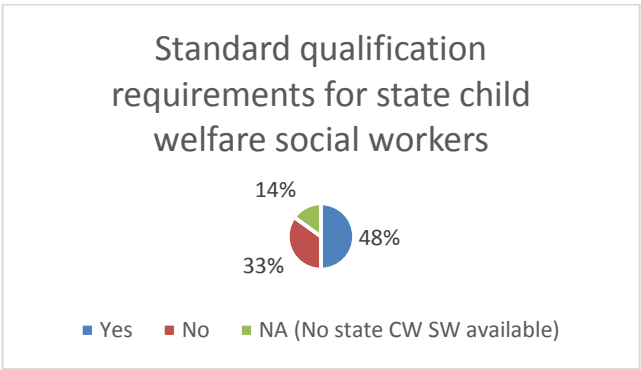

In 70% of the cases, availability of the standard qualification requirements coincides with the existence of standard job descriptions for the state child welfare social workers, which are put in place in more than a half of the countries. In some countries having no standard job descriptions, social services in general are regulated by different state orders, while in others, no regulations are in place, thus significantly challenging quality assurance possibilities.

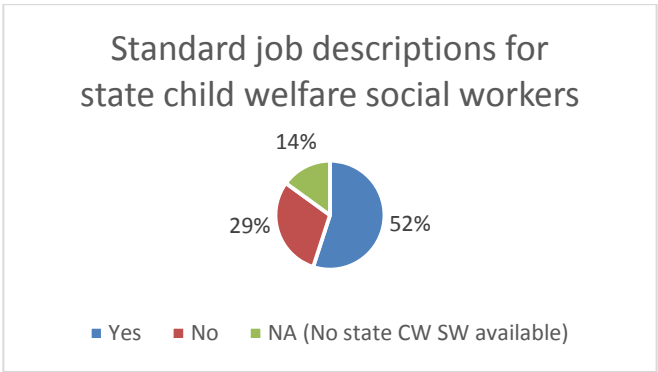

Georgia is among the countries with no standard qualification requirements for social workers. Child welfare social workers have standard job descriptions, outlining accountability for more than 25 areas related to children, older persons and persons with disabilities.

Analysis also shows that majority of the countries (mostly the states and territories of the former Yugoslav Republic) having in place standard qualification requirements and standard job descriptions of the child welfare social workers, are also advanced in regulating social work through registration or licensing and have uniform legal definition of the profession. Unfortunately, despite long-term efforts of the Georgian Association of Social Workers (GASW) and many other key actors, the issues of social work workforce registration and licensing, qualification requirements, professional standards and many more are still unresolved in Georgia.

As countries have no clear-cut qualification requirements for social workers, deployment of the state child welfare social workers is also very diverse. In some countries social work workforce is represented only by qualified social workers; in others (like in Georgia) by qualified social workers and professionals with the university degree in other fields, retrained as social workers. In the third group of countries, the level of qualification of SSW ranges from qualified staff to the personnel with no university degree and no training in social work.

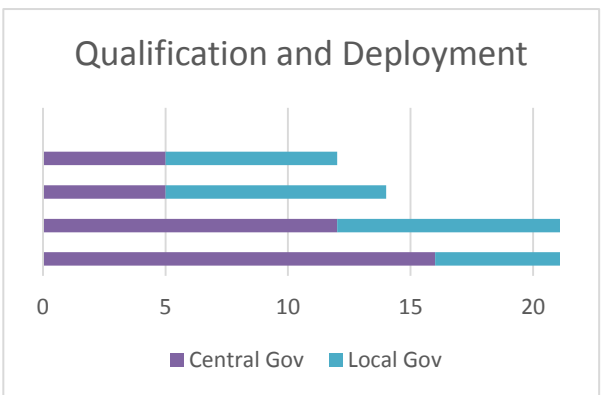

The countries in the region do not have clearly identified body that is tasked with gathering SSW data, including their caseload. Only few countries possess information about the existing average workload (number of active cases) of the state child welfare social workers. Based on the received information the workload of the social workers ranges from 150 to 2 active cases, with data mostly lacking for the urban and rural locations outside the capital. Data suggests that in Georgia an average workload of the state child welfare social workers in Tbilisi is around 88 cases.

Regulating caseload of social workers and employing adequate number of staff is another important factor affecting the quality of their performance. This is particularly true in the remote locations,

where outreach work and family visits (if/when performed) are very demanding due to the long distance and lack of transportation means.

Information collected about coverage of state child welfare social work services is vague in most of the countries. Some of the countries report to have nationwide coverage exclusively through the central governmental entities and/or municipal entities; others have partial coverage through the central or municipal entities; while as noted above, some countries report not to have the state child welfare social work available at any level. This fact makes child care system reform goals difficult/impossible to, as the lack of statutory social work functions is an equivalent of not having effective gatekeeping mechanisms, individual needs assessment, planning and monitoring, family support, etc.

As noted above, in Georgia SSA employs social workers in every municipality of the country. However, due to the low numbers, the national coverage does not translate into an easy access to social work services.

The inventory looks into the legal definitions of social work, as well as the existence of the minimum standards for the state child welfare social workers. Responses from the countries indicate that in one half of the countries' social work is legally defined and child welfare social work is regulated by the mandatory standards, while in the second half, social work has no legal definition or the definition varies in different legal documents and performance of social workers is not guided by the minimum standard requirements.

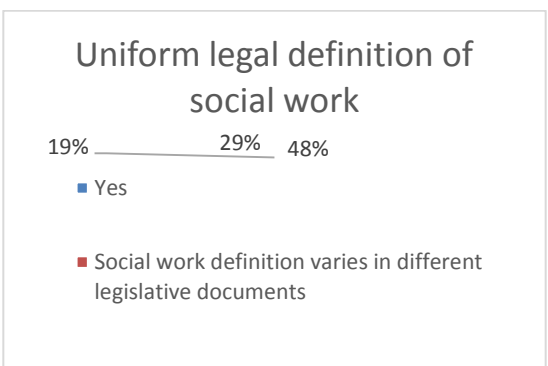

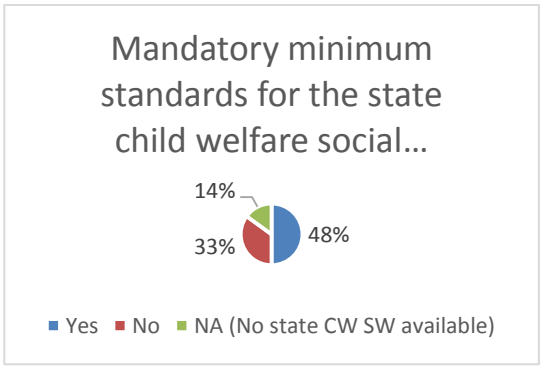

The lack of the legal definition of social work mandate and its registration/regulation requirements (especially for the statutory social workers) is a significant challenge for the field of child protection, as it limits authority of social workers and prohibits the state from ensuring appropriate quality of social work interventions. It also makes difficult to have an effective role distribution in the social service workforce and creates gaps and overlaps in the provision of certain functions.

Varied legal definition of social work functions and mandate also creates challenges in building effective referral system between the social workers employed in different areas (i.e. justice, education, healthcare, child welfare, etc.) and similarly causes fragmentation in service provision to the most vulnerable children and families.

Georgia belongs to a group of countries where social work does not have one overarching legal definition. Aassessments conducted in Georgia by Hollis, Shatberashvili, Rutgers University Center for International Social Work research team, Doel et al., report that different pieces of legislation define the roles and functions of social work in specialized areas differently (i.e. the Law on Social Assistance, 2006; the Law on Adoption and Foster Care, 2007; the Law on Domestic Violence, 2010; the Law of Psychiatric Assistance, 2009, etc.).

Georgian legislation recognized social work as a profession in 2006. According to the Law of Georgia on Social Assistance, responsible for this recognition, a social worker as a person equipped with the special responsibilities by the guardianship and custody institution. Several additional laws provide a definition of social work as it relates to the specific needs of the field. The existence of multiple laws and diversity of used definitions gives a feeling of fragmentation and allows for wide interpretation of a profession, ranging from basic unskilled work through to professionals offering specific forms of social support.

Inventory also indicates that countries with longer history of social work development apply licensing/certification requirements to the social work workforce or at least register social workers.

Georgia does not belong to this group of countries.

Evidence from different countries in and outside the region shows that authorisation for registering or licensing social workers can be entitled by the state to the designated state agencies of outsources to the non-state entities. Outsourcing of licensing and/or registration function can play an important role in overcoming challenges existing in some countries due to the limited capacity of the state agencies, their restricted flexibility, higher cost and lower quality of service provision, etc.

Social work academic education level and continuing education requirements (often encompassed in licensing requirements) are also diverse in the countries of the region. One country reports not having academic (BA, MSW, PhD), vocational or certificate trainings in social work. Three countries have academic education at the undergraduate level, while others have two or three level education in social work.

Georgia succeeded in establishing social work academic programs in three local universities, training professional social workers at undergraduate, graduate and doctoral levels since 2006.

After receiving professional education and/or being employed, social workers are offered or are obliged to engage in continuing education in 50% of the countries. In countries with no continuing education requirements, like Georgia trainings offered to the social workers are often project driven or ad hoc and do not always respond to the needs of the social workers.

Discussion

For the social work workforce to be effective, it should be well organized and supported to address all essential roles of social work practice and ensure continuity of their provision across the sectors and settings. Proposed four inter-connected areas, equally important for ensuring effective implementation of all core social work roles discussed above, aim to address identified challenges in the field.

Objective 1 – Knowledge Generation and Exchange

Analysis of developments and challenges in social work and how they affect realization of children's rights builds strong foundation for effective response. Knowledge about the bottlenecks in the provision of social work roles, in particular the outreach, referral, case management and other functions will enable authorities and other key stakeholders in ensuring effective planning at the regional, country and local levels. At the same time, analysis of available resources and promising practices will facilitate effective knowledge exchange opportunities across the countries.

Objective 2 – Enhance Legal and Policy Framework

Complex political and administrative environment and lack of national-level legislation and policies related to social work, hinders implementation of social work roles (especially statutory functions) in many countries. At the same time, inconsistence in the application of the existing policies and laws aggravates inequality between the children and families living in diverse locations and circumstances through the countries, as they are not able to receive standardized and quality services. Objective 2 aims suggests to identify existing and lacking social work roles and elaborate the evidence based national legislation and policies for ensuring uniform provision of quality services by the professional and paraprofessional social workers. Strengthened legal and policy framework also aims to facilitate effective inter-sectoral collaboration, requiring clearly outlines protocols and lines of responsibilities, ensuring holistic response to the needs of at risk children.

Objective 3 – Strengthening of Institutional Environment

To be effective in implementing their core roles, practice effectively and ethically, social workers need a working environment that upholds ethical practice and is committed to standards and good quality services. Employing agencies need to have a clear understanding and written policies outlining the roles, workload, quality assurance mechanisms and methodologies of performing social work functions. Manageable workload and fair compensation, defined based on the local context, ongoing support and supervision of social workers, are guarantee for ensuring protection of children and families. In the countries with shorter history of social work, promoting consistent understanding about the roles and functions of social workers among the authorities, general public and employing agencies will also help in building a healthy foundation for the profession and ensure desired quality of social work roles.

Objective 4 – Social Work Education and Capacity Building

Knowledge and skills of social workers employed to perform diverse functions at different levels in the state and non-state entities, largely determine effectiveness of their interventions and outcomes for children and families. Introduction and strengthening of academic and continuing education system, based on the international practice and education standards, is the key building block for ensuring capacitation and empowerment of social work professionals. Development of the aligned education sys-

tem will also help the countries in preventing fragmentation and reducing costs of the overlapping ad hoc training efforts. In the process of strengthening education system, special attention should be made on inter-sectoral competencies of social workers and incentive system for supporting their deployment in hard to reach communities.

When considering these and other actions necessary for strengthening social work service workforce, it is of a critical importance for the countries to take into account the needs and developments outside the child protection field as well. Evidence suggests that social work workforce development is relevant for developing effective system of social protection and integrated social services, healthcare and home visitation programs, early learning and school readiness, education and many more.

References

1. Better Care Network and Global Social Service Workforce Alliance (2014). Working Paper on the Role of Social Service Workforce Development in care reform. Washington, DC: IntraHealth International.
2. Child Protection Hub for South East Europe (2016). The Social Service Workforce as Related to Child Protection in Southeast Europe: A Regional Overview. Terre des hommes
3. Doel, M. Kachkachishvili, I., Lucas, J., Namicheishvili, S., and Partskhaladze, N. (2016). Book Chapter – Creating Social Work Education in Georgia. International Handbook of Social Work Education, pp. 96-106. Routledge
4. EuroChild (2013). Family and Parenting Support in Challenging Times. Eurochild, Brussels
5. EveryChild (2005). Family Matters: A Study of Institutional Childcare in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union. EveryChild, London
6. Global Social Service Workforce Alliance (2016). Review of Legislation and Policies that Support the Social Service Workforce in Low- and Middle- Income Countries
7. Global Social Service Workforce Alliance (2016). The State of the Social Service Workforce 2015 Report. A Multi-country Review. Washington, DC: IntraHealth International.
8. Greenberg, A. and Partskhaladze, N. (2014). How the Republic of Georgia has nearly Eliminated the Use of Institutional Care for Children. Infant Mental Health Journal. Vol. 35, Issue 2, pg 185-191
9. Hollis, C. (2008). Evidence-based assessment of social work practice in Georgia. UNICEF.

10. International Federation of Social Workers (2014). Retrieved from http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/ on 6 April 2016.
11. Partskhaladze, N. (2016). Quality of Life of Deinstitutionalized Children as an Outcome Measure of the Child Care System Reform in Georgia. Journal of Young Researchers, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University. Retrieved from http://jyr.tsu.ge/index.php/Hoome/ebaut/eng/ on 5 April 2016.
12. Rutgers University Center for International Social Work (2008). Social Work Education and the Practice Environment in Europe and Eurasia. USAID Social Transition Team, Office of Democracy, Governance and Social Transition
13. Shatberashvili, N. (2011). Social Work Situation Analysis. Georgian Association of Social Workers
14. Shatberashvili, N. (2016). The Poverty Reduction Program in Georgia: A Social Work Perspective. Doctoral dissertation
15. UNICEF (2011). End Placing Children under three Years in Institutions. A Call for Action. UNICEF CEE/CIS RO
16. UNICEF (2015). Compendium of promising practices to ensure that children under the age of three grow up in a safe and supportive family environment. UNICEF Regional Office for Central and Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States, Geneva
17. UNICEF (2015). Evaluation of Results Achieved through Child Care System Reform 2005-2012 in Georgia. Pluriconsult Evaluation Report
18. United Nations (2010). Guidelines for the Alternative Care of Children. Retrieved from https://www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English.pdf on 7 December 2016
19. United Nations (2010). Guidelines for the Alternative Care of Children. Retrieved from https://www.unicef.org/protection/alternative_care_Guidelines-English.pdf on 7 December 2016
20. United Nations Convention on the Rights of the Child (1989). Retrieved from https://www.unicef.org/crc/ on 9 January 2017
21. United Nations Convention on the Rights of the Child (1989). Retrieved from https://www.unicef.org/crc/ on 9 January 2017
22. USAID (2008). Social work education and the Practice environment in Europe and Eurasia. Rutgers University Centre for International Social Work

ახალგაზრდა მკვლევართა ჟურნალი. №5, ივლისი 2017

Journal of Young Researchers, No. 5, July, 2017

ტრენინგის როლი პიონერულ ფაზაში მყოფი ორგანიზაციის განვითარებაში

თათია ქართლელიშვილი *

დოქტორანტი, ინტერდისციპლინური კვლევების მიმართულება
სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

რეზიუმე

წინამდებარე ნაშრომი იკვლევს არის თუ არა კავშირში პიონერულ ფაზაში მყოფ ორგანიზაციაში დასაქმებულთა გადამზადება სრულიად ორგანიზაციის განვითარებასთან. კერძოდ, ნაშრომი ცდილობს დაადგინოს თუ რამდენად და როგორ ხდება ორგანიზაციის განვითარება, ვითარდება მხოლოდ გარკვეული ელემენტები, თუ შვიდივე ელემენტი? კვლევის ინსტრუმენტად გამოყენებულია ტრიგონის ასპექტების ბადე, რომლის მეშვეობითაც ორგანიზაციის შვიდივე ელემენტი ჩაშლილია ასპექტებად. ყველა ელემენტს აქვს სხვადასხვა რაოდენობის ასპექტი, ორგანიზაციის სპეციფიკის გათვალისწინებით. ტრენინგი მიმართული იყო სხვადასხვა ელემენტის 5 ასპექტზე, ამის მიუხედავად, კვლევის შედეგებით გამოვლინდა, რომ მან გავლენა იქონია ორგანიზაციის სხვა ელემენტებსა და ასპექტებზეც, ანუ ტრენინგი დადებით გავლენას ახდენს ორგანიზაციის განვითარებაზე.

საკვანძო სიტყვები: ორგანიზაციის განვითარება, ტრენინგი, პიონერული ფაზა, ტრიგონის ასპექტების ბადე.

Abstract

The present study explores if there is a connection between the training of employees of pioneer phase organizations and organizational development. In particular, work tries to determine how organization develops, does develop only certain elements or all seven ones?
The instrument of the research is net of aspects of "Trigon", through which the elements are disrupted as aspects. Every element has a different number of aspects, regardless specific of the organization. The training was directed to five aspects of various elements. However, the results show, that the training had influence on the other elements and aspects. So, we can say, that the training has a positive effect on the development of the organization.

Key words: organizational development, training, pioneering phase, net of aspects of "Trigon".

* *ელფოსტა:* tatia.kartlelishvili@tsu.ge

შესავალი

ჩვენს ქვეყანაში დღითი დღე იზრდება იმ ორგანიზაციათა რიცხვი, რომელთაც ზრდისა და განვითარების გზაზე უამრავი პრობლემა ექმნებათ, თუმცა მათ ამ პრობლემებთან გამკლავების გამოცდილება არ აქვთ დაგროვებული. ყველასათვის ცნობილია, რომ ორგანიზაცია ადამიანთა ჯგუფების ერთობლიობაა, ანუ იგი თავისი არსით სოციალურია. მთელს მსოფლიოში და მათ შორის საქართველოში ტრენინგზე საკმაოდ სოლიდური თანხები იხარჯება, მაგალითად პირად საუბრებში იუსტიციის სამინისტროს ტრენინგ ცენტრის თანამშრომლები აღნიშნავენ, რომ თანამშრომელთა გადამზადება მათთვის პრიორიტეტულია და ამიტომ ორგანიზაცია ამაში დიდ ფინანსებს დებს. თუმცა შეფასებული არ არის რამდენად ახდენს თანამშრომელთა გადამზადება გავლენას სრულიად ორგანიზაციის, ან/და მისი რომელიმე განყოფილების განვითარებაზე.

ორგანიზაციის განვითარების ერთ-ერთი განხრაა ადამიანური რესურსების განვითარება, რომელიც ორგანიზაციებში კადრების კვალიფიკაციის შეფასებას, ტრეინინგების საჭიროების დადგენას, ტრეინინგების ჩატარებასა და მიღწეული შედეგების შეფასებას გულისხმობს. დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში უკვე რამდენიმე ათეული წელია, გამოჩნდნენ ორგანიზაციის კონსულტანტები, რომლებიც არსებულ ორგანიზაციებს უწევენ დახმარებას შექმნილ პრობლემებთან გამკლავებაში (მაგ: ავსტრიული საკონსულტაციო ფირმა „ტრიგონი“ ერთ-ერთი წამყვანი ცენტრია ევროპაში და იგი კონსულტაციას უწევს ისეთ დიდ კომანიებს, როგორებიცაა “Apple”, “BMW” და სხვა.) და ადამიანური რესურსების კვალიფიკაციის ამაღლებაში. ჩვენს რეალობაში კი ეს საქმიანობა ეს-ესაა ვითარდება, თუმცა შეიძლება ამ პროცესს სტიქიურიც კი ვუწოდოთ, რადგან არ ემყარება ტრენინგის საჭიროების კვლევას, არადა ადამიანების გადამზადებაზე უამრავი დრო და თანხა იხარჯება.

წარმოდგენილი სტატიის მიზანია განსაზღვროს ახდენს თუ არა გავლენას პიონერულ ფაზაში მყოფი ორგანიზაციის განვითარებაზე ორგანიზაციაში მომუშავე ადამიანების გადამზადება. კვლევის საწყის ეტაპზე ჩამოყალიბდა შემდეგი ჰიპოთეზა: პერსონალის გადამზადება, მას შემდეგ რაც დადგინდება ამის საჭიროება, გამოიწვევს ორგანიზაციის რომელიმე მახასიათებლის განვითარებას. სტატია ეფუძნება ემპირიულ კვლევას, რომელიც ჩავატარე 2010–2011 წლებში. იქედან გამომდინარე, რომ საქართველოში მოქმედ ორგანიზაციებში სამეცნიერო კვლევების ჩატარების გამოცდილება დაბალია და ორგანიზაციების მენეჯერები სკეპტიკურად უყურებენ მათ დაწესებულებებში მკვლევართა მუშაობას, კვლევა მხოლოდ ერთ მცირე ზომის ორგანიზაციაში განვახორციელეთ, რაც თავისთავად კვლევის შეზღუდულობას იწვევს და მიგნებების გენერალიზაციის საშუალებას არ გვაძლევს.

კვლევის ობიექტი იყო პიონერულ ფაზაში მყოფი ტრიკოტაჟის სამკერვალო სალონი „natali&moni,“ სადაც 12 ადამიანი იყო დასაქმებული. კვლევის მეთოდი იყო გავლენის კვლევა გამოკითხვის მეთოდით, რომელიც ჩატარდა ორ ეტაპად და რომლის ინსტრუმენტად გამოვიყენე ტრიგონის ასპექტების ბადე. კვლევის პირველ ეტაპზე მოვახდინე ტრიგონის ასპექტების ბადის ადაპტაცია ორგანიზაციის სპეციფიკასთან, რის შედეგადაც გამოიყო ორგანიზაციის სტრუქტურაში შემავალი შვიდი ელემენტის ასპექტები, რომლებიც შეაფასეს თანამშრომლებმა. პირველი ეტაპზე ჩატარებული კვლევის შედეგად დადგინდა ტრენინგის საჭიროება. შემდეგომ ჩატარდა ტრენინგი და კვლევის მეორე ეტაპზე იმავე მეთოდით მოხდა ორგანიზაციის თანამშროლმების გამოკითხვა. შევადარეთ პირველი და მეორე ეტაპზე ჩატარებული კვლევის შედეგები, რის შედეგადაც დადასტურდა ჰიპოთეზა.

ორგანიზაცია და მისი ელემენტები

სოციალურ მეცნიერებებში ორგანიზაციის ყველასთვის მისაღები განსაზღვრება ძნელად მოსაძებნია. ამ სირთულის გამო ზოგი მხოლოდ ორგანიზაციის ზოგადი მიმოხილვით შემოიფარგლება ხოლმე. ამ საკითხთან დაკავშირებით განვიხილოთ რამოდენიმე ავტორის პოზიცია.

ჯ. ბიუქენენმა და ვ. ჰაჩინსკიმ 1985 წელს ორგანიზაცია შემდეგნაირად განსაზღვრეს: „სოციალურ გაერთიანებებს, რომლებიც საერთო მიზნების შესრულებას აკონტროლებენ, ორგანიზაცია ეწოდება.“ მათი აზრით, ყველა ორგანიზაციას შემდეგი საერთო ნიშნები გააჩნია:

1. ყველა ორგანიზაცია იზიდავს ადამიანებს, რომლებიც მათთვის განკუთვნილ როლს ასრულებენ და ამავე დროს ჯგუფის სხვა წევრებთან ურთიერთობენ, რათა დაეხმარონ ორგანიზაციას დასახული მიზნების მიღწევაში.
2. ორგანიზაციის წევრებს აქვთ საერთო მიზნები.
3. ორგანიზაციის თანამშრომლები ინაწილებენ პასუხისმგებლობას, როლებს და სამუშაოს.
4. ყველა ორგანიზაციაში არსებობს ხელისუფლების განსაზღვრული იერარქია, ანუ ორგანიზაციის ყველა თანამშრომელმა იცის თავისი ადგილი ამ ორგანიზაციაში.

ლ. პორტერი და სხვა ავტორები ორგანიზაციის ძირითად მახასიათებლად მიიჩნევენ შემდეგ ფაქტორებს:

1. ორგანიზაცია შედგება ცალკეული ინდივიდებისა და ჯგუფებისაგან.
2. ამ ინდივიდებსა და ჯგუფებს აქვთ კონკრეტული მიზნები, რომელთა მიღწევასაც ცდილობენ ისინი. ამ მიზნების მისაღწევად ისინი იყენებენ გარკვეულ ხერხებსა თუ საშუალებებს. მიზნების მისაღწევად კი საჭიროა ორგანიზაცია ფუნქციონირებდეს ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში.

პორტერის და სხვა ავტორების მიერ გამოყოფილი მახასიათებლებზე დაყრდნობით ჩემს კვლევაში ვხელმძღვანელობ ორგანიზაციის შემდეგი განსაზღვრებით. ორგანიზაცია არის საერთო მიზნების მიღწევაზე ორიენტირებულ, შეგნებულად კოორდინირებულ და დროში შედარებით ხანგრძლივად მოქმედ ადამიანთა გაერთიანება.

ბერნარდ ლივეხუდის განვითარების კონცეფციის (Friedrich Glasl, 2001) შემოსვლის შემდგომ მკვლევარები ორგანიზაციებს განიხილავენ, როგორც სოციალური სისტემას, რომელიც გარეგანი და შინაგანი სამყაროს ფაქტორების რთული ურთიერთქმედებაა. ამ ცვლილების შედეგად მკვლევარები ორგანიზაციის, როგორც რაციონალური კონსტრუქციას აღარ განიხილავენ.

ლივეხუდის განვითარების კონცეფცია არა მხოლოდ თეორიისთვის იყო მნიშვნელოვანი, არამედ მოხდა მისი პრაქტიკაში გამოყენებაც.

ორგანიზაცია განიხილება, როგორც შვიდი მნიშვნელოვანი ელემენტის ერთობლიობა. ესენია(Friedrich Glasl, 2001):

1. იდენტობა (მისია, მიზნები, ამოცანები).
2. პოლიტიკა, სტრატეგია, პროგრამები.
3. სტრუქტურა.
4. ხალხი, ჯგუფები, კლიმატი.
5. ორგანოები, გამოყოფილი ფუნქციები.
6. პროცესები, საქმიანობის საერთო სვლა.
7. ფიზიკური საშუალებები.

თუმცა ეს ელემენტები თავისთავად გარკვეულ ქვესისტემაში ერთიანდებიან. მაგალითად: 1 და 2 ელემენტები მიეკუთვნებიან კულტურულ ქვესისტემას. 3, 4 და 5 - სოციალურ ქვესისტემას, ხოლო 6 და 7 - ინსტრუმენტულ ქვესისტემას. (Friedrich Glasl, 2001)

ორაგნიზაციის და მისი ელემენტების განსაზღვრის შემდეგ განვიხილოთ ტერმინი **ორგანიზაციის განვითარება**. ზოგადად სიტყვა განვითარება პოზიტივის მაჩვენებელია, თუმცაღა ორგანიზაციის

განვითარებაში იგულისხმება თუ რამდენად უწყობენ ხელს ცვლილებები არსებული სტრუქტურის შენარჩუნებას. ხელიშეწყობის დადგენისშემთხვევაში საქმე ზრდასთან გვაქვს, შემდგომში ზრდა გადადის განვითარებაში, განვითარება ხდება უკვე მაშინ, როდესაც ზრდა შეუძლებელია და ამ ორგანიზაციამ ან უნდა შეწყვიტოს არსებობა, ან უნდა განვითარდეს.

განვითარება ხასიათდება შემდეგი ნიშნებით:

- განვითარება პრინციპულად არ არის უწყვეტი პროცესი;
- განვითარება ხდება ერთ კონკრეტულ ფაზაში;
- განვითარებისას ორგანიზაციის შიგნით არსებული ქვესისტემები იცვლება ;
- განვითარება არადაბრუნებადია.

ორგანიზაციის განვითარების პიონერული ფაზა

ორგანიზაციის განვითარების 3 ფაზა (პიონერული, დიფერენციაციის და ინტეგრაციის) შექმნა ლივეხუდმა, ხოლო მოგვიანებით, ფრიდრიხ გლაზლმა დაამატა მეოთხე ასოციაციის ფაზა. პიონერულ ფაზაში ყველაფერს ადამიანი აკეთებს და მას პიონერ მეწარმე აკონტროლებს, თანამშრომლების მიღება კი ნაცნობობით ხდება. დიფერენციაციის ფაზაში ორგანიზაციაში უხვად შემოდის ტექნიკა, პირველ ადგილზე ინაცვლებს მანქანა დანადგარი. ინტეგრაციის ფაზაში კი ყურადღების ცენტრში ისევ ადამიანი ექცევა, რომელზეც ორგანიზაცია ზრუნავს. მეოთხე ასოციაციის ფაზაში მყოფი ორგანიზაციები ზრუნავენ არა მხოლოდ თანამშრომლებზე, არამედ გარემოზეც.

კვლევა მხოლოდ პიონერულ ფაზაში მყოფ ორგანიზაციაში ჩავატარე, ამიტომ განვიხილავ პიონერული ფაზის რაობას და ორგანიზაციის შვიდი ელემენტს მასთან მიმართებით.

ორგანიზაციის განვითარების საწყისი ფაზა არის **პიონერული ფაზა**. ამ ფაზაში ყველაფერს პიონერ-მეწარმე აკონტროლებს. იგი საზოგადოების მოთხოვნის მიხედვით ახორციელებს თავის ქმედებას. უკანა პლანზეა გადასული ტექნიკური უზრუნველყოფა. პიონერ-მეწარმე საქმის წამოსაწყებად უკავშირდება მსგავსი აზროვნების ადამიანებს და მუშაობას იწყებს ცოტა ხელქვეითებითა და უფრო ცოტა კაპიტალით.

პიონერ-მეწარმე ავტოკრატიული მართველია, მისი ავტორიტეტი გამომდინარეობს იქიდან, რომ იგი ყველას იცნობს ირგვლივ, იცის ორგანიზაციის ყველანაირი საქმიანობა და ყველა დეტალი, მან მიაღწია წარმატებას, რაც მას პრესტიჟს მატებს. პიონერ-მეწარმე უშუალოდ უკავშირდება ხელქვეითებს და აძლევს მითითებებს. პიონერი ლაპარაკობს ხელქვეითისათვის ნაცნობ ენაზე, რადგან ის კარგად ერკვევა ყველაფერში, რაც მის ორგანიზაციას ეხება, ასევე ხშირ შემთხვევაში იმავე ფენის წარმომადგენელია, რომელსაც მიეკუთვნებიან მისი ხელქვეითები.

კარიერის დასაწყისში პიონერი გაურბის დავალებებს, რომლებიც მას პიროვნულად არ მოსწონს, მას ბაძავენ დანარჩენი თანამშრომლებიც, რის გამოც ხდება შრომითი დანაწილების აღრევა. შრომითი მოტივაცია ამ ფაზაში ძალზე მაღალია, ამას პიონერ-მეწარმე აქტიურად უჭერს მხარს. ორგანიზაციაში ფუნქციები ნათლად არაა დანაწილებული, რის გამოც შესაძლებელია, ორგანიზაციას პრობლემები შეექმნას.

პიონერ-მეწარმეს სამსახურში აჰყავს ისეთი ადამიანები, ვინც მოსწონს და ვისაც ენდობა. იგი ეკონომიურად ექცევა სამუშაო ძალებს. აქ ყველაფერი შეგუებაზეა, თუ თანამშრომელი საწარმოს ვერ შეეგუება, სხვა სამსახურის ძებნა უწევს. პიონერული ორგანიზაცია მუშაობს იმ ბაზარზე, რომელსაც პიონერ-მეწარმე კარგად იცნობს და კლიენტებთან ინარჩუნებს ურთიერთობას. იწარმოება ის, რაც

უკვე გაყიდულია, ხოლო ძველი კლიენტებისათვის ხშირად ასრულებენ სხვა სამუშაოებსაც. პიონერ-მეწარმე ვერ იტანს მის გარდა სხვა მმართველს. თუ სხვას ნიშნავს მმართველად, ეს მხოლოდ ფორმალობაა და მეტი არაფერი. პიონერული ორგანიზაცია მანამდეა მყარი, სანამ პიონერ-მეწარმე იცნობს ყველა თანამშრომელს პირდად. მოგება პიონერისათვის პირადი შენაძენიცაა და წარმატების მაჩვენებელიც. პიონერული საწარმო შესაძლებლობების მაქსიმუმს აღწევს მაშინ, როდესაც ცვლილებების დროს მომხმარებლებს ძველ მოთხოვნებს დაუკმაყოფილებს. თუ კონკურენტები წაართმევენ კლიენტურას თუ ბაზარი გაიზარდა და პირადი კონტაქტები ვეღარ მყარდება, ასეთ შემთხვევაში პიონერული ფაზა დასასრულს უახლოვდება. ეს იმაში ვლინდება, რომ პიონერის პრესტიჟი იწყებს რღვევას. პიონერი ფინანსური მხარდაჭერისათვის მიმართავს ხელისუფლებას. იკლებს მოგება, ჩნდება კონფლიქტები, იზრდება პრეტენზიები, ირღვევა კომუნიკაციები, ეცემა მოტივაცია. ამ დროს პიონერი არასანდოა და მისი საქმე საფრთხეშია. ამ ფაზაში არ ხდება გრძელვადიანი გეგმების და სახვა. მომხმარებლის სურვილები სრულდება იმპულსურად. განახლება ხორციელდება ზემოდან და განახლებასთან ერთად შრომის განაწილებაც იცვლება. კონტროლი ხდება მომხმარებელთან უშუალო კონტაქტით და წლის ბოლოს თანხების შეჯამებით. ორგანიზაციის თანამშრომლები მომხმარებლებს არასამუშაო დროსაც ეხმარებიან. თუ საწარმო დამოკიდებულია დიდ მომხმარებელზე, მაშინ სავსებით შესაძლებელია, გაკოტრების საფრთხე დაემუქროს.

საწარმოს გასაფართოებლად ხშირად გამოიყენება შემდეგი მეთოდები:

კონგლომერატის ფორმა: საწარმო წვრილ-წვრილ წარმოებებად იყოფა და იმართება პიონერული სტილით. ყველა ეს წარმოება ანგარიშვალდებულია პიონერის წინაშე სათავო ოფისში. ეს ფორმა უფრო დიდი სივრცეების დაპყრობის საშუალებას იძლევა.

ოჯახური წარმოება: წარმოება ოჯახურია, თუ წარმოების ხელმძღვანელობა ერთ თაობაზე მეტის განმავლობაში ერთი ოჯახის ხელშია; თუ მფლობელის ოჯახის წევრები შედიან საწარმოს მრჩეველთა გუნდში; თუ ოჯახი აფინანსებს წარმოებას და ა.შ. ოჯახის წევრები წარმატებით მაშინ მართავენ საწარმოს, თუ ისინი წარმატებული არიან გარე სამყაროში. თუ ოჯახი აღიარებს, რომ საწარმოს არ ჰყავს მმართველი, მაშინ საწარმოს ინტერესები პირველ პლანზეა.

განვიხილოთ ორგანიზაციის შვიდივე ელემენტი პიონერულ ფაზასთან მიმართებით:

იდენტობა - პიონერული ფაზის დასაწყისში ორგანიზაციის იდენტობაში აირეკლება პიონერის პიროვნული იდენტობა, პიონერული ორგანიზაციის ურთიერთობა კლიენტებთან და სრულიად ითვალისწინებს მათ სურვილებს, მოთხოვნებს. პიონერის პიროვნული თავისებურებების და არაფორმალური ურთიერთობების წყალობით სოციალურ ქვესისტემაში ეს გაერთიანება ნარჩუნდება, როგორც უცვლელი ერთობა.

პოლიტიკა, ხელმძღვანელის მითითებები, პროგრამები - პიონერულ საწარმოში პიონერის პირადი ცხოვრების პრინციპები გენერალიზდება, როგორც მისაბაძი მაგალითი სხვებისათვის. პიონერულ ფაზაში საკითხი ეხება ოჯახურ ან სულიერ კულტურას.

სტრუქტურა - პიონერული ფაზიდან მის ოდნავ შესამჩნევ სტრუქტურაში ხდება ძლიერი გადახრა შემდგომი ფაზისაკენ.

ადამიანები - ქარიზმულ - ავტოკრატიული ხელმძღვანელობა, პირდაპირი, არაფორმალური, პირადი კონტაქტები და სითბო. ამ ფაზაში ადამიანთა ურთიერთობას განსაზღვრავს ინტუიცია, იმპროვიზაცია და პირადი დამოკიდებულება.

ცალკეული ფუნქციები - პიონერულ ფაზაში ცალკეული ფუნქციები ამოცანების სახით კონცენტრირდება ცალკეულ პირებზე. ცალკეული პირები იღებენ ამოცანებს და ენიჭებათ შესაბამისი კომპეტენციები, პასუხისმგებლობები და როლები მათი უნარების შესაბამისად.

პროცესები - პიონერულ ფაზაში ხდება სპონტანური, იმპროვიზებული მოქმედებები კლიენტების პირდაპირი და უბრალო მოთხოვნილებების გათვალისწინებით.

ფიზიკური საშუალებები - პიონერული ფაზა - შენობა, დანადგარები, ხელსაწყოები და ა.შ.

განიხილებიან დამოკიდებულ საშუალებებად. ამ ფაზაში ტექნო-ინსტრუმენტული ქვესისტემა განიხილება მეტ-ნაკლებად „აუცილებელ ბოროტებად.“

ჩვენ უკვე ვისაუბრეთ ორგანიზაციის განვითარების პიონერულ ფაზაზე და იმ ელემენტებზე, რომლებისგანაც შედგება ორგანიზაცია. ადამიანები ორგანიზაციის ელემენტია, რომელთა კვალიფიკაციაზე ორგანიზაციის განვითარება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული. შესაძლოა დასაქმებულები იყვნენ ძალზე კვალიფიციურნიც, მაგრამ დროის ცვლასთან ერთად საჭირო ხდება თანამშრომლის კვალიფიკაციის ამაღლება, რასაც ჩვენ ტრენინგს ვუწოდებთ. ტრენინგსა თუ გადამზადებას აქვს ერთი მიზანი, მიაღწიოს კადრების ინფორმირებას, მათი კვალიფიკაციისა თუ ცოდნის გაზრდას. ყველაზე ეფექტური ტრენინგის პრაქტიკის მქონე კომპანიებს რამდენიმე თავისებურება ახასიათებთ:

- ტრენინგის საჭიროების ანალიზი დგინდება უმაღლეს მენეჯმენტთან ერთად. იგი კორპორაციული კულტურის ნაწილია.
- ტრენინგი უკავშირდება საწარმოს განვითარების მიზნებსა და სტრატეგიებს.
- ტრენინგი და რეტრენინგი უნდა ხორციელდებოდეს ორგანიზაციის ყველა დონეზე.

ტრენინგი მოიცავს სამ ძირითად ფაზას: დაგეგმვის ფაზა, განხორციელების ფაზა და შეფასების ფაზა. დაგეგმვის ფაზაში მოიაზრება საჭირო ცვლილებების განსაზღვრა, განხორციელების ფაზა გულისხმობს ცვლილების სტრატეგიების შეფასებას, ცვლილებების სტრატეგიების შერჩევასა და მათ განხორციელებას, ხოლო შეფასების ფაზა - განხორციელებული ცვლილებების შედეგების შემოწმებას. ამ ეტაპზე განისაზღვრება ტრენინგის საჭიროება. მიიღება გადაწყვეტილება ტრენინგის გაგრძელების, შეცვლის ან შეჩერების თაობაზე. ტრენინგის საჭიროების განსაზღვრის შემდგომ უნდა მოხდეს ტრენინგის მიზნებისა და ამოცანების განსაზღვრა. მიზნების განსაზღვრის შემდგომ ხდება სწავლების პრინციპებისა და გარემოს შერჩევა. ტრეინინგი ცვლილებების გატარების ყველაზე გავრცელებული ფორმაა, თუმცა ჩვენ გვაქვს მეორე ალტერნატივაც, შეგვიძლია გარკვეული ჯგუფების გადამზადების ნაცვლად გარდავქმნათ ორგანიზაციის ფართო სეგმენტი ან მთელი სისტემა. თუმცა მეორე ალტერნატივის განხორციელება რთულ და ხანგრძლივ პროცესებთანაა დაკავშირებული, მაშინ როდესაც ტრენინგი არის გარკვეული ჯგუფების ან ინდივიდების გადამზადება, მათი ქცევების ცვლილების სისტემური პროცესი, რომელიც საბოლოო ჯამში ემსახურება ორგანიზაციის განვითარებას.

კვლევის შედეგები

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, კვლევის პირველ ეტაპზე შემუშავებული ჰიპოთეზის შემოწმებისათვის შევარჩიე სამკერვალო სალონი. საწყის ეტაპზე გავეცანი ორგანიზაციის სპეციფიკას და სპეციფიკის გათვალისწინებით გამოვყავი ორგანიზაციის შვიდი ელემენტში შემავალი ასპექტები (შვიდი ელემენტის შესაბამისი ასპექტების ჩამონათვალი იხილეთ დანართში). შერჩეულ ორგანიზაციაში ჩავატარე საბაზისო კვლევა (baseline survey), რომელშიც მონაწილეობა მიიღო ათმა თანამშრომელმა. კვლევის შეზღუდვა არის ის, რომ რესპონდენტების რაოდენობა მცირეა; თუმცა იქედან გამომდინარე, რომ განვითარების პიონერულ ფაზაში მყოფი ორგანიზაციები დასაქმებულთა მცირე რაოდენობით ხასიათდებიან, კვლევის მასშტაბი შეესაბამება საკვლევ საკითხს. კვლევის პროცესში რესპონდენტებმა რიგის სკალაზე შეაფასეს ტრიგონის ასპექტების ბადის თითოეული ელემენტი ხუთი ნიშნით: ასპექტის შესახებ ინფორმირებულობა, ორგანიზაციაში მისი არსებობა, მისი მდგომარეობის სუბიექტური

შეფასება, მისი მნიშვნელობა და შეცვლის საჭიროება. მონაცემები დამუშავდა SPSS-ის პროგრამით და გამოვლინდა თითოეული ასპექტის შეფასების საშუალო არითმეტიკული.

ორგანიზაციის შვიდი ასპექტის შესახებ რესპონდენტთა ინფორმირებულობა

გამოკითხვაში მონაწილე დასაქმებულები პირველ რიგში აფასებდნენ ორგანიზაციის შვიდი ელემენტის შესახებ ინფორმირებულობას, ხოლო შემდეგ ორგანიზაციას ახასიათებდა/ქონდა თუ არა ესა თუ ის ასპექტი. იმ შემთხვევაში თუ რესპონდენტს წარმოდგენა არ ქონდა კონკრეტული ასპექტის შინაარსის შესახებ, ინტერვიუერი მას უხსნიდა ასპექტის არსს.

პირველი ელემეტია იდენტობა, რომელიც განისაზღვრება 10 ასპექტით – ცნობადობა საზოგადოებაში, იმიჯი "ბაზარზე", მკვეთრად გამოხატული ამოცანები, მყარი პოზიცია "ბაზარზე", კონკურენტების სწორი აღქმა, ნათელი მისია, ორგანიზაციის შინაგანაწესი, სიახლეებისადმი ღიაობა, ორგანიზაციის შიგნით არსებული კულტურა.

კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ რესპონდენტთა 80%–ი მისი დამსაქმებელი ორგანიზაციის იდენტობის შესახებ არაინფორმირებული იყო. ათი ასპექტიდან რესპონდენტები ძირითადად არაინფორმირებულნი იყვნენ ორგანიზაციული კულტურის არსებობის შესახებ. ხოლო 20% ამბობდა, რომ ორგანიზაციას იდენტობა არ გააჩნია, რაც შეიძლება მიუთითებდეს იმაზე, რომ ზოგადად არ არსებობს ორგანიზაციული კულტურა ან მას არც დასაქმებულების და არც დამსაქმებლების მხრიდან ყურადღება არ ექცევა.

მეორე ელემენტი პოლიტიკა, სტრატეგია და პროგრამები ხასიათდება შემდეგი 14 ასპექტით: ფაკულტეტის ზოგადი პოლიტიკა; სახელფასო პოლიტიკა; მარკეტინგული პოლიტიკა; საკადრო პოლიტიკა; „გრძელვადიანი" გეგმების არსებობა; „მოკლევადიანი" გეგმების არსებობა; საქმიანობის ეფექტურობა; კლიენტებთან ურთიერთობა; სტრატეგიები; საფასო პოლიტიკა; კონკურენტული პოლიტიკა და სტრატეგია; საბაზრო პოლიტიკა და სტრატეგია; ორგანიზაციის შიდა სტრატეგიული თანამშრომლობა; ორგანიზაციის გარე სტრატეგიული თანამშრომლობა;

კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ რესპონდენტთა 80% არაინფორმირებული იყო ორგანიზაციის პოლიტიკის შესახებ. 14 ასპექტს შორის რესპონდენტებს ძირითადად წარმოდგენა არ ჰქონდათ ორგანიზაციის მარკეტინგული პოლიტიკის, გრძელვადიანი მიზნების და გარე სტრატეგიული თანამშრომლობის შესახებ. ორგაზნიაციის პოლიტიკაზე ინფორმირებულთა შორის 30%-ი თვლის, რომ ორგანიზაციას პოლიტიკა არ გააჩნია, რაც შესაძლოა იმაზე მეტყველებდეს, რომ ორგანიზაციას არ აქვს ჩამოყალიბებული პოლიტიკა ან/და ორგანიზაციის შიგნით არსებული პოლიტიკა თანამშრომლებამდე არ არის მიტანილი.

მესამე ელემენტი სტრუქტურა მოიცავს 17 ასპექტს: იერარქიული განაწილება; დამოკიდებულება ხელმძღვანელსა და დაქვემდებარებულს შორის; დამოკიდებულება თანამშრომლებს შორის; სამუშაოს დანაწილების სტრუქტურა; ცენტრალიზებული სტრუქტურა; დეცენტრალიზებული სტრუქტურა; ორგანიზაციის შიდა თანამშრომლობა; ორგანიზაციის გარე თანამშრომლობა; სტრუქტურის მასშტაბები; ჰორიზონტალური იერარქია; ვერტიკალური იერარქია; ნათელი ვერტიკალური კომუნიკაცია; ნათელი ჰორიზონტალური კომუნიკაცია; საჭირო ინფორმაციის სწრაფი მიწოდება; ინფორმაციის ღიაობა; ორგანიზაციის შინაგანაწესი; პასუხისმგებლობის მკაფიო გამოხატულება; გამოკითხულ თანამშრომელთაგან არცერთს არ აქვს წარმოდგენა ორგანიზაციის იერარქიის შესახებ, ანუ ის არის ჰორიზონტალური თუ ვერტიკალური. ეს რაც ალბათ მიანიშნებს იმაზე, რომ ორგანიზაციას არ გაჩნია მყარი სტრუქტურა ან/და თანამშრომლებს არ აქვთ წარმოდგენა რა არის იერარქიული განაწილება ორგანიზაციაში.

ცალკეული ფუნქციები ხასიათდება შემდეგი 11 ასპექტით: ნათლად განაწილებული ფუნქციები თანამშრომლებს შორის; მკვეთრად გამოყოფილი განყოფილებები; დროებითი კომისიის არსებობა;

მოკლევადიანი პროექტების არსებობა; გრძელვადიანი პროექტების არსებობა; კომპეტენციის შესაბამისი დავალებების არსებობა; პროექტის კოორდინატორების არსებობა; დამსჯელი კომისიების არსებობა; დამსჯელი ღონისძიებების გატარება; გადაწყვეტილების მიმღები კომისიის არსებობა; წამახალისებელი ღონისძიებების არსებობა;

თანამშრომელთა ნახევარი ამბობს, რომ არ იცის ორგანიზაციას გააჩნია თუ არა ცალკეული ფუნქციები, კერძოდ, არსებობს თუ არა გრძელვადიანი პროექტები. რაც შესაძლოა იმით იყოს გამოწვეული, რომ თანამშრომლები ორიენტირებულნი არიან კონკრეტული ყოველდღიური ამოცანების შესრულებაზე ანდაც ორგანიზაციას არ გააჩნია გრძელვადიანი პროექტები და იგი მხოლოდ მოკლევადიანი პროექტებით ფუნქციონირებს.

პროცესები, ცალკეული ფუნქციების მსგავსად 11 ასპექტით ხასიათდება: მიმდინარე პროცესების გამჭვირვალობა; მკვეთრად გამოხატული ძირითადი პროცესები; ნათელი დამხმარე პროცესები; ხელშემწყობი პროცესების არსებობა; გადაწყვეტილების მიმღები კომისიის არსებობა; ერთპიროვნული მმართველობის პროცესი; სამუშაო პროცესის კონტროლი; შრომითი კმაყოფილება; სამუშაო პროცესის გეგმის არსებობა; ხელის შემშლელი პროცესების არსებობა. დასაქმებულთა 30%-მა არ იცოდა ორგანიზაციაში არსებობს თუ არა ხელისშემშლელი პროცესები. შესაძლოა ისინი მხოლოდ თავისი პრობლემებთ ან საქმით არიან დაკავებულნი და არ აქცევენ ყურადღებას იმას, თუ რა უშლის ხელს ორგანიზაციის ფუნქციონირებას.

სამაგიეროდ ყველა თანამშრომელმა იცოდა პერსონალთან და ფიზიკურ საშუალებებთან დაკავშირებული ყველა ასპექტის შესახებ, რადგან მათ ინტერესის სფეროს, ძირითადად, თანამშრომლები და მათი სამუშაო პირობები წარმოადგენს. ყველა თანამშრომელი ერთხმად ამბობდა, რომ ორგანიზაციაში არ არსებობენ შემდეგი ასპექტები:

- ხელმძღვანელობის დიქტატორული სტილი;
- ხელმძღვანელობის ჩაურევლობის სტილი;
- ერთპიროვნული ძლაუფლება;
- თანაბრად გადანაწილებული ძალაუფლება;
- ფორმალრი ურთიერთობები;
- დასჯა;
- წახალისება;
- სასადილო.

ორგანიზაციის შვიდი ასპექტის რესპონდენტთა სუბიექტური შეფასება

ორგანიზაციის იდენტობა არც თუ ისე მნიშვნელოვნ საკითხად მიიჩნია დასაქმებულთა 80%-მა. მათ შორის ვინც იდენტობას მნიშვნელობა მიანიჭა გამოიყო შემდეგი ასპექტები: ცნობადობა საზოგადოებაში, იმიჯი ბაზარზე, მყარი პოზიცია ბაზარზე, ორგანიზაციის შინაგანაწესი. ამ ელემენტის დაბალმნიშვნელოვანება გამოიწვია იმ ფაქტმა, რომ დასაქმებულებს არ აქვთ ინფორმაცია იდენტობის შესახებ.

პოლიტიკა, სტრატეგია და პროგრამები მნიშვნელოვნად მიიჩნია დასაქმებულთა 48%-მა. გამოკითხულებმა განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიანიჭეს სახელფასო პოლიტიკას, საკადრო პოლიტიკას, მოკლევადიანი გეგმების არსებობას, საქმიანობის ეფექტურობას, კლიენტებთან

ურთიერთობას, საფასო პოლიტიკას და საბაზრო პოლიტიკას. მიღებულ შედეგზე გავლენა იქონია დამსაქმებელი ორგანიზაციის სპეციფიკამ.

დასაქმებულთა 47% მიიჩნევს ორგანიზაციის სტრუქტურას აფასებს ძალზე მნიშვნელოვნად და აქცენტს აკეთებს შემდეგ ასპექტებს: დამოკიდებულება ხელმძღვანელსა და დაქვემდებარებულებს შორის, დამოკიდებულება თანამშრომლებს შორის, ნათელი ვერტიკალური კომუნიკაცია, ნათელი ჰორიზონტალური კომუნიკაცია, საჭირო ინფორმაციის სწრაფი მიწოდება და ინფორმაციის ღიაობა. ეს ყოველივე შესაძლოა გამოწვეული იყოს იმ ფაქტორით, რომ დასაქმებულთათვის ძალზედ მნიშვნელოვანია არაფორმალური ურთიერთობები.

ხალხი ძალზედ მნიშვნელოვნად მიაჩნია 39%-ს, ხოლო მნიშვნელოვნად 27%-ს. წარმოდგენილ ელემენტში აქცენტი გაკეთდა შემდეგ ასპექტებზე – თანამშრომელთა შესაძლებლობები, თანამშრომელთა გამოცდილება, თანამშრომელთა ურთიერთობები, ურთიერთობა ხელმძღვანელსა და თანამშრომლებს შორის, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა, გაწეული შრომის შესაფერისი ანაზღაურება, შრომითი კმაყოფილება, შრომითი მოტივაცია, არაფორმალური ურთიერთობები. ამ ყოველივეს მიზეზი შესაძლოა ის იყოს, რომ თანამშრომლები სამსახურს მიიჩნევენ მეორე სახლად და მათთვის პრიორიტეტულია დადებით ურთიერთობები თანამშომლებთან, რომელთაც მეგობრებად მიიჩნევენ.

ცალკეული ფუნქციები მნიშვნელოვნად მიაჩნია თანამშრომელთა 67%-ს. სხვადასხვა ასპექტებს შორის უფრო მნიშვნელოანია მოკლევადიანი პროექტების არსებობა და კომპეტენციის შესაბამისი დავალებების არსებობა, რაც არ არის გასაკვირი თუ გავითვალისწინებთ, რომ საუბარია სამკერვალო სალონზე.

დასაქმებულთა 58% მნიშვნელოვნად თვლის პროცესებს, განსაკუთრებულად კი შემდეგ ასპექტებს: მიმდინარე პროცესების გამჭვირვალობა, მკვეთრად გამოხატული ძირითადი პროცესები, ნათელი დამხმარე პროცესები, ხელშემწყობი პროცესების არსებობა, სამუშაო პროცესების კონტროლი, შრომითი კმაყოფილება, სამუშაო პროცესის არსებობა. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ თანამშრომლები მნიშვნელოვნად თვლიან იმ ასპექტებს, რომლებიც უშუალოდ მათ უკავშირდებათ.

ფიზიკურ საშუალებას დადებითად 39%, ხოლო 61% უარყოფითად მიიჩნევს. ეს გამოწვეული იმით, რომ მათ ხელთ არსებული ფიზიკური საშუალებები მოძველებულია და შეცვლას საჭიროებს.

ორგანიზაციის შვიდი ასპექტის მნიშვნელობა და შეცვლის საჭიროება

ორგანიზაციის შვიდი ასპექტის შესახებ ინფორმირებულობის, სუბიექტური შეფასების შემდეგ რესპონდენტებს ეს ასპექტები უნდა შეეფასებინათ მათი მნიშვნელოვანების და შეცვლის საჭიროების მიხედვით (იხ. გრაფიკი #1). რესპონდენტების უმრავლესობა ყველაზე დიდ მნიშვნელობას ფიზიკურ საშუალებებს ანიჭებს, რაც ლოგიკურია, რადგან მათი პროდუქტულობა მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია ფიზიკურ საშუალებებზე. მნიშვნელობით მეორე ასპექტია ორგანიზაციის პოლიტიკა, სტრატეგია და პროგრამები, რომელსაც დასაქმებულთა 88%–ი მნიშვნელოვნად მიიჩნევს. გამოკითხულები ყველაზე ნაკლებ მნიშვნელობას ანიჭებენ ორგანიზაციულ პროცესებს და მის ცალკეულ ფუნქციებს.

კვლევის შედეგებით გამოვლინდა, რომ ძირითადად ორგანიზაციის ასპექტის მნიშვნელოვანების რანჟირება მათი შეცვლის საჭიროების რანჟირებას ემთხვევა.

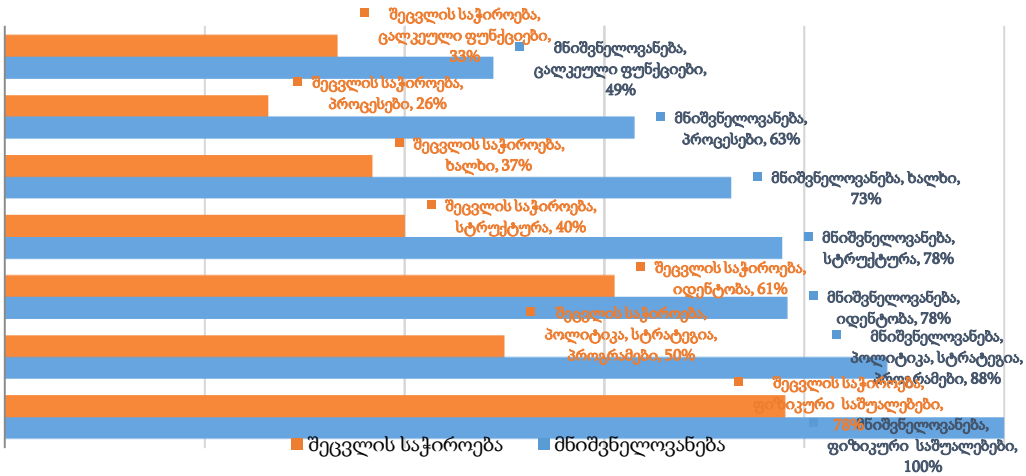

გრაფიკი #1: ორგანიზაციის შვიდი ასპექტის მნიშვნელოვანება და შეცვლის საჭიროება (N=1

ცალკეული ფუნქციები მნიშვნელოვნად მიაჩნია 49%-ს, ხოლო შესაცვლელად – 33%-ს. ყველაზე მნიშვნელოვნად ჩათვალეს შემდეგი ასპექტები: ნათლად განაწილებული ფუნქციები თანამშრომლებს შორის, მოკლევადიანი პროექტების არსებობა, კომპეტენციის შესაბამისი დავალებების არსებობა, ხოლო შეცვლას ყველაზე მეტად საჭიროებს ნათლად განაწილებული ფუნქციები თანამშრომლებს შორის. როგორც ჩანს ამ უკანასკნელი ასპექტის მნიშვნელობა და შეცვლის საჭიროება გამოწვეულია თანამშრომლებს შორის არასწორად ან ბუნდოვნად განაწილებული ფუნქციებით, რაც ხშირად ხდება დაბნეულობისა თუ გაურკვევლობის მიზეზი.

პროცესები მნიშვნელოვანია თანამშრომელთა 63%-სთვის, ხოლო შეცვლის საჭიროება მნიშვნელოვნად ჩათვალა 26%-მა. ყველაზე მნიშვნელოვანია შემდეგი ასპექტები: მიმდინარე პროცესების გამჭვირვალობა, მკვეთრად გამოხატული ძირითადი პროცესები, ნათელი დამხმარე პროცესები, ხელშემწყობი პროცესების არსებობა, სამუშაო პროცესების კონტროლი, შრომითი კმაყოფილება და სამუშაო პროცესების არსებობა, ხოლო შესაცვლელთაგან ყველაზე მეტად ცვლილებას საჭიროებენ შემდეგი ასპექტები: მკვეთრად გამოხატული ძირითადი პროცესები, ნათელი დამხმარე პროცესები, ხელშემწყობი პროცესების არსებობა. ეს ალბათ იმით არის განპირობებული, რომ აღნიშნულ სამკერვალო სალონში არ ჰქონდათ გამიჯნული სხვადასხვა ტიპის პროცესები, რაც შრომითი კმაყოფილების დაქვეითების ერთ-ერთი ფაქტორი იყო.

ხალხი მნიშვნელოვნად მიაჩნია თანამშრომელთა 73%-ს, ხოლო ამ ელემენტში გარკვეულ ასპექტებს შესაცვლელად თვლის თანამშრომელთა 37%. მათ დიდი მნიშვნელობა მიანიჭეს შემდეგ ასპექტებს: ცოდნის მხრივ კომპეტენტური თანამშრომლები, თანამშრომელთა შესაძლებლობები, თანამშრომელთა გამოცდილება, თანამშრომელთა ურთიერთობები, ურთიერთობა ხელმძღვანელთა და თანამშრომელთა შორის, ნათლად გამოხატული როლები, ნათელი ვერტიკალური კომუნიკაცია, ნათელი ჰორიზონტალური კომუნიკაცია, ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა, გადანაწილებული პასუხისმგებლობა, გაწეული შრომის შესაფერისი ანაზღაურება, შრომითი კმაყოფილება, შრომითი მოტივაცია, არაფორმალური ურთიერთობები და ორგანიზაციის შინაგანაწესი. ისინი ითხოვდნენ მხოლოდ კომპეტენტურ თანამშრომლებს, ნათლად გამოხატულ როლებს, თანაბრად გადანაწილებულ პასუხისმგებლობებს და ორგანიზაციის შინაგანაწესის არსებობას. სავარაუდოდ ამას საფუძვლად უდევს სწორედ ის, რომ 73%-ისთვის ხალხი მნიშვნელოვანი ელემენტია და ისინი კმაყოფილები არიან

ამ ელემენტში შემავალ ასპექტთა უმეტესობით, რომელიც მათთვის მნიშვნელოვანია.

სტრუქტურა მნიშვნელოვანია თანამშრომელთა 78%-ისთვის, ხოლო მას შესაცვლელად თვლის თანამშრომელთა 40%. განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს: დამოკიდებულება თანამშრომლებს შორის, სამუშაოს დანაწილების სტრუქტურა, დამოკიდებულება ხელმძღვანელსა და თანამშრომლებს შორის, ორგანიზაციის მასშტაბები, საჭირო ინფორმაციის სწრაფი მიწოდება, ინფორმაციის ღიაობა, პასუხისმგებლობის მკვეთრი გამოხატულება. ამ ასპექტებიდან თანამშრომლებმა შესაცვლელად ჩათვალეს სამუშაოს დანაწილების სტრუქტურა, ორგანიზაციის მასშტაბები და პასუხისმგებლობის მკაფიო გამოხატულება. ამის სავარაუდო მიზეზია ზოგიერთი თანამშრომლის უპასუხისმგებლო საქციელი, რის გამოც სხვა თანამშრომლები ან ისჯებოდნენ ან უფრო მეტი სამუშაოს შესრულება უწევდათ, რაც არასამართლიან დანაწილებად მიიჩნიეს. ასევე სურთ გაიზარდოს ორგანიზაციის მასშტაბები, რათა გაიზარდოს ორგანიზაციის მოგება, რაც თავისთავად გამოიწვევს დასაქმებულთა ანაზღაურების ზრდას.

იდენტობა 78%-ისთვის მნიშვნელოვანია, ხოლო მასში ცვლილებების საჭიროება დაინახა თანამშრომელთა 61%-მა. იდენტობაში ყველაზე მნიშვნელოვან ასპექტებად გამოკვეთეს: ცნობადობა საზოგადოებაში; იმიჯი ბაზარზე; მკვეთრად გამოხატული ამოცანები; მყარი პოზიცია ბაზარზე; კონკურენტების სწორი აღქმა; ნათელი მისია; ორგანიზაციის შინაგანაწესი და სიახლეებისადმი ღიაობა. ამათგან შეცვლას საჭიროებს: ცნობადობა საზოგადოებაში; იმიჯი ბაზარზე; მყარი პოზიცია ბაზარზე; ორგანიზაციის შინაგანაწესი და სიახლეებისადმი ღიაობა. ეს შესაძლოა იმით აიხსნას, რომ რაც უფრო ცნობილი იქნება სამკერვალო სალონი ბაზარზე და რაც უფრო მყარი პოზიცია ექნება მას, მით უფრო მეტია მაღალი ანაზღაურების შანსი, ხოლო შინაგანაწესის არსებობა და სიახლეებისადმი ღიაობა თანამშრომლებს გაუმარტივებს მუშაობის პროცესს.

პოლიტიკა, სტრაატეგია და პროგრამები ერთ-ერთ წამყვან პოზიციაზეა მნიშვნელოვნების მიხედვით. თანამშრომელთა 88% მნიშვნელოვნად, ხოლო 50% შესაცვლელად მიიჩნევს მის გარკვეულ ასპექტებს. მნიშვნელოვნების მიხედვით ასპექტები ასე დალაგდა: სახელფასო პოლიტიკა; საკადრო პოლიტიკა; მოკლევადიანი გეგმების არსებობა; საქმიანობის ეფექტურობა; კლიენტებთან ურთიერთობა; საფასო პოლიტიკა; კონკურენტული პოლიტიკა და სტრატეგია; საბაზრო პოლიტიკა და სტრატეგია; მარკეტინგული პოლიტიკა; ორგანიზაციის ზოგადი პოლიტიკა; გაე სტრეატეგიული თანამშრომლობა და გრძელვადიანი გეგმების არსებობა, ხოლო შეცვლის საჭიროება ასე გამოიყურება: მარკეტინგული პოლიტიკა; საბაზრო პოლიტიკა და სტრატეგია; კონკურენტული პოლიტიკა და სტრატეგია; გარე სტრატეგიული თანამშრომლობა; საფასო პოლიტიკა; საქმიანობის ეფექტურობა და ა.შ. როგორც ჩანს მარკეტინგული და საბაზრო პოლიტიკის არსებობა იმიტომ ლიდეირობს, რომ თანამშრომელთა აზრით ეს ყოველივე გამოიწვევს მყარ პოზიციას ბაზარზე, რაც გაზრდის მოთხოვნას, გაზრდილი მოთხოვნა თავისთავად გაზრდის წარმოებას, რაც აისახება თანამშრომელთა შრომით პირობებსა და ანაზღაურებაზე.

თანამშრომელთა აბსოლუტურმა უმრავლესობამ მნიშვნელოვნად მიიჩნია ფიზიკური საშუალებებში შემავალი შვიდივე ასპექტი, ხოლო 78%-მა განაცხადა, რომ ამ ასპექტებიდან ცვლილებას საჭიროებს შემდეგი: თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი შენობა; სასადილოს არსებობა; თანამედროვე ავეჯი; თანამედროვე ტექნიკის არსებობა და გათბობა-კონდიცირება. ეს არის ის ელემენტარული, რაც გაზრდიდა თანამშრომელთა ნაყოფიერებას და შრომისუნარიანობას, რაც თავისთავად აისახებოდა ორგანიზაციის განვითარებაზე.

შემდეგ გაიშიფრა თითოეული ელემენტი ასპექტების მიხედვით და გამოიყო ის ასპექტები, რომლებიც ყველაზე მეტად საჭიროებდნენ შეცვლას. იხ. გრაფიკი #2

გრაფიკი #2. ორგანიზაციის ასპექტები, რომლებიც ყველაზე მეტად საჭიროებენ ცვლილებას

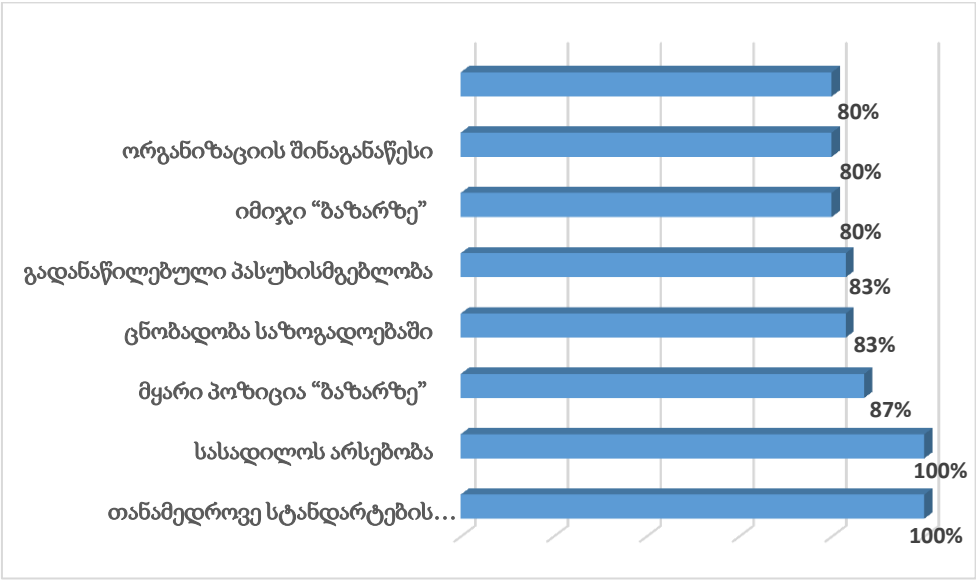

იმ ასპექტებს შორის, რომლეთა ცვლილება თანამშრომლებმა საჭიროდ ჩათვალეს, გამოვყავით ის ასპექტები, რომელთა ცვლილება შესაძლებელი იყო ტრეინინგის მეშვეობით. ეს ასპექტებია:

1. ცნობადობა საზოგადოებაში.
2. იმიჯი "ბაზარზე".
3. მყარი პოზიცია "ბაზარზე".
4. გადანაწილებული პასუხისმგებლობა.
5. ორგანიზაციის შინაგანაწესი.

ორგანიზაციის ხელმძღვანელობასთან კონსულტაციის შემდეგ შევთანხმდით ტრეინინგის ფორმატზე. ორგანიზაციის დასაქმებულტა ეთნიკური შემადგენლობის და ენის ცოდნის გათვალისწინებით ტრენერი შეირჩა სომხეთიდან, რის გამოც მკვლევრის მონაწილეობა ტრეინინგებში შეიზღუდა.

ტრეინინგის დასრულებიდან 4 კვირაში ჩატარდა ტრეინინგის გავლენის კვლევა კვლევის იგივე ინსტრუმენტის – ტრიგონის ასპექტების ბადის მეშვეობით. ანალიზის ეტაპზე შევადარე ტრენინგამდე და ტრენინგის შემდგომი მონაცემები (იხ. გრაფიკი #3).

გრაფიკი #3. ორგანიზაციის შვიდი ასპექტის მნიშვნელოვანება და შეცვლის საჭიროება ტრენინგის შემდგომ.

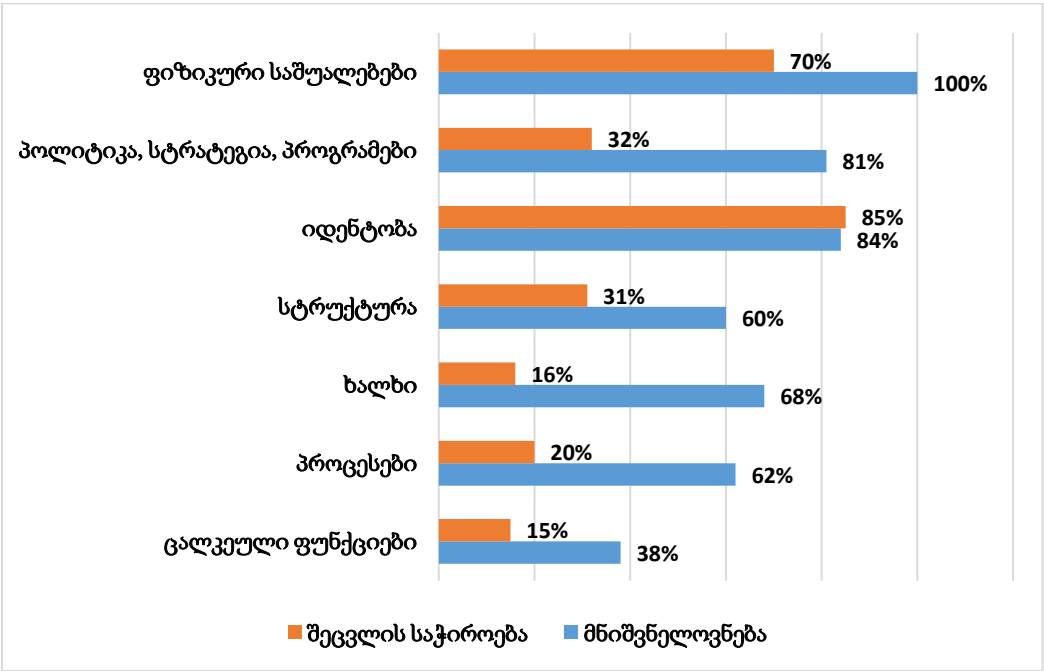

თუ შევადარებთ ტრენინგამდე და ტრენინგის შემდგომ მონაცემებს, ვნახავთ, რომ ელემენტების უმეტესობამ ცვლილება განიცადა. ცალკეული ფუნქციების მნიშვნელოვნების და შეცვლის საჭიროების მაჩვენებლები შემცირდნენ. მნიშვნელოვნად თანამშრომლებმა იგივე ასპექტები მიიჩნიეს, რაც ტრენინგამდე მიაჩნდათ: ნათლად განაწილებული ფუნქციები თანამშრომელთა შორის; მოკლევადიანი პროექტების არსებობა და კომპეტენციის შესაბამისი დავალებების არსებობა, ხოლო წინა მაჩვენებლებისგან განსხვავებით შესაცვლელად მიაჩნიათ გრძელვადიანი პროექტების არსებობა. ეს შესაძლოა ორი მიზეზით აიხსნას: 1. რაც მათ მანამდე შესაცვლელად მიაჩნდათ გაითვალისწინა ორგანიზაციის ხელმძღვანელობამ და 2. ტრენინგის შემდგომ შეიცვალა თანამშრომელთა შეხედულებები.

პროცესების მნიშვნელოვნება დიდად არ შეცვლილა, ხოლო ცვლილებების საჭიროებამ დაიწია 6%-ით. ასპექტები, როგორც მნიშვნელოვნების, ისე შეცვლის საჭიროების მიხედვით იგივე დარჩა. ესეც შესაძლოა ავხსნათ იმით, რომ ტრენინგის დროს დიდი ყურადღება არ გაუმახვილებიათ პროცესებზე.

მნიშვნელოვნად შემცირდა პროცენტული მაჩვენებელი ელემენტ ხალხის მიმართ. მნიშვნელოვან ასპექტებად რჩება ტრენინგამდე ასპექტები, ხოლო შესაცვლელად მიიჩნიეს შემდეგი ასპექტები: ცოდნის მხრივ კომპეტენტური თანამშრომლები; თანამშრომელთა შესაძლებლობები; ნათლად გამოხატული როლები; გადანაწილებული პასუხისმგებლობა; გაწეული შრომის შესაფერისი ანაზღაურება; შრომითი კმაყოფილება და შრომითი მოტივაცია. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ტრენინგზე არ გამახვილებულა ყურადღება ამ ყოველივეზე.

სტრუქტურამაც ხალხის მსგავსად განიცადა პროცენტული მაჩვენებლების შემცირება ორივე მიმართულებით. არც ასპექტების რაოდენობა შეცვლილა, უბრალოდ უფრო ნკლებმა ადამიანმა ჩათვალა გარკვეული ასპექტები შესაცვლელად თუ მნიშვნელოვნად.

იდენტობა არის ერთადერთი ელემენტი რომლის მნიშვნელოვნება და შეცვლის საჭიროება გაიზარდა ტრენინგის შემდგომი მონაცემებით. იდენტობაში შემავალი ათივე ასპექტი მნიშვნელოვნად მიიჩნიეს თანამშრომლებმა, ხოლო შესაცვლელად ჩათვალეს შემდეგი ასპექტები: ცნობადობა საზოგადოებაში; იმიჯი ბაზარზე; მყარი პოზიცია ბაზარზე და ორგანიზაციის შიგნით არსებული კულტურა. ეს ყოველივე გამოიწვია იმ

ინფორმაციამ, რომელიც თანამშრომლებმა ტრენინგის პროცესში მიიღეს. მანამდე მათ არ ჰქონდათ ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ როგორ ფუნქციონირებს ორგანიზაცია, რას ნიშნავს ესა თუ ის ელემენტი ან რა მნიშვნელობა ენიჭება ამა თუ იმ ასპექტს.

ფიზიკურ საშუალებებს როგორც ტრენინგამდე, ასევე ტრენინგის შემდეგ თანამშრომელთა 100% თვლის მნიშვნელოვნად, თუმცა შეცვლის საჭიროება თუ მანამდე თანამშრომელთა 78%-მა გამოხატა, ახლა ეს მაჩვენებელი 8%-ით შემცირდა. ტრეინინგის გავლენით ზოგიერთმა თანამშრომელმა გადააფასა ღირებულებები, რამაც გამოიწვია შეცვლილი მდგომარეობა.

დასკვნა

პიონერულია ორგანიზაციის განვითარების ფაზა, როდესაც ორგანიზაციის ხელმძრვანელობა ერთპიროვნულია და დასაქმების პროცესი კი პირადი სიმპათიებითა და სოციალური და ნათესაური კავშრებით დეტერმინირდება. საქართველოში გვხვდება შემთხვევები, როდესაც პიონერულ ფაზაში მყოფ ორგანიზაციაში ჩართულია მთელი ოჯახი. სოციალური კავშირების გავლენით დასაქმების პროცესის მართვა ხშირად ორგანიზაციაში არაკვალიფიციური კადრების თავმოყრას იწვევს, რაც განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანს ხდის კადრების გადამზადებას და ზრდის ტრეინინგის მნიშვნელობას. ჩატარებული კვლევის მიზანი იყო შეეფასებინა ტრეინინგის გავლენა პიონერული ფაზაში მყოფი ორგანიზაციების განვითარებაზე. შესაბამისად ჩატარდა ტრეინინგის გავლენის კვლევა. კვლევა ჩატარდა ტრიკოტაჟის სამკერვალო სალონში და კვლევის ინსტრუმენტი იყო ტრიგონის ასპექტების ბადე, რომელშიც შედიოდა შვიდი ელემენტი თავისი ასპექტებით. ეკონომიკური რესურსის შეზღუდულობის პირობებში ფიზიკური საშაულებების გაუმჯობესება (რომელიც ყველაზე მნიშვნელოვან კატეგორიად გამოიყო) შეუძლებელი იყო, შესაბამისად ხელმძღვანელობასთან შეთანხმებით ჩატარდა ტრეინინგები.

ტრენინგამდე და ტრენინგის შემდგომი მონაცემები ერთმანეთისგან განსხვავებულია. ტრეინინგების შემდეგ ელემენტების უმეტესობამ თანამშრომელთა თვალში მნიშვნელოვნებაც დაკარგა და არც მათი შეცვლა ჩათვალეს მნიშვნელოვნად. მაგალითად: ცალკეული ფუნქციების მნიშვნელოვნება შემცირდა 49%-იდან 38%-ზე, ხოლო ამ ელემენტის შეცვლის საჭიროება 33%-იდან 15%-ზე დავიდა. ხალხის მნიშვნელოვნება შემცირდა 5%–ით, ხოლო შეცვლის საჭიროება 21%–ით. მნიშვნელობის ცვლილება განიცადა სტრუქტურამაც. მისი მნიშვნელოვნება 18%-ით, ხოლო შეცვლის საჭიროება 9%-ით შემცირდა. პოლიტიკა, სტრატეგია და პროგრამების მნიშვნელოვნება შემცირდა 7%-ით, ხოლო შეცვლის საჭიროება 18%-ით შემცირდა.

რაც შეეხება პროცესებსა და ფიზიკურ საშუალებებს, მათი მნიშვნელოვნება უცვლელი დარჩა, შეცვლის საჭიროება კი შემცირდა. იდენტობა არის ერთადერთი ელემენტი, რომლის მნიშვნელოვანება 6%-ით, ხოლო შეცვლის საჭიროება 24%-ით გაიზარდა.

ამ ყოველივეს მიზეზი კი ტრენინგია, მიუხედავად იმისა, რომ ტრენინგი მიმართული იყო 5 ასპექტზე: ცნობადობა საზოგადოებაში; იმიჯი "ბაზარზე"; მყარი პოზიცია "ბაზარზე"; გადანაწილებული პასუხისმგებლობა; ორგანიზაციის შინაგანაწესი, მან მაინც მოახდინა გავლენა სხვა ასპექტებზე, რომელთა ერთობლიობაც ქმნის ორგანიზაციის ელემენტებს. ამიტომ თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ტრენინგი დადებით გავლენას ახდენს პიონერულ ფაზაში მყოფი ორგანიზაციის განვითარებაზე.

ბიბლიოგრაფია:

კუტალაძე, ი. (1999). *ადამიანური რესურსების მენეჯმენტი.* თბილისი.

ქემფბელი, დ. (1992). *ბიზნესი არაბიზნესის სპეციალობის სტუდენტებისთვის.*

ჩარკვიანი, დ. (2001). *ინდუსტრიული ორგანიზაციის ფსიქოლოგია.* თბილისი.

Forgas J. (London). *Social episodes: The study of interaction routines.* 1979: Academic press.

Friedrich Glasl, B. L. (2001). *Dynamische Unternehmens entwicklung.*

Gregor D. (1985). *The human side of the enterprise.* N.Y.: Mc. Grow-Hill.

Kast, & F, R. J. (1972). General systems theory: Aplication for organization and management. *academy of management journal*.

Likert R. (1967). *Human organizations: It's management and value.* N.Y.: Mc Grow-Hill.

March J, S. H. (1958.). *Organizations.* N.Y.: Wiley.

Mc. Gregor D. (1985). *The human side of the enterprise.* N.Y.: Mc. Grow-Hill.

Scott. W, M. T. (1981). *organizational theory: A structural and behavioral analysis.*

Джонсон Р, К. Ф. (1971). ***системы и руководство***. москва.

Янг., С. (1972). ***системние организаций*** . москва.